

T 464

ČSN 50 6210

Kčs 3,—

Igor Oliněvič

Jedu do Magadanu

Vězeňský deník anarchisty

Vratimovské papírny, n. p., Vratimov, závod Český Těšín

ČSAF

ČESKOSLOVENSKÁ
ANARCHISTICKÁ
FEDERACE

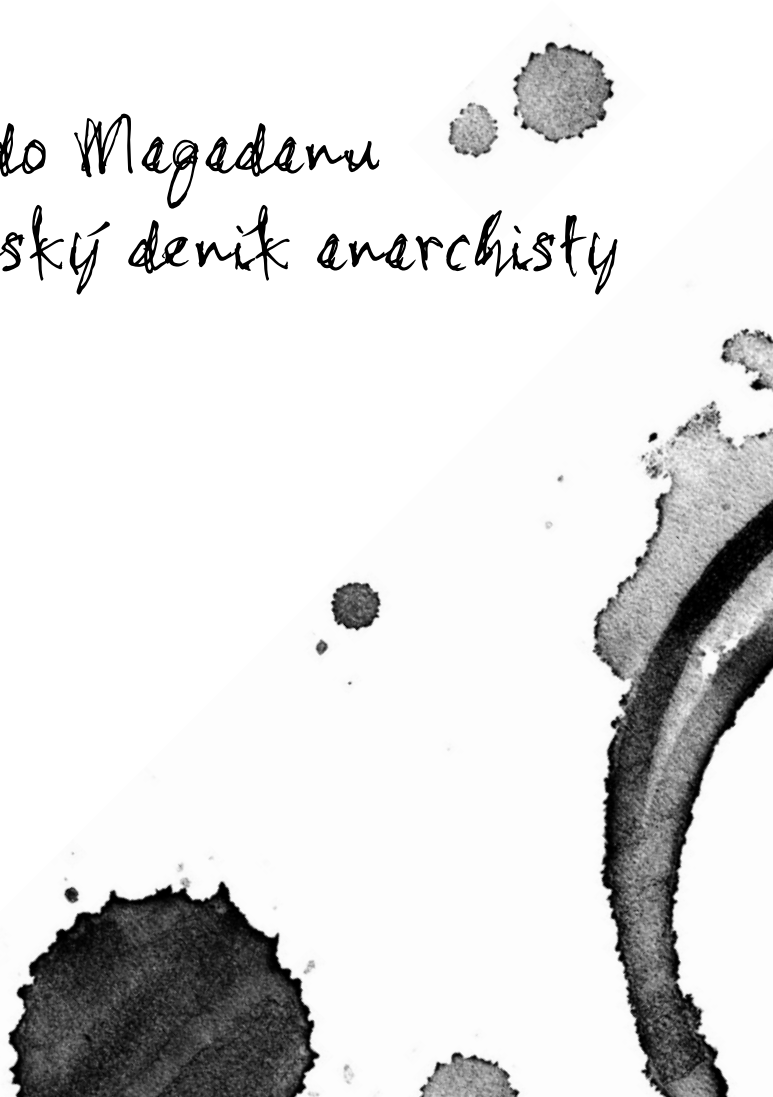

Nakladatelství ČSAF
Antifašistická akce – AFA

2014

Igor Oliněvič

Jedu do Magadanu
Vězeňský deník anarchisty

Igor Oliněvič

Jedu do Magadanu

Vězeňský deník anarchisty

Z ruského originálu Игорь Олиневич,
Еду в Магадан, vydaného Anarchistickým
černým křížem Běloruska v roce 2013,
přeložila Dagmar Magincová.
Předmluvu napsal L.

Vyšlo ve spolupráci Nakladatelství
Československé anarchistické federace
a Antifašistické akce – AFA v Praze
v dubnu 2014.

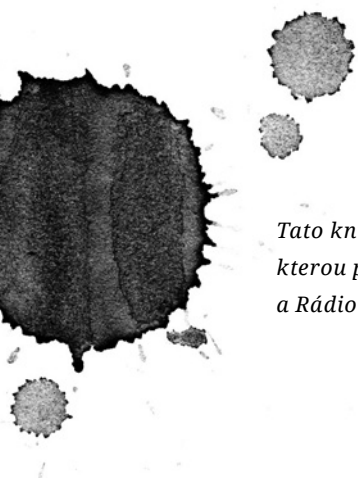
Redakce: Barbora Machková a L.

Sazba: White Label

nakladatelstvi.csaf.cz

antifa.cz

*Tato kniha obdržela v roce 2013 cenu,
kterou pravidelně uděluje běloruský PEN-klub
a Rádio svoboda za dílo vzniklé ve vězení.*

Obsah

<i>Předmluva (L.)</i>	11
<i>Jedu do Magadanu</i>	15
<i>Dodatek</i>	85
<i>Dopis anarchistickým kruhům</i>	96
<i>Kontext (A. Žiněvič)</i>	104
<i>Doslov (ABC Bělorusko)</i>	113

Předmluva

Igor Oliněvič se nechystal být literátem. Ani teď, po obdržení literární ceny a jistého uznání, nepovažuje svoji knihu za literární dílo. Je to dokument.

Kolik je ale v běloruské literatuře takových dokumentů! Začíná to Dopisy zpod šibenice Kastuse Kalinovského, jednoho z vůdců povstání v roce 1863... Nicméně Igor je kosmopolita. Historii Běloruska zná dobře, ale národní projekt je mu cizí, vzdálený. A svou knihu napsal rusky. V každém případě kniha-dokument vznikla. Odráží osud naší generace.

Rostli jsme v 90. letech, kdy po několika desetiletích kontroly jednání, mluvení i běžného chování stranou a KGB nastoupilo krátké období relativní svobody. Rostli jsme v rušném a bláznivém městě, které se poprvé za svou existenci stalo hlavním městem a jehož obyvatelé se učili být rovni imperiální Moskvě.

Když se v roce 1994 Lukašenko dostal k moci, bylo nám deset a velká politika nám byla ukradená. Ale od určité chvíle jsme si začali všimát, že v téhle zemi je něco špatně. Tady vyloučí ze školy spolužáka za graffiti proti „prezidentovi“, tam zakáží rockový koncert, támhle zmlátí demonstranty do krve. Jako pubertáči jsme se špatně vyznali v tom, co se děje „nahore“, ale moc dobře jsme cítili, jak se zmenšuje svobodný prostor hlavně na úrovni každodenního života. Politické dospívání v těchhle podmínkách nastalo brzy. Už v šestnácti letech jsme se považovali za anarchisty.

Pro anarchisty v Bělorusku nevystupovala Lukašenkova diktatura v roli „absolutního zla“. Dobře jsme věděli, jak ničí slzným plynem, zatýkají a strkají

do vězení naše kamarády na liberálním „západě“. Navždycky jsme si zapamatovali smrt Carla Giulianiho v Janově v roce 2001. Proto jsme se tak skepticky usmívali frázi o „poslední diktatuře v Evropě“. Kdyby tak byla poslední!

Režim nejenže zesiloval represe a byrokratickou kontrolu, ale také prováděl neoliberální reformy v duchu doporučení MMF a Světové banky. Liberální masmédiá často mluví o Bělorusku málem jako o chráněné rezervaci sovětskosti a socialismu. Jenže ze sovětskosti zůstaly jen některé fragmenty symboliky (vlajka, znak, hymna, a i ty pozměněné) a ceremonie (slavení 9. května a 7. listopadu).

Ze SSSRovského „reálného socialismu“ (svérázné varianty welfare state) skoro nic nezůstalo. Byly zrušeny výhody pro různé sociální skupiny, byly staženy černobylské sociální programy (včetně programu přesídlení). Aby rodina s více dětmi dostala rodičovský příspěvek, musí shromáždit takový stoh potvrzení a strávit tolik času na úřadech, že se některé rodiny zřikají příspěvku, aby se téhle potupě vyhnuly.

Dávky v nezaměstnanosti jsou několikanásobně nižší než oficiální výše životního minima a za tuhle dávku se dá tak tak koupit jízdenka na městskou dopravu. Většina nezaměstnaných se ani nepokouší registrovat se na úřadu práce, protože je to nesmyslná ztráta času a energie. Není tedy překvapivé, že oficiální statistika uvádí pro Bělorusko pouhé 1 až 2 procenta nezaměstnaných – vždyť oficiálně se počítají jen zaregistrovaní na úřadu práce. A proti všem pokusům vést nezávislou statistiku se zakročí: nezávislá sociologická služba NISEPI (Nezávislého institutu sociálně-ekonomického a politického výzkumu) byla uzavřena v Minsku a přinucena přestěhovat se do litevského hlavního města Vilnius.

Ještě na konci 90. let byl všude zaveden systém smluv: se zaměstnanci se uzavírají smlouvy na dobu určitou (zpravidla na rok, někdy na dva až tři roky), po uplynutí platnosti smlouvy je možné zaměstnance propustit bez udání důvodu. Jistě, tenhle systém uvítal soukromý byznys, ale v první řadě pronikl do průmyslových podniků patřících státu, do vzdělávacích institucí, do zdravotnictví a kultury.

Aby byla pracující třída nejednotná a neschopná organizovat se, byly potlačeny nezávislé odbory. Právě antisociální politika běloruského režimu podnítila protest anarchistů. Tohoto boje se účastnil Igor.

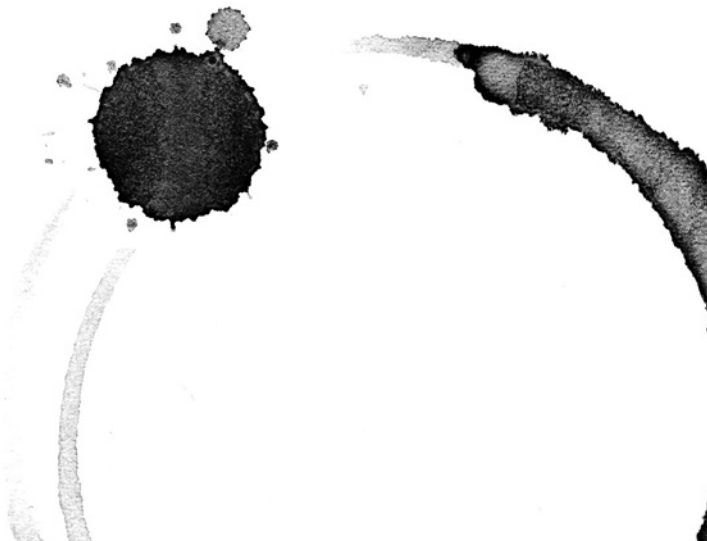
Dalšími podstatnými tématy byly pro anarchisty ekologie nebo studentské hnutí. Vystupovali jsme proti kácení Bělověžského pralesa a proti stavbě jaderných elektráren, proti militarizaci univerzit a proti nacionalizaci veřejných počítačových sítí vytvořených studenty.

Vedle protestů jsme zároveň i tvořili: přešli jsme na Linux a další svobodný software, organizovali jsme kurzy sebevzdělávání a diskusní kluby, vydávali jsme ziny, pořádali bezpečnostní zóny, překládali a promítali filmy, zkoušeli jsme vytvářet zaměstnanecká družstva, odjížděli žít ekologicky, squatovali jsme.

Naše snahy byly příliš slabé a nejednotné a úspěchy lokální a krátkodobé. Naše řady prořídly represemi. Někdo odjel do emigrace a teď bojuje za lepší život v Německu nebo v Kanadě. Někdo začal pít nebo fetovat. Někdo se začal věnovat vydělávání peněz, aby uživil rodinu. A někdo zůstal v anarchistic-kém hnutí, vyčerpaný bezvýslednými bitvami, ale i se zkušeností z boje.

Je nám kolem třiceti let a ještě jsme neřekli své poslední slovo.

Březen 2014

Jedu do Megedonu

1.

28. listopadu 2010, Moskva, kavárna v nákupním centru „U Gorbušky“, 14.45. Po bezesné noci se klíží oči. Davy lidí, shon, nervózní tváře. Každý druhý může být tajný, třeba tamti tři v černých bundách s vážnými ksichy. Dima sedí proti mně. Smějeme se naší paranoi. V noci přišel vzkaz od Buratina¹, že bychom se měli sejít. Nutková chuť odmítnout (víme, že nejspíš zradil) nakonec ustupuje nutnosti vidět ho. Dima je už nervózní. Podle plánu měl sledovat schůzku dalekohledem, ale od začátku byl proti tomuhle návrhu. Jasně, Dima má pravdu, místo i plán schůzky se měly líp promyslet, ale tři měsíce na útěku otupují ostražitost, a tak se nám nechce věřit, že i tenhle zradil. Musím během schůzky stihnout odhalit agenty, utéct a cestou nastříkat Burovi do ksichtu slzák. Je pozdě něco měnit. Máme nejvyšší čas.

Jak vycházíme z nákupního centra, ze čtyř stran vyrazily stíny a sevřely mi paže. Nepřekvapilo mě to, ani jsem se nepohnul. Dima uskočil a dal se na útěk. Náhodný kolemjdoucí mu nastavil nohu, ale naštěstí ho nezastavil. Země otroků, země pánů.

Jeden z *men in black* mě uklidňuje: „My jen pomáháme vašim.“ Hm, tihle „naši“ jsou vaši a ne naši – fízlové. Cvakly náramky, strkají mě do auta, prohlížejí kapsy: mobil, peněženka, empétrojka. Hodinu a půl před schůzkou jsem vypnul mobil, z kterého jsem volal Burovi. Myslel jsem, že na tak frekventovaném místě ho nedokážou najít anebo ho nebudou hledat vůbec, aby neriskovali. Moje blbost... Kukla přes oči, jedno auto, za ním druhé, kolem mě lidi v černém – tajní z ruské FSB², nedomlouvají se

¹ **Buratino** (Pinocchio), Bura – přezdívka Antona Laptěnka, zrádce, který domluvil schůzku s hledanými anarchisty, aby je mohla tajná policie zatknout.

² **FSB** (Vnitřní bezpečnostní služba), nástupkyně KGB; zodpovídá za vnitřní bezpečnost Ruské federace, boj proti organizovanému zločinu a terorismu a za civilní kontrarozvědku.

mezi sebou, píšou si text do telefonu a podávají si ho. Pár zastávek na záchod, vidím pole, les, je to jako sen...

Běloruská hranice. Hlavu mi strčí na podlahu – je to tedy nelegální operace. Předávají mě místním do minibusu. Moskevští říkají:

„Příště po nás takovou hovadinu nechtějte.“

„Jasně, máte to u nás, hoši,“ odpovídají *tutejšyja*³.

Autá odjíždějí. Začíná vyhrožování:

„Víš, co po tobě chceme, ne? Nebo zajedeme na jedno místo, kde si vzpomeneš.“

„Jo, vím, vím,“ říkám.

No jo, nehrabat se v paměti, nelitovat, počítat vteřiny, uklidnit se. Musím se dát dohromady, soustředit se na jedinou důležitou věc: Nevěř, neboj se, nepros⁴.

„Už je půl deváté, zajed tam.“

Vrata bouchla, auto zajelo dovnitř. Přes oči mám pořád kuklu. Jsem úplně dezorientovaný. Odvedou mě do místnosti, posadí na židli, hlavu mi drží obličejem na desce stolu, na krk mi dopadne hrana něčí dlaně. Mám před sebou nejdelší noc svého života...

„Igre, promluvíme si jako lidi,“ ozvalo se naproti mně.

„V takové pozici si spolu lidi nepovídají,“ překvapí mě vlastní hlas.

Vzdor je zřejmě zaskočil a chvíli se nic neděje. Vrací se mi sebedůvěra. Potom začali:

„Všechno víme, mluv, příznej se.“

„Nic nevím, nebyl jsem tam.“

„Už tě všichni práskli, není proč zapírat.“

Trápí mě jediná otázka: utekl jim Dima, nebo ho nakonec taky sebrali? Ale jak to zjistit?

„A co Dima? Svědčil?“

³ *Tutejšyja* (тутэйшыя) – bělor. zdejší. Slovo má v běloruském kontextu více významových vrstev. Základní význam je historický: lidé žijící v Bělorusku a mluvící bělorusky neměli potřebu se etnický vymezovat a na otázku po národnosti odpovídali obvykle: Jsem zdejší. (*Tutejšy ja*.) Výraz zpopularizoval a významově posunul spisovatel období běloruského národního obrození (jehož těžiště leží až v počátku 20. století) Janka Kupala stejnojmennou tragikomedii. Divadelní hra *Tutejšyja* se sarkasmem popisuje „zdejší“, kteří se laxně přizpůsobují každé (německé, polské, bolševické) okupační moci. Hra byla zakázána sovětskou cenzurou v polovině 20. let.

⁴ *Nevěř, neboj se, nepros* – základní heslo vězňů, převzaté politickými vězni a proslavené např. Varlamem Šalamovem nebo Alexandrem Solženicynem.

„Jaký Dima? Myslíš Dubovského?“

Fajn! Nesebrali ho! Všechno ještě není ztracené.

„Co je nového na internetu? Nikoho neunesli? Pracujete mizerně. O vaší akci s Buratinem jsme věděli předem. Připravili jsme se.“

Otevřely se dveře, někdo řekl:

„Fakt, už je to na webu.“

Nastalo nepříjemné ticho. Zdálo se, že je štve, když si musí přiznat, že nás mohli mít oba. Všichni tři, možná čtyři, odešli z místnosti. Spadl mi kámen ze srdce: Dima je volný, neztratil hlavu, ale o Buratinovi vědí všechno. Teď hlavně přečkat výsledky. Když jsem byl jednou na lidskoprávním workshopu s Markelovem⁵ (budiž mu země lehká), naučil jsem se jedno: nic nepřiznávat! Právě na přiznáních získaných v prvních dnech bývá celý případ postavený.

Vyšetřovatelé se vrátili.

„Jsi naivní. Myslíš, že máš kamarády? Všichni tě praskli a tebe to ani ne-
napadlo.“

Už jsem ale ty nesmysly neposlouchal. První pravidlo: Nevěř jim! Všechno, co říkají, je lež nebo polopravda. A i kdyby to byla pravda, tak jen využitá k další manipulaci. Metoda byla jednoduchá: začali s jednou událostí, ale když ničeho nedosáhli, přešli k další. Generální štáb... kasino... billboardy... Dům odborů... banka... velvyslanectví... policejní služebna s vazebními celami... banka... kasino... a pořád dokola.

Byli neodbytní. Usínal jsem a probíral se, a jak viděli mou únavu, zase přitlačili. Používali všechno: výhrůžky, lichotky, vydírání, ujišťování o zbytečnosti vzdoru... zpochybňovali věrnost kamarádů, apelovali na moje so-
bectví a tak dál. Nevím, kolik času uběhlo. Přestal existovat. Nebylo jasné, co je realita a co sen...

⁵ *Stanislav Jurjevič Markelov (1974–2009) – ruský advokát, specializující se na lidská práva; zapojil se do řady mediálně známých případů, kde pomáhal levicovým aktivistům, antifašistům a obětem policejního násilí. Byl zabit neonacisty 19. ledna 2009 v Moskvě.*

„Strčíme tě ke skinheadům! Máme speciální cely se skinheady! Takový hezounky jako ty mají ve vězení rádi... Ještě jsi pořádně nedostal... Máš to zapotřebí? Mohl jsi žít jako všichni. Ještě máš možnost! Děláš karate? Vždyť tam funguje hierarchie, to odporuje tvým principům! Bojíš se přiznat si to, srabe? Půjdeš sedět, to je jasný. Na tobě je akorát, jestli to bude na pět nebo deset let. Já bych ti dal dvanáct, ne, radši dvacet let. (A já bych tě zastřelil bez varování, fízloune, pomyslel jsem si.) Zavolám tvoji babičce. Ať se o tobě doví všechno. Nikdo ti nesežene advokáta... Potřebujeme vědět jen jedno: kdo ti zaplatil?“

Zapojil jsem se, jen abych řekl: Nic nevím, nebyl jsem tam. A zase jsem přestal vnímat. Druhé pravidlo říká: Neboj se. Zpravidla blafují. A jestli náhodou ne, tak jen aby zjistili, kolik vydržíš. Kdo se začne bát, už prohrál. Dej najevo strach a už tě mají, vytáhnou z tebe všechno.

Na chvíli mi sundali kuklu. Za stolem seděl jen jeden:

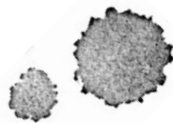
„Jseš správnej chlapík. Inženýr, žiješ zdravě, sportuješ. Nemůžeš to všechno zahodit. Já vám rozumím, ve spoustě věcí máte pravdu, ale ty vaše metody... A je to vůbec k něčemu?“

Během výslechu se mi pravidelně vracel pocit, že to nebo to už jsem někde četl. To mě vracelo do reality, bylo jasné, že je to všechno jen hra. Jako by to bylo jedno, vznikal pocit jakési izolace, podvědomě si člověk přál uvěřit jejich argumentům, aby to už skončilo. Obranná psychologická reakce. Té neunikneš.

Zase mi přetáhli kuklu přes hlavu. Přišel někdo nový. Moc nemluvil, ale sugestivně, vybranými frázemi a typickou intonací se začal vnucovat jako nějaký patolízal. Další čekání... Mám už hroznou žízeň a taky pokušení říct si o cigaretu. Ale vím, že to nemůžu udělat. Každou prosbu je třeba formulovat jako žádost. Třetí pravidlo: O nic nepros! Každá prosba vytváří vlídnější atmosféru a mohla by to být poslední kapka, která zvrátí situaci v jejich prospěch.

Sundali mi kuklu, přinesli jídlo. Vyšetřovatelé sedí s tupým výrazem, jsou vyčerpaní. Na něco čekáme, a hodně dlouho. Mrňavým okýnkem se prodírá světlo. To znamená, že už je den. Najednou začne shon. Zase jdeme chodbami, po schodech, přes vnitřní dvůr, kolem spousty místností s cedulkou „Zde probíhá výslech“. Přivedli mě k vyšetřovateli, je tam i advokát. Vše se tváří přívětivě. Předávají mi zatykač na základě obvinění z akce proti policejní služebně v ulici Okrestina. Jsou čtyři odpoledne, začíná výslech. Uběhlo už víc než čtyřiaadvacet hodin. Předběžné šetření trvalo devatenáct hodin. Nakonec mi sundali pouta. Je to úžasný pocit, zase volně pohnout rukama. Beru na sebe odpovědnost za dýmovnici u generálního štábu. Je to fuk, protože je to na videu, můžou mě identifikovat, a Nikolajovi to pomůže. Vždyť by řekli, že to byl jeho plán, a takhle nebudou moct. A já se tak jako tak necítím vinen.

Prohlídka. Odebrali mi věci, zuli boty, místo nich mi dali nějaké historické pantofle. Už to nevydržím a usínám přímo na lavici. Zvednou mě a vedou do velké kruhové haly s masivními zdmi. Úzké schodiště do druhého patra. Působí to na mě jako kombinace protiatomového krytu a kolosea. Vodorovná mříž kryje celý průzor mezi prvním a druhým patrem. Uprostřed je řídicí pult s telefonem. Stráž mě vede podél řady dveří. Nesu si matraci, polštář, povlečení. Zastávka. Otevírají se dveře č. 3 a vcházím do cely. Nikdo tu není. Dvě železné postele ze silných trubek, dvě sklápěcí židle přišroubované ke zdi, stůl zrovna tak. V koutě plastový kýbl s víkem. Na nočním stolku u postele stojí tác: brambory, sled, šťáva. Nepatrné okýnko s dvojitou mříží připomínající náhubek je spojením s vnějším světem. Výhled na cihlovou zeď. Dveře se s rachotem zavřou. Padám na matraci a okamžitě usínám.

2.

Vzbudil mě příchod praporčíka, který chtěl hlášení.

„V cele přítomen jeden člověk, žádné dopisy ani písemnosti, vycházka povolena na jednu hodinu, služba v cele Oliněvič,“ ozývalo se teď pravidelně každý den.

Hodiny se vleky, nebylo co dělat. Chladno a průvan, ale zabalit se do deky nešlo, ta musela být přes den na posteli. Pro toho, kdo se sem dostane bez teplého oblečení, je to utrpení. Zvlášť nepříjemné je to bez pořádných bot. Nohy promrznou v jakýchkoli ponožkách, i pletených. Pomůže jen zabalit chodidla do svetru. Ale to jsou podružnosti. Nejdůležitější je to neustálé ticho kolem, jako by se zastavil čas. Někdy se ozvou kroky, cinkání pout, zvuk otevírání okýnka ve dveřích cely, bouchání dveří, hvízdání a šepot strážných (nikdy spolu nemluví normálně).

Za pár dní začneš číhat na nejnepatrnější zvuky a přesně je rozeznáš. Okýnko ve dveřích cely se denně otevírá několikrát: kvůli snídani, obědu, svačině a lékům. Dveře se otvírají čtyřikrát: ráno a večer na záchod, ráno ještě při pochůzce dozorce, jednou při vycházce (pokud je povolená). A takhle celé měsíce, u někoho roky, a s nepřetržitým umělým osvětlením.

Neměl jsem tušení, kde jsem a co bude dál. Hodinky mi sebrali. Dny splývaly jeden s druhým. Člověk se budí a usíná a neví, jak dlouho spal a kolik je hodin.

Co vězně napadá v prvních dnech? Obrazotvornost je zjitřená podvědomým živočišným strachem. Jen fyzické cvičení tě vrací do reality. Izolace... Jaký je to pocit? Lidský život je tvořen tisícem sociálních propojení: komunikace, závazky, plány, vztahy, práce, dokonce i salát v ledničce, všechno je v našem vědomí propojeno. A v jediném okamžiku tuhle pevnou oporu začneš ztrácet. Ne najednou, ale postupně. Vybavují se ti věci víc nebo míň

důležité, rozum jako by se mezi tím zmítal, potřeboval by něco dělat. Zkoušíš udržet ty nitky reality, nepustit je, znovu je propojit, ale místo toho je jednu po druhé ztrácíš a propadáš se do bezedné prázdnoty. A to ještě není nejhorší: tady aspoň vidíš, co ztrácíš...

V tomhle nesnesitelném vzduchoprázdnu je první dopis a první balíček od blízkých jako paprsek světla, který protne temnotu a zahřeje. Pamatuju se, jak jsem z balíčku vyndal teplé ponožky a deku. Zabalil jsem se do ní a usnul s pocitem, že jsem doma u rodičů...

„Chci s vámi něco probrat,“ řekl šedovlasý, ale statný plukovník ze 4. (ideologického) oddělení KGB⁶. Z okna nejvzdálenější kanceláře se otevřel nečekaný výhled na noční město, na hlavní minskou třídu. Nevěřím, že by to na někoho po takové době strávené v cele nezapůsobilo. Tak blízko a tak daleko, vzdálenost světelných let. Čaj, sušenky, koláčky a další pozornosti jako ve filmu.

„Víte, proč tu jste?“ ozvala se záludná otázka jako za dob inkvizice před stovkami let.

„Pro začátek bych rád věděl, kde jsem,“ odpověděl jsem.

„Vězení to není, díky bohu, ale vyšetřovací vazba KGB. To je rozdíl. Američanka se tomu říká. Ve třicátých letech tu zastřelili víc než třicet tisíc lidí. Smutné, ale ujišťuji vás, že ani já, ani moji kolegové bychom už nic takového nedopustili,“ pokračoval plukovník.

Tři rozhovory do noci. O anarchistickém hnutí, metodách, výběru lidí, smyslu života atd. Rozhodl jsem se mluvit výhradně o věcech dostupných na internetu. Když zazněla otázka, představil jsem si internetový zdroj, kde jsou takové informace, a až potom odpovídal. Nic konkrétního.

Plukovník se zajímal o věci jako „financování“, „vůdci“, „zahraniční kontakty“, tedy o potenciál hnutí, pokud jde o jeho vnější podporu k destabilizování situace v zemi. Samozřejmě – uvažují jednostranně. Nikdo z nich

⁶ *KGB – běloruská bezpečnostní služba se stále jmenuje KGB – Výbor státní bezpečnosti (Комитет государственной безопасности) jako za dob Sovětského svazu. 4. oddělení bývalé sovětské KGB se věnovalo „boji s protisovětskými živly“.*

nevěří, že lidi můžou něco dělat ze své vůle, svobodně, z ideových důvodů. Třetí den všechno skončilo otázkou:

„Mohou anarchisté a vláda směřovat společně k lepší budoucnosti? Chtěli byste založit vlastní organizaci?“

Najednou mi v hlavě vytanul fragment z *Deníku informátora*⁷, kde se takovým návrhem verbovalo ke spolupráci s KGB.

„Po skončení trestu se chystám věnovat otázkám alternativní energetiky,“ odpovídal jsem pomalu, slovo po slově. Moje odpověď plukovníka hodně zamoutila... Cestou do cely jsem si vzpomněl na Majakovského a jeho skvělý závěr básně *Vám*: „To raději budu ananasovou šťávu po barech kurvám nosit já.“

První vycházka v dřevěných pantoflích. Sněží. Vycházka se koná mezi tři metry vysokými strohými zdmi, dvorek má tři kroky na šířku a šest kroků na délku, nahoře ostnatý drát pod napětím. Poprvé to člověku vezme chuť jít tam znova, ale jen do té doby, než si uvědomí, že obloha je i v takové kleci lepší než našedlý strop se světlem rozsvíceným čtyřiaadvacet hodin. Chladné kapky deště stékají po tváři jako tenkrát v lese, kterým jsme s Dimou často chodili na příměstský vlak, když jsme se skrývali v Moskvě.

⁷ *Deník informátora* byl zveřejněn na internetu (<http://dnevnik-istochnika.narod.ru/>) v srpnu 2009. Jeho autor Sergej Gavrilin z Gomelu byl několik let tajným spolupracovníkem KGB, která ho infiltrovala do politické opozice a ekologického hnutí. V *Deníku* jsou některé poznatky o metodách práce KGB a podložené i nepodložené kompromitující materiály na opoziční politické a veřejné činitele. Autor se pokoušel získat statut politického uprchlíka v Německu, německá tajná služba se však domnívala, že mu v Bělorusku nic nehrozí, a politický azyl nedostal. Vrátil se tedy do Běloruska.

3.

Když došlo začátkem září k prvním zatčením, nikoho nenapadlo, že to bude až tak vážné. Okamžitě jsem se spojil s Dimou, sledovali jsme, co bude dál, a doufali, že se situace zase uklidní a všichni budou propuštěni. Ale během tří dnů jsme se dověděli, že policie z Útvaru pro boj s organizovaným zločinem UBOP chce udělat prohlídku v pěti bytech. Každý den rostl počet zatčených a objevila se informace, že kamarádi nejsou vyslýcháni jen kvůli akci u velvyslanectví, ale i kvůli spoustě dalších událostí, některých úplně vyfantazírovaných. Stejně jsme ale nevěřili, že někoho pošlou do vězení s nějakým opravdovým trestem. Za ty roky jsme si zvykli, že se o nás nikdo nestará: policajti, novináři ani politici. I když poslední dobou tu byly varovné signály: na punkové koncerty začali chodit tajní. Snažili se navázat kontakty jako sympatizanti. Na jaře 2010 zase vpadli na setkání Nestranické školy (pořádající veřejné přednášky o anarchismu). Ale nějak jsme tomu nikdo nepřikládal váhu.

Nejzajímavější události proběhly na internetu pár dní před zatýkáním. Běloruský portál Indymedia jako zpravodajská platforma pro anarchisty a sympatizující iniciativy použil cenzuru a odstranil zprávu o akci u velvyslanectví. Navíc uvedli, že akce byla provokací. Je třeba vysvětlit, že radikální akce anarchistů probíhají pravidelně od roku 2008 v Bělorusku i v Rusku. Hlavním katalyzátorem byly samozřejmě události v Řecku. Poprvé po řadě let se k akcím přihlásili anarchisté, a ne jen anonymní antiglobalisté. Byla to nekompromisní odpověď na zabití mladého anarchisty⁸. A najednou po třech letech viděly Indymedia ve zdejší akci provokaci. Kvůli všeobecnému zmatku a zpoždění informací na webu Revoluční akce se Indymediím podařilo rozšířit svůj výklad události v hnutí i v zahraničí. Menší část hnutí sice šířený názor nesdílela, ale v danou chvíli byly síly nerovné. S rozhořčením a vztekem jsme sledovali to šílenství. Zjištění, že tolik vyznavačů svobody se bude chovat jako stádo a podléhat přesvěd-

⁸ 6. prosince 2008 byl v Athénách policií zastřelen patnáctiletý Alexis Grigoropoulos. Zabití vyvolalo bouřlivé reakce veřejnosti: v Athénách propukly nepokoje, v různých čtvrtích byly zakládány požáry, v centru města vyrostly barikády, kde probíhaly boje s policií a těžkooděnci.

čování dvou tří lidí, bylo smutné. Evidentně za tím byl strach o vlastní kůži a ubohá demagogie o pravidlech⁹ fungování Indymedií to nemohla zakrýt. A do toho jsme museli řešit další otázku: sdílet osud zatčených, nebo zvolit útek před represí.

Není to vůbec lehké – všechno vzít a zahodit. V práci čekají důležité a zajímavé úkoly, na chalupě probíhají opravy, o víkendu jsme měli v plánu večírek s kamarády. Desítky vláken sociální pavučiny tě drží a řídí tvůj pohyb. A pak se musíš v jediné chvíli všeho zřeknout. Tohle uvažování vede k hluboké introspekci, během které si člověk ujasní skutečné hodnoty, sílu svého přesvědčení, životní cíle, ochotu něco obětovat. Svérázný test, co je v životě důležitější: vůle, dokonce nouze a hlad, nebo pohodlí.

Poslední dny byly ve znamení spěšného balení a pokusů dokončit aspoň pár věcí. Návštěva babičky a dědy, pomoc na zahradě na chalupě. Už jsou hodně staří a možná je už nevidím. Potom k rodičům dodělat rozvod elektriky v garáži, co jsem už dávno slíbil. Máma vykládá o plánech na příští týden a já mám knedlík v krku. Nocujeme s kamarádem na jejich chatě. Nevysvětluju detaily. On se neptá. Je dobře, když kamarádi chápou, že když něco potřebuješ, určitě máš pádné důvody...

Cesta k hranicím. Není to snadné – nechat za sebou všechno známé a blízké. Jaký bude osud našich kamarádů? Ale mám to snazší než Dima, který musel opustit svoji milou. A ničí nás situace, která nastala v hnutí. Prý se píše i říká: „My a radikálové nejdeme stejnou cestou.“ Reagovat na podobné zprávy znamená přilákat pozornost donašečů, a tudíž policajtů. Když se kvůli vlastní bezpečnosti kamarádi navzájem od sebe distancují, společné hnutí přestává existovat. Solidarita je minimální základ, na kterém je možná spolupráce různých názorů a proudů. Hnutí se rozrůžnilo stejně jako v Německu, v Polsku, ve Francii, v Řecku, ve Španělsku. A proč ne? Dobrodružný duch nabírá převahu a my jsme zase optimističtí. Budeme bojovat dál, kvůli sobě i kvůli našim kamarádům. I kdyby se proti nám postavil celý svět. Neustoupíme a nevzdáme se.

⁹ Když běloruský portál Indymedia zveřejnil prohlášení, v komentářích se začalo argumentovat tím, že to bylo proti pravidlům fungování tohoto webu.

Moskva. Setkání, noclehy u kamarádů¹⁰, hledání bezplatného připojení na net, známí, nespavost, někdy každodenní změna bytu. Víme, že už po nás vyhlásili pátrání a že po nás skutečně jdou. Hledání bezpečného místa, manuální práce v chladu a dešti, špinavé triky zaměstnavatelů, občas hlad. Ale právě v těchhle podzimních měsících jsem viděl nebývalou solidaritu v praxi. Nocleh, jídlo, peníze, kontakty, volný čas. Bez pomoci bychom to nikdy nebyli zvládli. V tyhle dny jsem Kropotkinovy řádky o vzájemné pomoci četl novým způsobem. Bratrskou podporu jsme tu měli před sebou v celé její kráse a velikosti.

Po troškách se k nám dostávaly informace o případu. Mraky se stahovaly. Saňa a Nikolaj byli obviněni z účasti na řadě akcí a vzati do vazby. Kágé-báci spřádali intriky, psali provokační texty na internet, posílali podvrhy dopisů, vyvíjeli tlak na příbuzné. Proti Dimovi používali obzvlášť brutální metody. Bylo mu hodně těžko, ale vůle zvítězila. Nic naplat, až na výjimky to bylo hodně neohrabané. Tehdy se vyšetřovatelé rozhodli poslat agenta. Pokud jde o Buratina, bylo tu dost varovných signálů, ale přímé důkazy žádné. Vůbec se nám nechtělo riskovat, když jsme se teprve zařídili na bezpečném místě a našli si normální práci. Ale bylo třeba si na Jidáše posvítit. Nechat takového člověka v hnutí není zkrátka možné.

Před odchodem na schůzku jsme poslali dopis spolehlivým lidem, aby měli jasno, kdyby něco nevyšlo...

¹⁰ V orig. výraz *snucka* (vpiska), slovo ze slangu mládeže odkazující ke slangu hippies. Znamená bezplatný nocleh zpravidla u někoho z komunity, když je člověk kdekoli na cestách.

4.

Za pár dní začaly akce vyšetřovatelů: tři přímé konfrontace s lidmi, kteří poskytlí svědectví. Zůstávala mi naděje, že tihle lidi nenajdou odvahu opakovat mi to do očí. Arsen je úplně zoufalý, Vetkin uhýbá pohledem a mluví jako nekňuba. Děňa je hodně nervózní, ale dívá se mi do očí. V každém případě stojí za to nehodnotit to, než bude soud.

Z konfrontace nemám ale dobré pocity. Ukazuje se, že všechno má svou cenu. Zatím je jasná jedna věc: jsem v průšvih, a pořádném.

„Vemte si věci a jděte ke dveřím!“ ozval se příkaz dozorce. Skončily dva týdny samovazby a je čas na jinou celu. Jdu, zdravím. Předě mnou stojí lidé, úplně obyčejní lidé s lidskými tvářemi. Myslel jsem, že kriminálníci vypadají jinak. Potetovaný kluk v nátělníku ke mně přijde a ptá se: „Skandoval jsi za MTZ?“¹¹ Říká se, že svět je malý. Koho by napadlo, že ve vazební věznici KGB, kde je všehovšudy 18 cel pro 60 lidí, potkám kluka, s kterým jsem chodil několik let fandit MTZ-RIPO! Svět je fakt malej! Zvedlo mi to náladu. Zapálili jsme si. Max, můj známý, 22 let, punk rock, Antifa, fotbal, amfetamin, 9 let za prodej (paragraf 328, odst. 3, od 8 do 13 let). Kirill, reprezentativní typ, 29 let, pracoval na státním kontrolním úřadu, obžalovaný podle paragrafu 209 („podvod“). Podle vyšetřovací verze si půjčoval peníze od milenek a nevracel je. Byla to ohromující částka: 1,5 milionu¹² celkem ve čtyřech případech. Nikdy bych nevěřil, že je možné být za to odsouzen, a ještě vyšetřován KGB, kdyby nám nepředčítal úryvky ze spisu. Vladimír, postarší pán, 55 let, úředník městské správy z Mogileva¹³. Před pár lety si dovezl dva nákladáky písku a ještě nějaké drobnosti na chatu. A pak zkrížil cestu špatnému chlápku – a písek vyšel najevo. Může dostat až 10 let bez nároku na amnestii.

¹¹ *MTZ-RIPO je minský fotbalový klub, od roku 2010 přejmenovaný na Partyzán. Převážnou většinu jeho fanoušků tvoří antifašisté.*

¹² *Částka 1,5 milionu odpovídá asi 10 tisícům Kč.*

¹³ *Mogilev – běloruské město ležící východně od Minsku.*

Dny a týdny ubíhaly. Je mnohem lepší sedět ve společnosti přiměřených kolegů než na samotce. Z hlediska každodennosti člověk řeší spoustu problémů kvůli tisíci maličkostí, které zrovna chybí. Česnek, cibule, sirky, vaříč, pero, tužka, list papíru, obálka, lavór, nit, všechny možné hygienické potřeby... Na všechno si člověk nevzpomene. Ale důležitější je, že získá představu o další perspektivě pobytu za mřížemi. Jak a co se řeší se správou věznice, jaké jsou postupy vyšetřovacího a soudního systému, předpokládaná lhůta předběžného šetření, články trestního zákoníku, které mohou být uplatněny. Prostě celkový pohled na vlastní situaci. A to nejdůležitější je, že jsi součástí komunity. Vězeňská solidarita vzniká velmi rychle, i když v Amerikance nefunguje vězeňská kultura. Fungují tu ale všechny přirozené potřeby komunikace, vzájemné pomoci, sounáležitosti, hry, žertování a samozřejmě smíchu. Nouze sblížuje a je vidět, jak se člověk, který byl mimo vězení samotář a uzavřený, stane společenským a otevřeným. Příprava jídla, úklid, praní, dokonce jen pohyb po cele nebo v útvaru, to všechno vyžaduje neustálý ohled na druhé. Prostě zmizí počáteční strach z neznámého a drsného vězeňského obydlí. Koneckonců hlavní nepřítel je vlastní představitost. Okolnosti člověku brzy potvrdí platnost tohoto tvrzení. Všichni, kdo jsme v té době v Amerikance seděli, jsme se o tom přesvědčili.

Zatím jsme hráli domino, organizovali turnaj v dámě, hráli hacky sack při vycházkách, večer koukali na televizi, vykládali si historky ze života.

Od příbuzných, kamarádů i neznámých lidí chodily dopisy se slovy podpory a solidarity. Proběhlo setkání s advokátem. Přinesl s sebou kousek světa, který mám tak rád a který je tak cizí tomuhle kamennému vakuu. Povzbudilo mě to a znova ujistilo, že nejsem sám. Pocit jistoty nabyl vrchu a potlačil hlas beznaděje a marnosti o zničeném životě, kariéře a ostatních životních maličkostech. Není co skrývat, o tomhle zpočátku přemýšlí každý. Otázkou je, jestli tyhle myšlenky hned na začátku taky zmizí, nebo budou člověka trápit dál.

5.

Výsledky prezidentských voleb 2010 jsme se dověděli v noci 19. prosince, když nám dali do cely páteho člověka, Olega Korbana. Vyšlo najevo, že desítky tisíc lidí vyšly do ulic a u sídla vlády došlo ke střetům s policií. Nemohli jsme tomu uvěřit.

Druhý den jsme na chodbě viděli tučet dřevěných vězeňských postelí. Většina z nich vypadala úplně nově, takže člověka napadlo, že jde o předem naplánovanou akci. A z toho zas vyplýval další závěr...

Jedno bylo jasné: masová zatýkání. Ve zprávách mluvili o šesti stech zadržených. Kolik jich bylo ve skutečnosti, to se nikdy nedovíme. V ten samý den Olega odvedli. Místo něj přišel Anatolij Lebeďko, předseda OGP¹⁴. Tedy my jsme stranu přejmenovali na OPG¹⁵. Líp se to hodí do vězeňské kobky. Bývalý politik, stihnul toho hodně, včetně pomáhání Lukašenkovi k moci. Ironie osudu. To mu samozřejmě nijak nebránilo porazit nás v domínu a dalších hrách. Znal je dobře, možná trénoval, když byl zadržen v tzv. policejní vazbě. Jako projev protestu zahájil Lebeďko hladovku a hrdinně se držel do Nového roku.

Tehdy převládal názor, že se vláda rozhodla trochu zastrašit opozici a nechat ji pod zámkem deset dní. Největší svinstvo, které jsme si uměli v tu chvíli představit, spočívalo v tom, že nechají lidi zavřené přes svátky. Ale i to se zdálo skoro neuvěřitelné. Všichni si zvykli na to, že běloruská diktatura z principu není schopna skutečně jednat a drží se jen díky otrocké mentalitě lidí.

Vůbec jsme nepřikládali váhu tomu, že se objevila ochranka v kuklách. Zdálo se celkem logické, že se zase jednou vazební věznice naplnila,

¹⁴ OGP – Sjednocená občanská strana, rus. Объединённая гражданская партия.

¹⁵ OPG – organizovaná zločinecká skupina, rus. организованная преступная группировка.

a tak poslali státnímu personálu posilu. Nevěděli jsme, co znamená, že se ve věznici objevily jednotky zvláštního nasazení. Žádní zkušeni muklové mezi námi nebyli... Tehdy jsme ještě při povelu „držky na zem“ odmlouvali a hulvátství a hrubé zacházení jsme připisovali tomu, že jde o nějaké týpky od těžkooděnců. Dokonce když nás při prohlídce postavili čelem ke zdi s rukama opřenýma o zeď a nohama široce rozkročenýma a ještě nás kvůli tomu odvedli do tělocvičny, brali jsme to jako přiblblé divadýlko, obhroublý pokus vyděsit nás, lacinou frašku, která za chvíli zase skončí. Vždyť celá společnost se dívá na právě probíhající události, celý Západ Bělorusko pozorně sleduje.

Iluze jsme ztratili, když nám sebrali televizi, když Vladimirovi málem způsobili srdeční zástavu (když si stěžoval, řekli: „Když umřete, odnese vás.“), když nás začali nutit, abychom na dvorku chodili v kruhu, když 31. prosince v deset večer Lebeďko odešel i s věcmi, ale za půl hodiny ho přivedli zpátky. Změnila se vazba, změnila se země. Vláda udělala jasný krok k otevřené diktatuře a dávala najevo přesvědčení o vlastní síle, neotřesitelnosti a beztrestnosti.

Tenhle Nový rok byl nejneuvěřitelnější v mém životě. Ani ve snu bych si nepředstavoval, že ho budu trávit v žaláři KGB v tak podivné společnosti, s Coca-Colou a čokoládovým dortíkem na stole, tedy na nočním stolku, za doprovodu starých písniček a nejasného očekávání velkolepé razie.

Vladimir jako nejstarší pronesl přípitek ve stylu „jak je hezké, že jsme se tu dnes všichni takhle sešli“. Lebeďko byl stručnější: „Ať žije Bělorusko!“

6.

Rok 2011 začal pochmurně. Prvního ledna jsme s Maxem při vycházce nakreslili sněhem smajlíka a napsali: *Vivat anarchia!* Jen co jsme se vrátili do cely, ve dveřním okýnku se objevila hlava strážného s otázkou: „Kdo-pak je tady ten umělec?“ Vzal jsem to na sebe a šel jsem to smazat sám. Chyba. Nějak jsem si nevšiml, že mám doprovod dvou chlápků v kuklách, co za mnou vyšli na dvorek. Najednou mi nařídili sundat svetr (pletla ho babička) a smazat jím sněhové umění. Samozřejmě, že jsem odmítl. A hned jsem dostal jednu obuškem do hlavy. Pár vteřin jsem zíral, nevěřil jsem, že můžou myslet vážně, že se normální člověk na mrazu svlékne a bude si rozdírat oblečení o tu hrubou zašedlou zeď. Přesně to ovšem chtěli! Rozkaz – odmítnutí – rána, rozkaz – odmítnutí – rána... Mlátili do hlavy, přes uši, do týla, do slabín, pod koleno, do zubů, přes oko. Krev ve mně vzkypěla, pěsti se zařaly. Když to kukláči viděli, pár kroků ucouvli a zůstali stát s napřaženými obuškami. Řvali, ať se uklidním, ale už jsem je neslyšel. Situaci vyřešil dozorce, který se jim náhle zjevil za zády. Neodvážili se před ním pokračovat. Ve mně to vřelo... Cestou zpátky mě u schodiště zase zastavili. Kukláči nebo personál, to jsem nepoznal. Rozkaz sklonit hlavu. Odmítnutí. Mohutný úder přes hlavu a zátylek. Odmítnutí. Znovu „komplexní péče“. Odmítnutí. Někdo z nich řval úplně vyvedený z míry:

„Jsi ideologický?“

„Ano, ideologický.“

„Nechápu, jsi tu kápo nebo co?“

„Ne.“

„A co že to kurva vyznáváš?“

„Svobodu.“

A bachař zase zařval: „Kurva, už vypadni do prdele.“

Neurotik.

Druhý den ráno to pokračovalo. Odtáhli mě stranou cestou ze záchodu. Tentokrát se sešli všichni najednou, bylo jich asi pět. Zahradili mi cestu, dali mi rozkaz sklonit hlavu. Odmítnutí. Pár ran, žádná reakce. Stavějí mě čelem ke zdi. Zajímá je, jestli budu dál odmítat. Stejná odpověď. Silný úder

po nohách, padám jako podřátý na kolena a lokty. Chystají se mě zvednout, ale mně už ruplo v bedně a viděl jsem rudě. Už jsem to nebyl já. Snažím se jim vytrhnout a svíjím se na podlaze jako had. Znehybnili mě, cvakla pouta. Vlečou mě do tělocvičny. Staví mě čelem ke zdi: hlavu oprít o zeď, rozkročit nohy, při tom mi pomáhají, až mám od jejich podrážek rozedřené holeně. Pár jich schytám do žaludku, ale bolest už necítím. Přehlušil ji adrenalin. Před obličejem mi mávají paralyzérem. Je to hodně nepříjemné, ale prostě jen víc zatnu zuby. Debata. Shodneme se na tom, že na pokyn sklopím oči k zemi. Aspoň něco. Potichu mi čistí rány peroxidem.

Ještě v ten den se objedávám na ošetřovnu, aby mi ošetřili zranění. Na hlavě mám hematom, kolena a lokty rozbité, na holeni šrám, pusa a uši – škoda mluvit. Ale namísto doktora musí všichni z cely navštívit velitele vazební věznice. V prostorné a dobře zařízené kanceláři sedí člověk menšího vzrůstu, s panovačným a sebejistým výrazem.

„Jste terorista?“ přísně se mě zeptal plukovník Orlov.

„Ne.“

„Tak proč jste zmlátil dva strážné? Tady mám jejich hlášení. Jeden si musel vzít volno ze zdravotních důvodů. Druhý má něco s rukou.“

To snad ne! Vylíčím mu, jak to všechno bylo, ale velitel jen potvrdil oprávněnost jejich hlášení.

„Tady jsme jako v armádě,“ pokračuje Orlov. „Disciplína vyžaduje trestat i nevinné. Chci tu mít pořádek, ne problémy. Sami vidíte, jakým zkouškám musí země čelit.“

Cestou zpátky do cely mi došlo, že mají všechno pod kontrolou a to, co se tu dělo, nebylo náhodné. Stejně jako to, že se tu objevil Orlov, aby vystřídal předchozího velitele vazební věznice, zrovna po volbách. Začalo tu být pochmurno.

7.

Už tak bezútešné dny se staly nesnesitelné. Všechno začínalo ráno v šest řvaním kukláčů na chodbách, když vyháněli lidi na záchod¹⁶. Rány obušky na zeď, na zábradlí, podlahu, neustálý křik „Sklonit hlavu!“ „Rychle!“ „Pohyb!“ dikcí esesáka hulákajícího „Schneller!“ (Rychleji!) na Židy v Osvětimi. Bouchání dveří, totéž se opakovalo v každé cele.

Všechno dohromady to vytvářelo impozantní a přísnou kakofonii, potlačující vůli a živící strach. Po ranní obchůzce dozorce se všechno opakovalo. Nejdřív v 8.30, kdy šla na vycházku první směna, potom zhruba každou hodinu až do 12.30, kdy se vracela poslední směna. Šest běhů ven, šest do cely – přesně podle počtu dvorků. Když jich bylo míň, říkali jsme si, že některé cely jít odmítly. Časem jsme si všimli, že na někoho řvou víc, na někoho míň a na někoho vůbec. Diferencovaný přístup.

Od 13 do 15 byl oběd. Pár hodin klidu. Po třetí hodině odpoledne začínalo druhé kolo: filcunk. Jestliže se dřív prohlídky prováděly jednou za měsíc a půl, teď z toho byla každotýdenní procedura (konkrétně v naší cele). Obvykle nás vyhnali do tělocvičny, kde jsme se museli svléknout a udělat pár dřepů. Po kontrole oblečení nás postavili rozkročené ke zdi, často s rukama opřenéma dlaněmi ven jako DO (doživotně odsouzení). Jednou jsme s Maxem takhle stáli půl hodiny, dokud prohlídka neskončila. Pamatuju si, že poprvé jsme stáli „v pohodě“ prvních pět minut, ale i to bylo nepříjemné, protože byl pak problém rozhýbat nohy. Po třiceti minutách už je člověku všechno jedno. Snaží se neomdlít, pod sebou má kaluž vlastního potu a třes v ruce nejde zastavit.

V 16.30 druhá výprava na záchod. Všechno stejně jako ráno. A znova filcunk do 18 hodin. Večeře. Ve 20 hodin nastupuje nová směna, která se taky snaží plnit „program“. To nás obvykle vytáhnou na takzvanou „osobní pro-

¹⁶ V této věznici nejsou záchody na celách a vězni musí čekat na určenou dobu, kdy jsou odváděni na záchod na chodbě všichni společně. Pro nutné případy mají na cele kbelík.

hlídku“. Tak se jmenuje sbalení všech osobních věcí, matrace s povlečením, potraviny atd. Potom se jde se všemi těmi krámy do tělocvičny. Nosit věci navíckrát jsme zkusili jen v prvních dnech, pak už jsme museli brát všechno najednou. Dozorci vysypou pytle s věcmi, prohlédnou oblečení, dopisy, balíčky, a znova se musí všechno sbalit. Celou dobu nás popohánějí: „Rychle! Pohyb!“ Zdálo se jim to pomalé? Tak celé znova. Zpátky věci neskládáme, ale jen cpeme do pytlů. Je přece málo času a fronta dalších v pořadí dlouhá. Pak začne to nejsložitější – cesta zpátky. Ze začátku jsme normálně chodili, potom už to bylo v poklusu. Ve výsledku to bylo hodně „rozběhů“: na pokyn jsme museli vyběhnout úzké strmé schody s pytlím věcí a matrací, ze které věčně padalo prostěradlo. Skoro u cíle nás zastavili a nutili sejít zas dolů. A zase nahoru... Jak dlouho by to vydržel i hodně trénovaný člověk? Doplažíš se na palandu, utahaný jako kůň, a ještě než si lehneš, je ti všechno jedno.

Když nás uštvali „tělesně i duševně“, pustili se do mozku. Od 18 do 22 vysílali v „lokální“ televizi (tu normální vypnuli v prosinci) všelijaké programy, z devadesáti procent skutečný škvár. Mystika, pseudohistorie, čečenští bojovníci, teroristi, politici, narkomani, židovské spiknutí, krvežíznivý dolar... zkratka senzace vymyšlené ke strašení maloměstáků. Bylo by to fuk, jenže se to opakovalo každý den. Pořád dokola jedno a to samé. Vrtali nám díru do mozku předváděním nebezpečí a strachu. Zjevně se zaměřovali na rozvoj neuróz, v první řadě neurastenie. Tohle televizní vymývání mozků bylo ze všeho nejhorší. Občas nás vážně dovádělo k zoufalství a seabemrskáčství. Kromě těch perel se vysílaly pořady s otevřeně ultrapravicovým obsahem, filmy jako *Rusko s nožem v zádech* apod. Dost idiotská představa, jak přesvědčují mukly, že Putin je Žid a Rusko sionistická velmoc. Pravidelně chodily kontroly i s kukláči s obušky v pohotovostní poloze. Ověřovali si, jestli se díváme. Časem začali experimentovat, přepínali zvuk do zadních kanálů a potom ho vypnuli úplně.

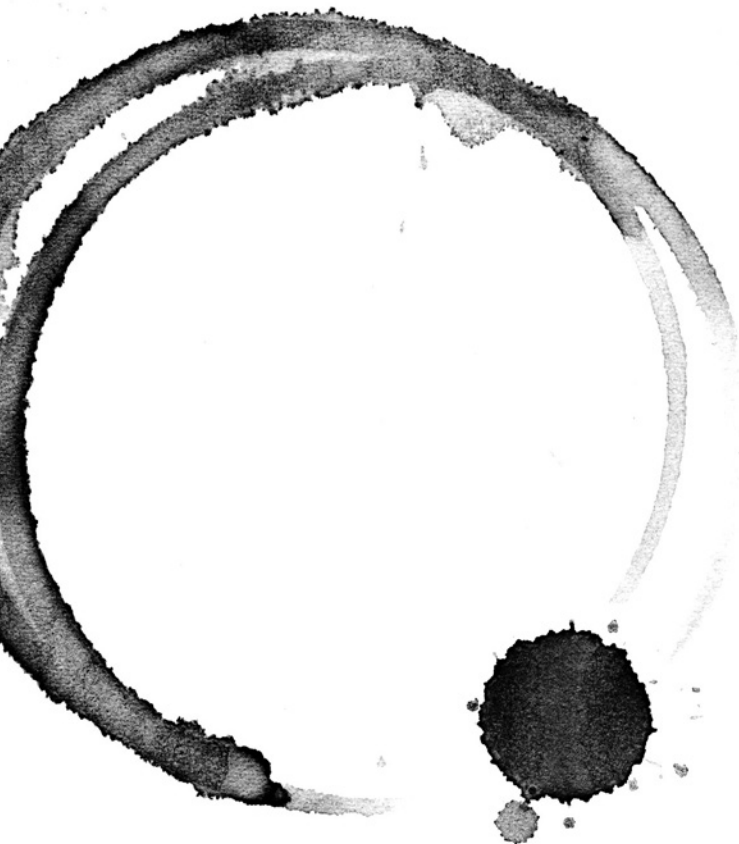
Vycházka na dvorku znamenala na jednu až dvě hodiny nadechnutí, i když mezi chmurně vyhlížejícími šedivými zdmi a na ploše třikrát šest kroků (měli tam koneckonců i menší dvorky). Služba na strážní věži zapínala rá-

dio (později ho úplně zrušili) nebo pouštěla cédecčka, občas s docela slušnou elektronickou muzikou. Ale i tady nám to uměli znepříjemnit: nutili nás chodit do kruhu s rukama za zády. Odmítáš? Tak zpátky do cely! Nakonec se část vězňů rozhodla na vycházky nechodit. Není jednoduché chodit dvě hodiny v kruhu, když se už po čtvrt hodině země změní v kluziště. Led samozřejmě nikoho nenapadlo posypat pískem. Až za pár týdnů, když sníh začal tát a lidi padali do té břechky každý den, se písek objevil.

Dopisy najednou přestaly. Ještě v prosinci jsem jich stihnul dostat celou hromádku najednou, ale od ledna skoro nic. Jen občas jednotlivé dopisy – od rodičů, příbuzných, pár kamarádů a jednorázové dopisy od soudruhů, z nichž bylo těžké pochopit cokoli politického. V závislosti na chování a taky obsahu rozhovorů v cele trvalo doručení dopisu několik dnů až měsíc. V průměru dva týdny ty, co šly z Minsku do Minsku.

Dopisy jsou záluďná věc. Zvednou člověku náladu, zvlášť když popisují maličkosti z normálního každodenního života. Ale jejich záluďnost spočívá v tom, že dozorci, kteří dopisy filtrují a regulují, můžou vyvolat falešný dojem o postoji přátel venku i o situaci mimo vězení. Píše ti třeba pár lidí, s kterými máš výborné vztahy, ale dostanou se k tobě jen dopisy od jednoho z nich a potom odstřihnou i tohohle. A tak se ti zdá, že na tebe zapomínají a že nikomu nechybíš. Nebo můžou postupně zdržovat dopisy s negativní zprávou. Je to těžké. Ovšem, rozum tisíckrát opakuje, jak to je, že na to není třeba myslet, ale stejně z toho máš těžkou hlavu. Nedá se tomu utéct. A s tím taky počítají. V podmínkách informačního vakua člověka ovlivňuje selektivní výběr informací nezávisle na jeho přání. V téhle situaci je nutné si opakovat jako modlitbu: „Až přijde čas, zjistím, jak to bylo.“ Dělal jsem to každý den. I když využívali technologii filtrování, občas jim něco uteklo. Pár dopisů – ne obsahem, ale tím, že přišly – mě zorientovalo, odhalilo celou vrstvu lži vyšetřovatelů, takže jsem věděl o některých detailech případu a mohl na to spoléhat. Informace měla cenu zlata. Zprávy od kamarádů, které mi stihly přijít na samém začátku, mi hodně pomohly. Kamarádi... Kolik let společné cesty, večírků, nezávazných dobrodružství, vzájemného pochopení. Zdálo se, že se to nikdy nemůže změnit. Koho by

napadlo, že místo zteče dřevěné stěny v brnění a helmě¹⁷ se bude útočit na mučírnu „rudého domu“ dopisy zvenčí. Každý dopis se slovy podpory, co jsem dostal, pro mě byl vzácností. Ta slova provokovala paměť, nedovolila mi zapomínat, kým jsem byl a kdo jsem, nedovolila těm, co mě chtěli trestat, dělat ze mě slepou poslušnou loutku.

¹⁷ Igor hrával před uvězněním tzv. larpy (z angl. LARP – Live Action Role Play), což je druh RPG her, ve kterém hráči fyzicky v reálném prostředí v rámci zvolených rolí podle předem dohodnutých pravidel hrají příběhy zasazené do jakékoli doby; hry nejsou určeny publiku, jejich účelem je prožít příběh.

8.

Začátkem ledna došlo v cele ke změnám, které určily budoucí složení pokusné voliéry č. 4.

Volodu a Lebedka odvedli, místo nich k nám posadili Saňu Molčanova a Alexandra Fedutu. Oba byli politicií.

Molčanova sebrali hned začátkem ledna v Borisovu na základě záznamu z kamery. Na pohled to byl chorobně vyhublý student-idealista. A možná proto si na něj tak zasedli. Pravidelně podstupoval schodištní manévry, často na něj řvali, chytali ho pod krkem nebo za hlavu, ponižovali ho. Tajní si ho vzali do parády hned první den, dostali z něj pokání, které si natočili na video, i doznání. Pamatuju se, jak se jednou otevřely dveře a dovnitř vešel jeden z kukláčů – bez kukly (!) a s obuškem v ruce. Pomysleli jsme si, že bude „Masky Show“¹⁸ (hromadné mlácení celé cely), ale on vytáhl jen Saňu a vystrčil ho na chodbu. Tvářil se přitom, jako by šlo o popravu. Kirillova otázka „Chlapi, co budeme dělat?“ zůstala viset ve vzduchu.

Časem jsme Saňu poznali líp. Už jako středoškolák se účastnil akcí demokratického hnutí, ve dvaceti už toho měl spoustu za sebou. Svého času jen zázrakem unikl zájmu KGB. Když se nezabýval politickou prací, věnoval se stalkerství¹⁹, čtení a internetu. Tak pozitivní životopis vedl k tomu, že se Molčanov stal svého druhu televizní hvězdou událostí 19. prosince. Byl zvěčněn při stržení státní vlajky z budovy KGB a mávání bílo-červeno-bílým praporem²⁰ na střeše sněžného pluhu... Přes všechn ten tlak se Saňa nevzdával a nadával na tajné jako dlaždič, i když věděl, že v cele je odposlech i kamera.

¹⁸ *Slovní hříčka: rus. maska = kukla. Masky Show je název populárního ukrajinského komediálního seriálu ve stylu grotesek, který vysílala televize celá 90. léta.*

¹⁹ *Stalkerství – zde je míněna hra spojená s navštěvováním různých většinou opuštěných objektů, inspirovaná počítačovou hrou S.T.A.L.K.E.R., která se odehrává v okolí Černobylu po roce 2006. Autoři hry se inspirovali knihou Piknik u cesty bratří Strugackých a filmem Stalker, natočeným podle této knihy Andrejem Tarkovským.*

Alexandr Feduta byl šestačtyřicetiletý muž s brýlemi. Měl mohutnou postavu a stejně impozantní figurou byl i v politice, jak se ukázalo. A nejen v průběhu voleb. Byl politickým stratégem a šéfem volebního štábu opozičního kandidáta Někljajeva²¹. Budil dojem humanisty 18. století i šedé eminence zároveň. Alexandr trávil noci téměř vždy na výslechu. Osm až dvanáct hodin u inkvizitorů byla pro něj běžná doba. Bez ohledu na jeho roli politického žraloka jsme si brzy porozuměli. Kdysi byl učitelem, pak funkcionářem Komsomolu²², novinářem, setkávajícím se s Gorbáčovem, potom jedním z prominentů Lukašenkova personálu – a teď se stal jeho vězněm. To je život. Ukázalo se, že Alexandr není jen politik, ale i profesionální literát a skvělý vypravěč. Tohle jeho umění jsme aktivně využívali. Třeba tenkrát, jak celá cela po skončení vycházek bez dechu poslouchala historky o všelijakých vyjíždkách nebo převyprávění Hraběte Monte Christa. Bylo zajímavé pozorovat tváře spoluvězňů, když hrabě uskutečňoval poslední část pomsty: určitě každý prožíval v duchu svou situaci a byl přitom Monte Christem. I v mých krvelačných fantaziích splývalo několik postav, tedy přesněji čtyři.

Čím větší tlak na nás vyvíjeli, tím hlasitější smích zněl v cele, s o to větším nasazením jsme hráli stolní hry. Nejpopulárnější byla vězeňská hra, kterou Feduta jako rozený inteligent okamžitě přejmenoval na „tarakašku“ (švábovku). Je jasné, že jsme pak nemohli vynechat jedinou příhodnou situaci ke vtipkování na tohle téma.

Čelit objevujícím se nočním mūrám pomáhala solidarita, panující v naší

²⁰ *Historická národní vlajka Běloruska užívaná před připojením k Sovětskému svazu; byla státním symbolem Běloruska i v letech 1991 až 1995. Lukašenko její používání zakázal, takže dnes slouží jako symbol protestu proti jeho vládě.*

²¹ *Vladimír Prokofjevič Někljajev (nar. 1946) je běloruský básník, prozaik a aktivní politik. 25. února 2010 se stal lídrem kampaně občanského sdružení „Mluv pravdu“. Neúspěšně kandidoval na prezidenta. 19. prosince 2010 byl cestou na demonstraci zmlácen „muži v černém“, takže skončil v nemocnici s otřesem mozku. Odtud ho odvezla KGB. Do 29. ledna 2011 byl ve vyšetřovací vazbě KGB, pak ho kvůli špatnému zdravotnímu stavu poslali do domácího vězení. 20. května 2011 byl odsouzen na dva roky odnětí svobody s odkladem na dva roky za „organizování masových akcí, které hrubě narušují veřejný pořádek“.*

²² *Komsomol – Komunistický svaz mládeže založený v roce 1918 jako výchovná organizace bolševické strany v Sovětském svazu.*

cele. Koňský řehot a černý humor fungovaly jako psychologická obrana, protože rozum by se nedokázal smířit s realitou.

Pokud šlo o potraviny, zavedli jsme v naší cele komunismus. Podle pravidla jsme k obědu a k večeři zasedali ke stolu (přesněji řečeno nočnímu stolku pokrytému novinami) všichni společně. Obvykle Kirill (a později i já) připravoval salát. Nakrájeli jsme zeleninu, cibuli, celer, česnek, chleba, špek a salám. Potom jsem se přece jen vrátil k vegetariánství a ještě k němu přesvědčil Maxe. Čaj, káva, sušenky, sladkosti, ovoce byly taky společné. Každý zkrátka věděl, čeho máme málo, a respektoval to, a nikdy s tím nebyly problémy.

I když jsme se kukláčům smáli, byly dny, kdy skoro nikdo nemluvil kvůli strachu a zoufalství. Vzдорovali jsme: stále častěji jsme mluvili jen šepetem ve slepém místě, kam nedosáhla kamera. Když nás nutili místo chůze běhat (samozřejmě s rukama v týle a se skloněnou hlavou), stoupl si dopředu Feduta. Takhle nikdo nezůstával pozadu a posledního nepobízeli obušky.

Kukláči zkoušeli naši solidaritu rozložit. Buď dělali extra razie, nebo osobní prohlídky, když jsme hráli stolní hry a v zápalu hry na všechno zapomněli. Nebo jedny prohlíželi a druhé ne, aby mezi námi vyvolali závist a podezření. Neskočili jsme na to, ale v podvědomí to stejně trochu hlodalo. A to byl jejich záměr, jak se později ukázalo. Taky pouštěli do oběhu lži. Po jednom výslechu řekl Feduta hned na prahu: „Chlapi, co jsem vám provedl? Proč jste napsali žádost, aby mě přemístili do jiné cely?“ Tak drzá lež nás hodně zaskočila. Ale není se čemu divit: naší celou už předtím strašili jako „doupětem fefáků a teroristů“²³. Bylo by zjednodušující myslet si, že taková lež fungovala díky lidské hlouposti a důvěřivosti, vždyť tu byl odborníkem na manipulaci sám novopečený náčelník vazební věznice plukovník Orlov.

²³ V originále použit rus. výraz *press-chata* (*npеcc-xama*), ve významu „nátlaková cela“; označení se používá pro celu se zvlášť nebezpečnými (agresivními a brutálními) vězni, kteří spolupracují s vězeňskou správou. Policií je zastrašování vězňů přemístěním do takové cely běžně užívanou metodou (nejčastěji při vynucování přiznání).

9.

Návštěvy u velitele Amerikanky představují samostatné téma. V celém tom blázinci byla jen jeho kancelář oázou klidu a odpočinku. Uvítal člověka dobrušně, uměl se zaujetím mluvit i naslouchat. Nepil a nekouřil. Vyprávěl o sobě, že se účastnil operací v horách a seděl někde v asijském vězení. Bylo skoro neuvěřitelné, že zrovna on nás tu mučí, jako když si kočka hraje s myší, a režíruje celou tuhle tragikomedii. Nedělal hrubé chyby jako obyčejní vyšetřovatelé. Mohl nenápadně projevit zájem o spoluvězně. Přiměl člověka k názoru, který by nezastával, jen tím, že ho nechal odmítnout názor ještě nepřijatelnější. Pamatuju si, jak nabízel k prohlédnutí fotky ukazující, že Lebedko nedržel důsledně hladovku. Tady udělal chybu, protože stejný trik už zkusil na někoho dřív: počítač totiž při otvírání fotografií „najednou“ zamrzl. Když mi předvedl totéž, nebyl jsem překvapený. I mistr tesař se asi někdy utne. Navíc jsem na vlastní oči viděl, jak moc Lebedko za pár dní zeslábl, byl bledý a vrávoral. Orlov mluvil o situaci ve vězení jako o „odpovědi na výzvu, na kterou stát narazil“. Srovnával opozici s francouzskými revolucionáři, které dovedly okolnosti k teroru, a „není jasné, čí teror bude horší“.

Celou dobu jsem se vždycky maximálně soustředil: sledovat každé slovo, sledovat myšlenkové pochody (jeho i moje), sledovat rozhovor jako celek. Je to dost náročné. Vždycky je tu riziko, že řeknete názor na věc nebo zmíníte nějakou maličkost, kterou on pravděpodobně využije v rozhovoru s dalším vězněm a zase napomůže pochybnostem a hádkám. Nemluvit s ním bylo nemožné. Tolikrát jsem k němu šel rozhodnutý odpovídat jednoslabičně, ale Orlovovi se vždycky znova podařilo rozmluvit mě. Stejně jako ten plukovník ze 4. oddělení uměl svou práci dělat dobře. V kanceláři stál krásný čajový servis, na stole čekaly perníčky, koňak – všechno jako ve filmu. Žádný čaj s vězniteli. To jsem řekl a opakoval pokaždé, když mi ho náčelník nabízel. Lidi si čertvíproč myslí, že je to maličkost. Když je policajt slušný a příjemný, proč si s ním nedat čaj? Pak ovšem fungují všechny ty jízlivosti a lži, kterým vězně vystavují. Věznitelé se dělí na dva typy: špat-

né a ještě horší. To je axiom. Jakákoli zdvořilost z jejich strany je součástí sítě určené k vyvolání podvědomé důvěry. Orlov vzorově uplatňoval přizpůsobení prostřednictvím připojení k hodnotovému systému (shoda s řadou vašich myšlenek) a zrcadlení (kopírování postoje). Škoda, že jsou mé znalosti v tomhle oboru tak skromné a velkou část téhle psychologické techniky jsem nedokázal rozpoznat.

Kontroval jsem. V rámci obrany jsem se s úsměvem díval na náčelníka a přitom si v duchu znovu a znovu opakoval: „To on na mě vyvíjí nátlak, dusí mě, ponižuje, přináší bolest mým blízkým. Je to nepřítel. Všechno, co říká, je lež.“

Nenávist k nepříteli... Jak říkal jeden kamarád, abys svedl holku, musíš jí svlíkat očima. Pro naléhavé případy jsem tento postup adaptoval následovně: představoval jsem si, že přes stůl chytну náčelníka jednou rukou pod krkem a začnu ho škrtit, on chroptí s pěnou u úst, oči mu lezou z důlků, panikaří při neúspěšném pokusu povolit ocelové sevření. Pomáhalo to skvěle!

Orlov otevřeně odsuzoval metody mučení z morálního hlediska. Ujišťoval mě, že jeho cílem je donutit nás k pochybnostem. Na moji námitku, že ještě nejsme odsouzeni, neřekl nic. Ale vlastně už tehdy bylo jasné, že člověk je pro ně vinný, když se stane podezřelým, ne když nad ním vynese verdikt soud. Vždyť oni se nemůžou mýlit! KGB. Kam se na ně hrabou obyčejní smrtelníci!

Z rozhovorů jsem pochopil, že používají individuální přístup ke každé cele a ke každému člověku. Dohromady osmnáct cel, kolem šedesáti vězňů. Moc technických prostředků ani zaměstnanců tedy není třeba. Všechno se jasně plánovalo: kdy, kde a kolikrát. Kde dělat prohlídky, komu dát osobní trest, kde v noci nechat svítit světlo, kde zakázat kouření. Dokonce se plánuje, kdo se zraní cestou na záchod nebo na vycházku. Orlov přede mnou někam telefonoval a dával pokyny, aby Molčanova nechali dva dny na pokoji. No a samozřejmě lidi v celách přesouvali, aby jim zkomplikovali nebo ulehčili život.

„Svět je jako smečka vlků. A ta silnější se vždycky snaží urvat si něco u slabšího souseda. Ztotožňuji se se svou smečkou a její blahobyt je blahobytem mojí rodiny, blízkých, krajanů,“ rozevřel Orlov svůj světonázor.

Na tyhle vlastenecké argumenty jsem odpovědět musel:

„Klasika fašismu. Přečtete si Mussoliniho, bude se vám líbit. Ano, obraz civilizace je podobný tomu, co jste popsal, o tom nemá cenu se dohadovat. A s vlky je to taky jasné. Jen co by měly v tom vašem světě dělat obyčejné antilopy, které tahají vlky na svých zádech?“

Zdá se, že antilopám nezbývá než sedět a makat, respektovat potravinové rekvizice, odevzdat kůži na vojenské opasky a brašny. Do té doby budou vodit antilopy k náčelníkovi podle chování – v klidu a bez pout, nebo „na vlašťovku“. „Na vlašťovku“ znamená, že jsou ruce spoutané za zády a zvednuté co nejvyš, takže je možné políbit vlastní boty. Tak se chodí po chodbách, po schodech, zvlášť pokud je člověk déočko (tedy má doživotí).

Jednou zapomněli, jaké pokyny mají ohledně mé osoby. Museli volat náčelníkovi, který jim upřesnil, jak se mají chovat.

„Udělám tu z toho Guantánamo,“ hrozil Orlov. A tak se „Amerikanka“ stala „Guantanamkou“.

10.

Na konci ledna odvedli Fedutu. V cele začalo být skličující ticho. Krátil jsem si čas listováním v encyklopedii psychologie, kterou mi nakonec koupili po několik týdnů opakované žádosti. Občas jsem se taky učil kreslit podle knížky pro samouky, co mi poslali rodiče. Nebo jsem posiloval na podlaze nebo na palandách jako na hrazdě.

Někdy jsme z chodby slyšeli řev kukláčů, při kterém mrazilo. Jako obvykle tam někoho šikanovali. Člověka to dohánělo k panice. Jenom cvičení pomáhalo zase se trochu ovládat.

Potichu jsme probírali nejdrsnější scény z hororu *Saw VIII*, samozřejmě s dozorcí v hlavní roli. Nenávist neznala mezí, fantazie překypovala systými krvavými barvami. Smích byl stále častěji spíš hysterický. Typický vězeňský humor daný kritickou životní situací a uzavřeným prostorem a umocněný na nejzazší mez nahradil normální legraci.

„Samozřejmě, člověk si nikdy nebyl jist, zda ho v daném okamžiku sledují. Jak často a podle jakého systému Ideopolicie zapínala jednotlivá zařízení, bylo hádankou. Předpokládalo se, že sledují každého neustále. A rozhodně mohli zapnout vaše zařízení, kdy se jim chtělo. Člověk musel žít – a žil, ve zvyku, který se stal pudovým, v předpokladu, že každý zvuk, který vydá, je zaslechnut, a každý pohyb, pokud není tma, zaznamenán.“

Tahle slova z Orwellova románu *1984* nejlépe odrážejí psychický stav, ve kterém jsme se všichni nacházeli. Jen tu tmu jsme nikdy neměli. Měli jsme denní světlo – stowattovou žárovku, a měli jsme noční světlo – tak silné, že se při něm dalo číst. Stalo se i to, že pár dní v noci svítily obě žárovky. Dozorce to jen bezradně komentoval: „To je příkaz.“

Každý týden bylo všechno horší. Metodicky, krok za krokem. Napůl intuitivně jsme čekali na nějaké rozuzlení, protože nebylo možné, aby to takhle pokračovalo. Zlom visel ve vzduchu.

Tehdy vznikaly okamžiky „druhé vlny“. Jedna věc byla cítit ztrátu, nemožnost něco ovlivnit. A dokud to něco je, uvědomuješ si sám sebe a svoji situaci. Ale pak se začne zdát, že nic není a nic nebude. Ubohá jednotvárnost tak ubíjí, že si přestaneš představovat cokoli jiného. Kamenná přítěž v prázdnotě s jednoduchou sadou stále se opakujících vnějších podnětů. Pocit bezčasí, bez začátku a konce. Ležíš na pryčně a nemůžeš vstát, protože není jasné, co je důležitější: meteorit ve vesmíru nebo čaj, dokud máš ponorný vaříč. Schizofrenický rozpad vědomí. A tehdy začneš jako blázen připravovat salát, nakrájíš všechno, co je, mezitím cvičíš, pak se přinutíš sednout k šachům. Běžné denní úkony se stanou tvým rituálem, pancířem proti šílenství. Jenže často přicházel i druhý host – strach. To zbývala jen osobitá sebeterapie.

Třeba jsem se schoulil na posteli, přikryl se, abych nic neviděl a neslyšel, a díval se na fotku, kterou poslal kdosi z Peterburgu. Táhne se na ní temné mračno, v kterém se dají uhádnout kontury kamenné postavy, sevřené v pěsti. Zdá se, že mračno už kámen pohltilo, ale on si tam stejně stojí jako maják v mlze. Kolik lidí už prošlo věznicemi a tábory, pronásledováním a mučením. Mokrát jsem o nich četl a vím, že těmhle lidem muselo být hodně těžko. Kolik jich zemřelo v bídě a zapomnění. A stejně pokračovali, nepodrobili se. Tenhle boj, tohle vzdorování svobody a bratrství se jako červená nit vine celou lidskou historií.

Měnily se epochy, civilizace a označení, ale podstata zůstávala stejná: antagonismus cílů obyčejného člověka a pána (rodu, víry, peněz, postavení). Vždycky Člověk versus Moc. Jsem nepatrnou částicí v tomto prostředí emocí, myšlenek, jednání. Kapka v moři: menší se beze mě nestane, ale celé je složeno z takových kapek, a každá má svou váhu ve společném rytmu jeho proudění. Ať se mnou trestatelé dělají cokoli, už jsem stejně zvítězil.

11.

Na konci února kukláči úplně zešileli. Byl pátek, tři lidi v naší cele dostali chřipku. Celou noc s nimi třásla zimnice z horečky. Ráno šli k lékaři, ten jim napsal prášky. Večer mě a Molčanova vytáhli z cely se všemi věcmi. Byli jsme poučeni hořkými zkušenostmi, takže těžké věci jako knihy jsme nebrali. Jako obvykle nás vedli do tělocvičny, ale kdovíproč bez řevu a normální chůzí. Podezřelé ticho. Nic dobrého to nevěstilo. Všechno obrátili naruby a vysypali na jednu hromadu. Čekali jsme nazí a bosí na betonové podlaze, co bude. Začalo to:

„SEBRAT VĚCI! POHYB! ČEMU NEROZUMÍTE?! JEDEM! DĚLEJ, CO ŘÍKÁM!“
POKLUSÉÉÉ!“

Schodištěm, chodbou. Zahánějí mě do sklepní polstrované cely (sloužící obvykle k uklidnění zuřivců). Zase filcunk. Postaví mě čelem ke zdi a odejdou, ale pravidelně se vrací kontrolovat mě špehýrkou. Sebrat věci, sotva jsem se stihnul obléknout, sebrat matraci a běžet chodbou ke schodišti vedoucímu doprostřed toho zdejšího kolosea. Na konci stojí vechtr a řve: „Moc pomalé. Zpátky!“ Další mě popohání cestou. Slyším, jak po druhém schodišti honí Saňu Molčanova. Hajzlové. Vracím se do sklepní cely. Pot ze mě lije, před očima mám černo. To je ten zlom. Jestli se to stane, co bude dál? Už je mi to fuk.

Kukláč řve:

„Znova. Poklusééé!“

„Ne.“

„Řek jsem: věci a poklus. Pohyb!“

„Odmítám.“

„Sebrat věci a poklus!“

„Dělej si, co chceš. Už nepoběžím.“

Nějakou dobu na mě zírá, potom odejde za kolegou a něco šeptem probírají.

Pak jde ten druhý ke mně a jako by se nic nestalo, tím nejzdvořilejším a nejmírumilovnějším tónem řekne: „Vezměte si věci a jděte do cely.“ Nevěřil jsem svým uším. Tak se ten tón vymykal situaci. Jak je vidět, umějí mluvit taky jako lidi. A to je konec.

Matraci už nestelu, padnu rovnou na železný rošt. Na nic jiného není síla. V hlavě mám zmatek. Saňa padá na postel hned po mně. Sotva žije, je bleďý jako smrt. Je mu zle, chce se mu zvracet. V cele je hrobové ticho. Kirilla s Maxem to ještě takhle nevzalo. Všem je hrozně. Jen hrozně? Ta hrůza pronikla do každého atomu těla i rozumu tak hluboko, že všichni mlčky sedí a bojí se říct jediné slovo...

Horečně uvažuji co dělat. Situace se dostala k mezi, za kterou už si nemůžeš vážít sám sebe. Ještě krok a cokoli bude možné. Jasně si uvědomuju, že to nesmím dopustit. Rozhodně ne. Je třeba odmítat hned na začátku, ani neshírat věci. Když nepůjde o běhání, ale přemístění do jiné cely, přijde chodbař. Jinak u toho nikdy není. Dává si záležet, aby nebyl svědkem těchhle „rozběhů“. Chytré to vymysleli, hajzlové.

Příští ráno se chodbař zeptal: „Ještě někdo je nemocný?“

A za pár dní rozjeli nejsurovější šikanu za celou tu černou zimu. Řvali tak, že jsme to zřetelně slyšeli z tělocvičny až na celu – přes dvoje dveře a centrální kruhovou halu. Nedalo se ani číst, ani psát, ani hrát, ani jen tak ležet. Někdo přecházel tam a zpátky po cele, někdo posiloval. Několik hodin čekání, pořád je slyšet, jak se otevírají sousední cely, ale nás z nějakého důvodu vynechávají. Doléhá k nám křik: „K ZEMI! VZTYK! K ZEMI! VZTYK!“ Děs. Nedíváme se navzájem do očí, jen rty se pohybují: „Bídáci, svině, hajzlové...“ Večeře. To znamená, že naši celu to minulo. Ale na jak dlouho? Zázraky se nedějí (natož dvakrát), příště nás určitě vytáhnou.

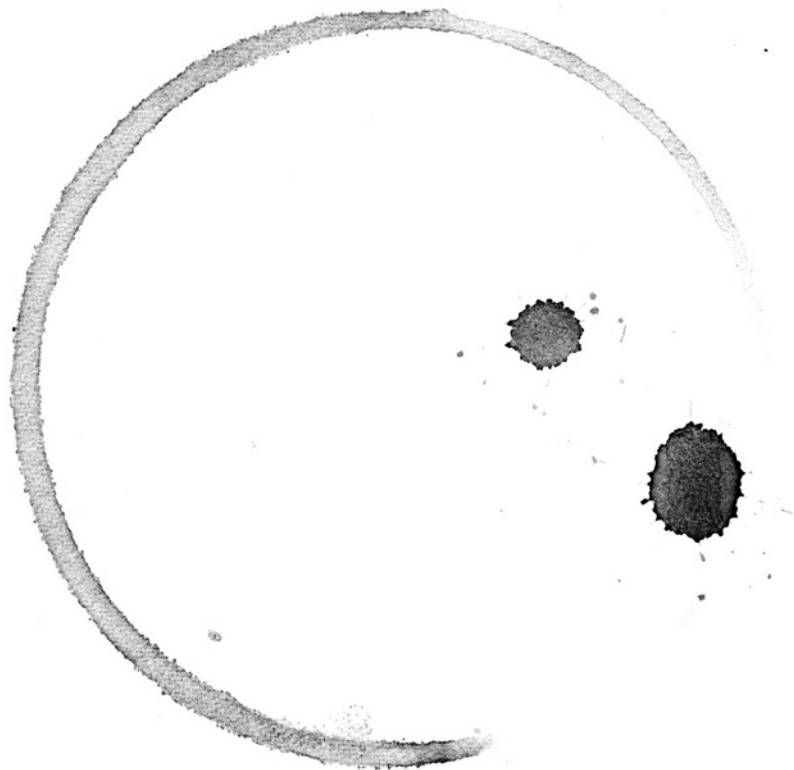
V sobotu hned brzy ráno mě odvedli k náčelníkovi. Orlov, oblečený v civilu, mě uvítal laskavě. Pak se najednou zeptal: „Co vás tak znepokojuje?“ A pak řekl přímo něco o mém stavu a že má rozkaz urovnat nedorozumění.

„Vždyť to má být jen takové divadýlko,“ sděloval mi důvěrným a laskavým tónem. „Pozorně sledujeme stav každého z vás a ujišťuji vás, že ve skutečnosti nikomu nic nehrozí. Největším nepřítelem je vlastní strach,“ dodal. „Není třeba dělat unáhlené závěry. Vždyť každý problém můžeme řešit tady.“

Byl jsem v šoku. Jak o tom ví? Copak jsou všechny ty techniky psychologické kontroly vězňů jen fáma? Ptám se přímo:

„Jak to víte?“

„Z vašich očí,“ vážně odpověděl náčelník vazební věznice KGB.

12.

Polovina února se vyznačovala „oteplováním klimatu“. Venku se zjevně něco dělo, tlak na nás tady ve vězení povolil. „Rozběhy“ s takzvanou osobní prohlídkou přestaly. Kontroly byly klidnější a bylo jich méně, spojovali je s cestou na záchod, jako to bývalo dřív.

23. února spadl Kirill na schodech. Běžel dolů s rukama za zády a nedržel se zábradlí, jak jsme byli zvyklí díky kukláčům. Poprvé jsem viděl hematoma přes půl zad. Kirill upadl bolestí do šoku. Třásl se tak, že nemohl normálně mluvit a dokonce ani kouřit. Nakonec ho odvezli do nemocnice. Podle útržků rozhovorů mezi dozorci se to už dřív někomu stalo. Ať tak či tak, druhý den na nás kukláči řvali za to, že jsme po schodišti běželi a nedrželi se zábradlí. Každý další den jsme jich viděli méně a méně a začátkem března zmizeli všichni.

Spadla z nás obrovská tíha. Dalo se volněji dýchat. Na dvorku už jsme nechodili do kruhu, i když jsme mockrát slyšeli, jak to nutili dělat sousedy. Diferencovaný přístup zůstal, ale byl vytříbenější.

Bylo zajímavé pozorovat, jak se v podmínkách růstu velitelských pravomocí mění řadoví příslušníci vězeňské služby. Z některých zdvořilých a dobráckých se stali nepokryté svině. Jako třeba dvojka, kterou si pamatovali všichni: Vasja a Žabák. Ten druhý mě jednou vytáhl na chodbu ke kukláčům jen proto, že jsem nevstal, když se otevřely dveře. Postavili mě čelem ke zdi s rukama opřenýma o zeď a nohama od sebe a stoupli si kolem mě. Žabák mě mlátil přes nohy tak, že jsem skoro upadl. Bylo vidět, jak ti dva chtějí dokázat kukláčům, že jsou taky „drsní kluci“. Šupáci přízemní, během měsíce už zase perfektně dodržovali předpisy. Byli tu i takoví, co se nedali strhnout a zůstali lidmi. Ale i tak je dobré nezapomínat, že snaživý hujer zůstane hujerem. A i ti nejslušnější musí plnit rozkazy. I když sami nevykonávali tresty, vodili nás k těm, kdo je vykonával. Problém není v lidech, ale v systému, který umožňuje zvlá.

Saňu a Kirilla odsoudili. Molčanov dostal trojku a Kirill buď „chemii“²⁴, nebo podmínku: do cely už nepřišel. Trochu nás to i vrátilo do reality: je vidět, že tahle ponorka má východ. Zajímavé bylo, že ani jeden, ani druhý nedostal možnost sejít se s advokátem.

Zhruba tehdy jsme se dověděli, že Michalevič²⁵ – jeden z „děkabristů“²⁶ – zveřejnil zprávu o mučení v Amerikance a utekl do Česka. S údivem jsme si přečetli (začali nám nosit noviny *БелГазета*²⁷!), že tento jeho krok vyvolal kritiku. Někdo zjevně netuší, že život politického uprchlíka není žádná idylka. Cizí země, cizí lidé a naděje na návrat jen jedna: změna režimu. Den za dnem jsme trčeli v tom pekle a těžko říct, co by bylo, kdyby neudělal tenhle nezištný skutek. Patří mu za to dík od mnoha vězňů rudého domu těch dní.

Byla nařízena kontrola vazební věznice prokurátorem, ovšem byla to jen fraška.

V tu chvíli mě ovšem víc znepokojovaly jiné novinky, které k nám prošly bez ohledu na téměř naprostou izolaci. Celou dobu mě trápilo, co je s mými kamarády. Jestli se Dima dokázal schovat, jak se drží Saša a Kolja (poslal jsem jim po Molčanovovi na Volodarku²⁸ ústní vzkaz) a co bude dělat Denis. Jestliže pro mě byli všichni ostatní, kteří poskytli svědectví, tuc-

²⁴ Slangové označení pro trest domácího vězení, tzn. mimo nápravné zařízení, jen s omezením pohybu a pobytu; nebo pro trest v nápravném ústavu otevřeného typu (odkud je např. možné jezdit na víkendy domů).

²⁵ **Alexej Michalevič** – opoziční běloruský politik a neúspěšný kandidát na prezidenta. Byl zatčen 20. prosince 2010 a propuštěn 19. února 2011 pod podmínkou, že nevycestuje ze země. 28. února sdělil novinářům, jak jsou zatčeni ve vyšetřovací vazbě KGB mučeni, a tajně odjel z Běloruska. V březnu získal v Česku politický azyl poté, co český soud rozhodl o nepřípustnosti jeho vydání zpět do Běloruska, kde byl stíhán KGB za organizování masových nepokojů a ničení státního majetku. Podle českého soudu měly jeho činy výlučně politický charakter.

²⁶ **Děkabristé** – historické označení pro ruské revolucionáře, kteří se v inspiraci Francouzskou revolucí v prosinci (rus. декабрь – děkabr) 1825 neúspěšně pokusili svrhnout cara. Běloruské protesty proti zmanipulování prezidentských voleb probíhaly v prosinci 2010, proto se pro demonstranty začalo také užívat označení děkabristé.

²⁷ **БелГазета** – běloruské nezávislé noviny, které kritizují jak vládu, tak opozici.

²⁸ **Volodarka** – další vazební věznice v centru Minsku v ulici Volodarského.

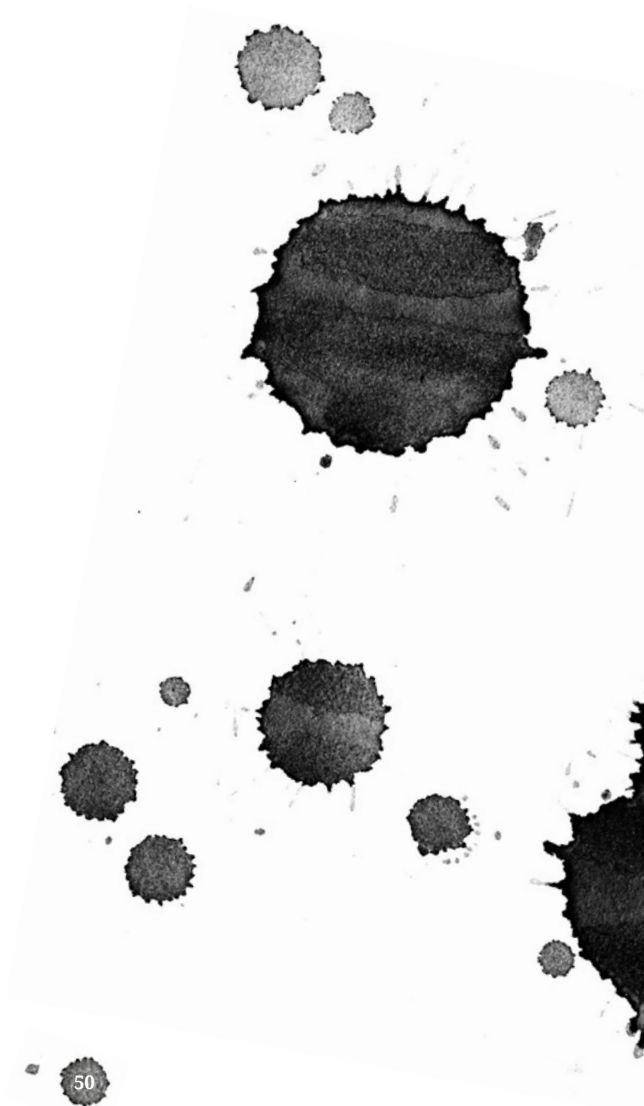
tovými lidmi, s tímhle člověkem to bylo úplně jiné. Už hrozně dávno jsme se seznámili na punkovém koncertě a hned přišel dost velký problém s nácky: na zmařený koncert Toro Bravo jsme odpověděli přímo na Říjnovém náměstí v centru Minsku silou sto padesáti lidí. V těch letech (byl to konec 90. let a první desetiletí nového století) se rodila nezávislá hudební DIY scéna a potřebovala ochranu, protože náckové tu nesnesli lidi, kteří otevřeně říkali „Rasismus je sračka“ a „Smrt fašismu“. Každý den probíhala v ulicích neviditelná válka, pořád se organizovaly nějaké akce: koncerty, večírky, schůze, bitky, velké konfrontace, politické akce. To byl svět, kterým jsme žili, za který jsme se bili, který nás obohatil a zformoval a který upevnil náš charakter, nekompromisnost a vůli vyhrát. Za ty roky jsme toho společně dost prožili. I když jsem před pár lety subkulturou opustil a Denis se naopak začal víc věnovat aktivitám antifašistických ultras, jeden druhému jsme se z očí neztratili, a když to bylo třeba, pořád jsme si pomáhali. Zvlášť poslední rok, kdy jsem ztratil blízké lidi, svět okolo zešednul a já se zatvrdil. Právě kontakt s Denisem mi pomohl překonat to temné období. V životě nemůžeš moc kamarádů nazývat kamarády. Ale když se dostaneš do vězení, dojde ti, že je jich ještě míň, než jsi předpokládal. Časem se ukázalo, že jeho svědectví nebude hrát žádnou roli, úplně stačila Vetkinova slova. Problém nebyla konkrétní slova nebo svědectví, ale volba mezi tím, co je silnější: strach, nebo přátelství. Ať je trest jakkoli dlouhý, jednou skončí a kamarád je tu napořád. Měl jsem pochybnosti, ale věřil jsem. Když přišla zpráva, že můj blízký kamarád (Denis) dal na internet video, kde se distancoval od svého svědectví, a utekl za hranice, tři dny jsem zažíval euforii. Ne vždycky nám ty bestie budou pít krev. Jen ať nás svírají a děsí, jak chtějí, jsou věci, které jsou silnější než oni. Přejde den, kdy tyhle lidské hodnoty zlomí vaz té opovržením hodné autoritě.

V matčinych dopisech byly narážky na solidaritu: lidi jí volali, chodili ji navštěvovat. To mi dodalo sílu.

Vyšetřovatel, který se v novém roce ještě neukázal, se najednou přihnal s advokátem a znaleckými posudky. Advokát řekl, že ho ke mně stejně jako ostatní nepouštějí kvůli „technickým překážkám“. Koho by tam vlastně tehdy vůbec pustili?

Při tomhle setkání jsem se dozvěděl, že Dimu nesebrali, což mi udělalo takovou radost, že jsem se nenamáhal ji před vyšetřovatelem skrývat.

Ve znaleckých posudcích nebylo proti mně *vůbec nic*. Ani telefonáty, ani dopisy, žádné stopy v počítači, žádný důkaz z prohlídek bytu a auta, žádné hovory z mobilu v kritickou dobu. Vrátilo mi to elán. Zbývalo jen čekat na seznámení se spisem, a soud a basa tu budou co by dup. Ale to *jen* se táhlo věčnost.

13.

V prvních březnových dnech nám dali do cely na uvolněná místa dva nové lidi. Ukázalo se, že Sergej Marcelev byl politickým technologem (volebním poradcem) kandidáta Statkeviče²⁹. I když jsem si napřed myslel, že je to polský bandita. Když vešel do cely, měl ve tváři takový výraz, že jsme s Maxem dost ztuhli. Ale ukázalo se, že Sergej je skrz naskrz náš. V jedné z cel dostal přezdívku „student“, protože měl tři vysokoškolské tituly.

Alexandr Kiselěv byl velkým ruským podnikatelem a vedle toho místní pamětihodností Amerikanky s přezdívkou Oligarcha. Věnoval se investicím zvyšujícím kapitál společností prostřednictvím nákupu a dalšího prodeje. Podle hodnot tržního kapitalismu byl Alexandr pašák, podle hodnot byrokratického kapitalismu taky. Ale podle hodnot KGB byl zločinec. Kiselěv měl v hlavě všechno jasně srované, ke všemu přistupoval konstruktivně. Přitom byl silný, dobrácký a optimistický. Vrchní žalářník Orlov ho nenáviděl. Hodně dozorců taky (třeba Vasja když byl u výdeje bryndy, nikdy nedal Oligarchovi chleba). Pořád ho překládali z cely na celu (už byl ve čtrnácti z osmnácti cel), pořád znova ho vozili zmáčknot na Volodarku. Ale Saša všechna obvinění popíral a říkával: „I když mě tu nechají shnit, neustoupím, protože všechno musí mít své meze a kágébáci je nemají.“ Každý den cvičil. Každý den se učil němčinu, každý den bez výjimky – zkrátka železný muž.

Celý týden jsme bez přestání diskutovali na téma světového kapitalismu a finanční krize, perspektiv běloruské ekonomiky, pracovní kontroly a pracovní samosprávy, zločinné podstaty ruské politiky a samozřejmě zvláště běloruského režimu. Taky jsme se dověděli podrobnosti o „věčné zimě“ v jiných celách. Souviselo to s celou č. 13 – „zbloudilou“. Orlov jaksi mimochodem zmínil třináctku, kam pryť dávají „lidi nespokojené se

²⁹ *Nikolaj Viktorovič Statkevič je lídr Běloruské sociálnědemokratické strany (Narodnaj Hramady, BSDP-NG), kandidát na prezidenta. Účastnil se mítinku 19. prosince 2010, kde byl zatčen. V roce 2011 byl odsouzen na šest let odnětí svobody. V lednu 2012 byl za „špatné chování“ během odpykávání trestu převeden do věznice s přísnějším režimem.*

životem“. Ukázalo se, že tehdy fungovaly dva přístupy k lidem v téhle cele: filcunk obden a filcunk každý den. Věci z vaků se tam vysypaly přímo na podlahu. Kukláči se tam mohli stavět a rozbít obuškem nádoby na čaj. Ztloukli tam člověka kvůli tomu, že podal stížnost na prokuraturu přímo v soudní síni (leden 2011), a jiného vytáhli za límec na dvorek, kde s ním praštili o zeď... Při „osobní prohlídce“ je stavěli čelem ke zdi úplně nahé a dávali jim oplzlé otázky.

A ještě k té kontrole z prokuratury. Proběhla o den dřív, než k nám přivezli Marceleva a Kiselěva. Sám prokurátor Šved s ekipou bílých límečků se uvolil nás navštívit. Náčelník Orlov na pár vteřin vešel do cely, přešel všechny velmi přísným pohledem a rázně vyšel ven. Vstoupila sešlost z prokuratury. Šved se několikrát zeptal, jestli je všechno v pořádku, a bylo to. Naproti dveřím stáli nastoupení bachaři s výrazem, jako by si přišli definitivně vyřídit účty. Všichni jsme samozřejmě mlčeli. Nikdo neměl k prokurátorům důvěru. Už koncem prosince jsme viděli, jak vypadá jejich práce. Tehdy bachaři poslali Anatolije Lebedka k doktorovi (podruhé za jeden den) na tu půlhodinu, co chodil prokurátor po celách při pravidelné měsíční kontrole. Lebedko by toho byl samozřejmě řekl dost. Takže jaký by to teď mělo smysl? Prokurátor se tehdy ani nezajímal o to, kde je chybějící vězeň. Bylo to pořád stejné představení. Na tohle téma ostatně existuje známé zobrazení tří opic, které si zakrývají pusy, uši a oči.

Za deset dní Kiselěva přeložili. K nám strčili Denise. Schopný automechanik, doma nechal invalidní matku a snoubenku. Poprvé jsem měl možnost sledovat chování novopečeného vězně z odstupu. Bylo bolestné vidět, jak den za dnem člověku postupně dochází, že všechno z předchozího života je nejspíš pryč – práce, snoubenka, nemocná matka. Opravdu smutná podívaná...

Dopisy nechodily celý březen. Žádné zprávy od rodiny. Přetrhli jedinou nitku spojující mě s vnějším světem. Vypadalo to, že se někomu nelíbily moje řeči. I když pochopit jejich logiku je těžké, takže jsem se o to ani nepokoušel. Čas jsme si krátili čtením, kreslením a diskusemi. S Maxem jsme

často vzpomínali na staré dobré časy: akce Antify, fanouškovské manévry a punkové koncerty. Anebo jsme rozvíjeli plány, jak si založíme kavárnu v kyberpunkovém stylu. Se Seregou jsme mohli vést debaty o historii, například o patriotismu za světových válek. Nebo o tom, co má dělat spořádaný člověk v případě okupace aliancí NATO. Marcelev chytře a zajímavě vyprávěl o jednotlivých aspektech politické technologie a reklamy. Ještě předtím vyprávěl Feduta v hrubých rysech o práci volebního štábu. Je to vážná věc. Stroj! Pochopil jsem, že v době kampaně je kandidát zcela nesamostatnou figurkou: musí naprosto přesně plnit nařízení svého štábu. Co si obleče, co řekne, s kým se setká, to je dáno strategií štábu. Takže skutečnými génii voleb nejsou sami kandidáti, ale hlavní manažeři štábu. Když jsem poslouchal tohle vyprávění, došly mi dvě věci: jak moc ustupujeme ve veřejné sféře a jak je v reálném životě iluzorní „demokracie“ pro „demokraty“. Národ je tak akorát voličskou masou a záložním trumfem. Jeho náladami manipulují, využívají je k merkantilním cílům (tak bolševici ve své době opěvovali proletariát). Ve jménu národa se pronášejí patetické proslovy, ale ve skutečnosti existuje jenom buržoazní demokracie a její politický aparát. První buržoazní republiky užívaly volební cenzus (váhu hlasů podle výše majetku voliče), aby filtrem prošli jenom zámožní občané a lidem nebylo dovoleno zasahovat do řízení země. Jen co buržoazie zjistila, že všeobecné volební právo neohrožuje dominantní pozici buržoazních stran, volební cenzus byl zrušen. Lidi jsou pro politika to samé co moře pro námořníka: prostředek k přemístování, zdroj příjmů a celá studnice lidové kultury. Ovšem jsou také věčným symbolem síly, která smete všechno, co jí stojí v cestě.

Bez ohledu na absenci financování zvenčí a neznalost sociologických zákonitostí a technologií má anarchismus dvě klíčové výhody: nevyčerpatelný entuziasmus a holou pravdu. Technické možnosti a způsobilstvo se dají získat.

14.

Na konci března začalo seznamování s případem. Přidali nám paragraf 218 „poškození cizího majetku“. U Sani a Kolji to začínalo na třech letech s maximem do deseti let, u mě od sedmi do dvanácti. Ukazuje se, že takové bezdůvodně nereálné tresty nejsou neobvyklé. Dřív jsem myslel, že tolik dávají za diverzi, terorismus, vraždu apod. V první řadě jsem hledal výpovědi kluků, aby mě už nemučila otázka, jestli vydrželi. Všechno se ukázalo být v pořádku. Nezlomili je. Bylo taky zajímavé, co řekli různí svědkové a na čem byl případ postaven. Otisky prstů, ohraný stereotyp detektivů, byly už minulostí. Pach (potní výměšky), buňky pokožky, sliny a dokonce vzduch z uzavřených místností, to jsou dnes zásadní identifikátory osob. U velvyslanectví našli rukavice s Vetkinovým potem a stopami tekutiny, možná stejné, jaká se našla na střepech lahví. K tomu měli záznam o jeho telefonátu z blízké autobusové zastávky. V podstatě tohle všechno ještě nic nedokazuje, ale on se rozhodl jinak. Držel se pět dní, potom kapituloval. Nejdřív uvedl jako další účastníky mě a neznámou osobu, potom do toho zapletl Dimu Dubovského, potom vyměnil Dimu za Denise. Takhle umějí proměnit kamarády v dobrodince vyšetřovatelů a nadějí v iluzi svobody. Svině je svině, ať se smaží v pekle.

Vyšetřovatel pomlouval Sašu, že prý ztratil kuráž a ještě něco ohledně trestu: tipuje, že to nebude moc, ale on o tom nerozhoduje a tak dál a tak podobně. Na takové výmluvy se nedá naletět: jsou stejnou součástí toho soudně-vyšetřovacího bezpráví. Pokoušel se mě ještě oblbovat zodpovědností, ale nepochopil jedno: už jsem dávno neřešil „soud“ ani trest. Chtěl jsem jen vidět kamarády a co nejdřív odjet z tohoto blázince do věznice.

Přišly noviny, v kterých byl článek o propuštění Feduty: pustili ho pod podmínkou, že nikam neodcestuje. Slavit jsme to ale nemohli kvůli jednomu detailu. Ukázalo se, že z naší cely ho přeložili do jiné, tranzitní, kde strávil sám... padesát pět dní! Sotva by někoho zaujala tahle okolnost, ale nám to bylo jasné. Horší než všechno mučení je být sám a každý den po-

slouchat, jak trápí druhé. Třetí den samoty se člověku chce lézt po zdi, pátý na něj všechno padá. Strávil jsem na samotce dva týdny (maximální délka trestu v samovazbě) a byl jsem šťastný, když mě odvedli mezi lidi. Ale skoro dva měsíce... To je zlý sen. Dlouho jsme probírali, jak náš literát zvládnul ty dny, a nikdo o tom nevtipkoval, nesmál se, nezlehčoval to. Došli jsme k závěru, že každý vězeň Amerikanky si víc nebo míň vyžral svoje, ale Feduta to měl nejhorší. Nešlo jen o to nenechat se zlomit – nezbláznit se, o to aktuálně šlo.

Duben. Případ byl předán prokuratuře. Marcelev čekal na soud, Max čekal, jestli otevřou i jeho druhý případ, Denis na nic nečekal, jeho případ teprve začínal. Večer 11. dubna se k nám donesl z ulice neobvyklý hluk, jako kdyby tam hořelo. Dozorci nám nařídil, abychom si na televizoru naladili státní kanál (i když anténa oficiálně nefungovala). Tak jsme se dověděli o teroristickém útoku v metru³⁰. V prvních chvílích jsme všichni mysleli na své blízké. Druhý den nám přinesli seznam mrtvých a zraněných. Bylo hrozné hledat známá jména v takovémhle seznamu. Později jsem se dozvěděl, že plukovník Orlov s pěnou u pusy běžel do cely k politickým (konkrétně k Sannikovi³¹), křičel na ně a obviňoval je z toho. Pak se přišel omluvit, ale tím nikoho nedoal.

Nejvíce jsem ale vyváděl, když jsem si v novinách přečetl vyjádření Zajceva (ředitele KGB), že jednou z možných verzí je... msta anarchistů! Jak asi uvažuje, aby dospěl k takové pitomosti? Jak asi v tu chvíli bylo Dimovi...

³⁰ *Bombový útok v minském metru zabil 15 lidí a zranil jich více než 300. KGB využila vyšetřování případu k zatčení desítek opozičních politiků v hlavním městě i v regionech, nakonec poslala před soud dva pětadvacetileté muže, kteří byli z atentátu obviněni a odsouzeni k trestu smrti. Místo a termín popravby byly tajné a rodiny odsouzených nesměly znát ani to, kde byli popraveni pohřbeni. Popravení Dmitrij Konovalov a Vladislav Kovaljov byli uvězněni, odsouzeni a popraveni narychlo, bez možnosti odložení vykonání rozsudku, než se k němu vyjádří Výbor pro lidská práva OSN. Během soudního procesu jim nebyl povolen obhájce. Kolem 40 procent Bělorusů pochybovalo o tom, že byl rozsudek spravedlivý.*

³¹ *Andrej Olegovič Sannikov byl jedním z kandidátů na prezidenta Běloruska a koordinátor občanské kampaně „Evropské Bělorusko“. Byl zatčen při policejním zásahu proti shromáždění 19. prosince 2010. V roce 2011 byl odsouzen k pěti letům odnětí svobody ve věznici se ztřeštěným režimem. Ve vězení pod fyzickým a psychickým tlakem podepsal žádost o milost. Prezident Lukašenko mu udělil milost a Sannikov byl v dubnu 2012 propuštěn na svobodu. Odjel do Velké Británie, kde mu byl udělen politický azyl.*

Jasně že budou otravovat. Začali večer... V kanceláři náčelníka byli dva, sám Orlov a ještě jeden, kterého jsem tu už dřív v jedné z kanceláří viděl. Řekli, že se podíváme na video z kamery v metru. Ten druhý si sedl vedle mě z pravé strany, že bude prý taky sledovat video, ale ve skutečnosti pozoroval mě. To samé se dělo tehdy u výslechu ve čtvrtém oddělení a tehdy, když přijeli vyšetřovatelé z Mogileva kvůli zapálení budovy bobrujské KGB. Pustili video, poptali se na můj názor, ale neměl jsem, co bych jim řekl. Jenže proto mě nepřivedli. Nakonec mi dali nejlepší snímek, i když jeho kvalita byla mizerná a nic shodného s fotkami v novinách jsem neviděl.

V den smutku hráli klasiku. Ve věznici panovalo hluboké ticho. Jen idiot chodbař Vasja dokázal zařvat „Pohyb!“, když jsme šli na vycházku. Serega a Max požádali, aby mohli darovat krev pro zraněné, ale bylo jim to zamítnuto.

15.

Marcelev čekal na soud na konci dubna. Změnili mu paragraf z organizování masových protestů (od pěti do patnácti let) na lehčí (od tří do šesti let). Dlouho se trápil a byl na vážkách, jestli se má přiznat nebo ne. Vždyť mu dali na výběr: původní paragraf, nebo lehčí, ale s přiznáním. Přemlouvali jsme ho, ať souhlasí, protože všem už bylo jasné, že v tomhle systému, který nemá nic společného se spravedlností, je menší ztráta podobná vítězství. Sergej byl hodně nervózní a připravoval se morálně na vězení, ale my jsme ho provokovali a nadávali mu, protože se nám zdálo zřejmé, že dostane podmínku (jak se později ukázalo, Pavel Severiněc³² dostal „chemii“, takže Sergejovy obavy byly nepodložené).

S Marcelevem jsem často polemizoval. Byl to sociální demokrat a pravoslavný patriot, takže spektrum diskusí bylo hodně široké. Nejvíc mě pohoršoval jeho vztah k první světové válce, kde zastával defenzivní stanovisko Martova³³. Mně se zdála nesmyslná vzájemná likvidace pracujících pracujícími, jež byla přínosem jen pro vojenskoprůmyslové a vojenské kruhy všech bojujících stran. V prvních dnech po zatčení se mi do rukou dostala druhá část *Thibaultových* od Rogera Martina du Gard. Kniha o začátku téhle války, o socialistech z Francie, Německa, Rakouska, ze Švýcarska, kteří ještě na počátku hlásali internacionalismus, třídní boj, všeobecnou stávkou. Ale jak se situace vyhocovala, o to rychleji sklouzli k patriotismu a společně začali zabíjet své někdejší soudruhy.

To jsou celí oni, socialisti! Marcelev mě ujišťoval, že to odpovídalo zájmům pracujících, protože okupace silně snižuje jejich životní úroveň. Ale copak válka nezpůsobila ještě větší krizi? O to ovšem nešlo. Opravdu je výběr z desíti druhů salámů morálním kritériem? Copak je morální vybírat si pány, a ještě za cenu krve svých třídních bratrů? Patriotismus je pro-

³² *Pavel Severiněc pracoval jako šéf volební kanceláře oficiálního prezidentského kandidáta Vitalije Rymaševského. Byl zatčen po prezidentských volbách v prosinci 2010.*

³³ *Julius Osipovič Martov byl původně Leninův spolupracovník, později vedl frakci menševiků v rozštěpené Ruské sociálnědemokratické dělnické straně.*

hlašován za jednu z nejdůležitějších morálních hodnot člověka. Národní zájmy stojí nad vším. Tím zájmem je prospěch. Ale odkdy se prospěch – v územním nebo etnickém smyslu – přirovnává k morálním konceptům, ke spravedlnosti a dobru? „Spravedlivé je to, co je výhodné“ – takové pojetí patriotismu bylo ve stoprocentní shodě s tím, jež zastával plukovník KGB ze čtvrtého oddělení i Orlov. Prospěch je teď měřítkem morálky. Takový model nemůže mít nic společného s přirozenou morálkou, protože úcta, čest, rovnoprávnost, altruismus, vzájemná pomoc, práva a svobody nemůžou mít barvu vlajky nebo hranice. Ale právě těmihle kvalitami a hodnotami je dána lidskost, všude a vždy. Patriotismus kalkuluje s láskou člověka ke své zemi, pokouší se být totožný s přirozenými sympatiemi člověka k rodnému kraji. Jenže je tu například taková svatá představa jako láska k matce. Nikoho ani nenapadne budovat kolem tak přirozeného a důvěrného citu nějakou ideologii. Proč je přípustné vymýšlet ideologické koncepce kolem lásky k zemi? Tím spíš, že tytéž koncepce vyžadují popření morálky a povýšení nad všeobecně lidské hodnoty.

Říká se, že si musíme tuhle hrdost vypěstovat. A co když nějaký fakt z historie země neprobouzí hrdost, ale stud? Historie Běloruska je historií různých období: baltoslovanských kmenů, Velkoknížectví litevského, carské Rusi, rudého impéria. Na základě čeho je některé období odmítáno a některé oslavováno? Nechci být pyšný ani na bolševismus, ani carismus, ani knížectví. Proč se zapomíná, že v dobách Litevského knížectví byl národ v otrockém postavení? A jak je možné pyšnit se něčím nebo se stydět za něco, k čemu člověk nemá žádný vztah? Lze se nadchnout pro určité stránky naší historie, ale takové stránky se najdou v každé epoše. Stejně jako ty smutné. Ve školách bychom si neměli vštěpovat lživý patriotismus, jednostranně vykládající minulost, ale zájem o skutečnou historii. To upevní sebeuvědomění, poskytne příklad našich předků (bez ohledu na to, jaký byl) k pochopení současnosti.

Společenství založené na svobodě a spravedlnosti je silnější než společnost založená na odfiltrované historii a přehnaném kolektivismu.

Jsem Bělorus, protože svým původem patřím k tomuto jedinečnému his-

toricko-kulturnímu společenství. Není to ani dobré, ani špatné, není to důvod k hrdosti ani studu. Je to prostý fakt. A pokud jde o hodnoty, lidstvo celou svou historií, filozofií a vědou vytvořilo pevný morální základ – humanismus.

V diskusích o socialismu jsem poukazoval na fakt, že konkrétně pod vládou sociální demokracie se Evropa dostala do slepé uličky. Právě pod její vládou dochází k demontáži takzvaného sociálního státu. Rozdíl mezi pravicovými liberály a sociálními demokraty se stal čistě kosmetický. Zdá se, že mezi nimi už nezůstaly žádné rozdíly kromě přístupu k daňovým sazbám. Pravice se chce omezit na 25 procent (což je průměr v USA), levice chce víc. Ve skutečnosti se tržně-liberální systém USA i tržně-sociální systém Evropské unie nacházejí v hluboké krizi. Jedni i druhí se zadlužili a nedaří se jim splácet. Finanční kapitál si podrobil vlády i reálnou ekonomiku. Státní kapitalismus představený Sovětským svazem tvrdil, že usiluje o komunismus. A zřítíl se jako podřátý, aniž by se vůbec přiblížil komunismu z knih. Tržní kapitalismus tvrdí, že velké krize jsou věci minulosti. Proč je teda Amerika s Evropou tak v prdeli? Protože trvalý rozvoj, stejně jako státní komunismus jsou mýty. Dravci vždycky zůstanou dravci, ať se jim říká jakkoli.

Marcelev rád prohlašoval, že v současném světě nejsou třídy už aktuální a sociální strukturu společnosti tvoří vrstvy³⁴. Prý dokonce na nějakém kongresu Socialistické internacionály v 60. letech bylo třídní pojetí opuštěno. Takové řešení nemůže mít žádnou autoritu, jestliže socialisté nejrůznějších typů (bolševici i sociální demokrati) předvedli naprosté zhroutilí svých teorií. Kapitalismus se nezhroutil, vláda bolševiků dospěla k totalitarismu a parlamentní reformy proměnily socialisty v řádnou buržoazní stranu.

Vzpomínám si, jak jsem v roce 2006 odjel pracovat na Západ a mohl si na vlastní kůži zkusit, co je to to vychvalované „sociální partnerství“.

³⁴ *Sociální (společenské) vrstvy jsou definovány v souvislosti s demografickou, ekonomickou a politickou strukturou společnosti; tj. jako skupiny se shodnými společensky významnými znaky (podíl na hodnotách ceněných v dané společnosti, jako je profese, majetek, moc, životní styl) a určitou vnitřní vazbou.*

Dostal jsem práci ve společnosti Carnival Cruis Lines, která provozovala okružní plavby v Karibiku. Jako spousta jiných jsem předpokládal, že těžká práce bude znamenat větší plat. Vždyť USA vždycky asociovaly výrok: „Víc práce znamená víc peněz.“ Jenže realita se ukázala úplně jiná. Práce na lodi představovala desetihodinový pracovní den a žádné volné víkendy. Většina pracujících, například kuchaři, skladníci, uklízeči, stewardi, natěrači, měla plat od 450 do 780 dolarů měsíčně. Přesčasy nebyly placené, protože oficiálně nebyly vůbec: manažeři opravovali odpracovaný čas. Přivýdělnky, s kterými všichni počítali, byly oficiálně přísně zakázány. Žádné příplatky, žádné bonusy. Sečteno a podtrženo, pracovali jsme za mzdu, kterou by člověk při troše štěstí dostal v Bělorusku a za lehčí práci. Předtím jsem pracoval jako dlaždič, jako malíř-štukatér a při betonování základů obytného domu. Měl jsem tedy s čím srovnávat. Námaha práce na lodi byla zatím to nejhorší. Krvavé mozoly na nohách, natažené vazy na rukách, problémy s páteří tam byly nejobyčejnější součástí života. Těžké podmínky dívkám narušily menstruační cykly. Dokonce chlapci, co dokázali dělat na jahodových plantážích v Evropské unii, v drůbežárnách v Anglii a restauracích v USA, tuhle práci proklínali. Pro číšníky a pokojské byla situace o něco málo lepší: 900 až 1100 dolarů plat, ovšem skoro bez možnosti dostávat spropitné. Morální klima bylo ale ještě horší než fyzické podmínky práce. Všude supervizoři popohánějící pracovníky, systém donášení, ochranka s obušky, přestupkem bylo, když jsme se neusmáli na důstojníka nebo když jsme promluvili s pasažérem. Alkohol a drogy byly jediný způsob, jak se zbavit stresu. Situaci zhoršovala absolutní bezmocnost vůči vedení: manažeři na nás mohli nepokrytě svalovat svoje chyby a my jsme s tím nemohli nic dělat. Manažeři se kryli navzájem bez ohledu na to, co udělali, a neexistovala nejmenší šance dokázat, jak to ve skutečnosti bylo. Pracující byli rozděleni do několika hierarchických kast, každá z nich měla svoje pravidla a práva. Dokonce i jídelny byly rozdělené podle kast. Obyčejní manuálové nesměli chodit v kraťasech, mít nápadný účes, mluvit s pasažéry. Vyšší kasta, obsluha, už mohla mluvit s turisty. „Bílé límečky“ neměly omezení týkající se vzhledu, mohly se seznamovat a přátelit s klienty společnosti, používat jejich služby, a důstojníci mohli všechno, včetně bití dělníků. Dělal se všechno, aby se

zabránilo kontaktu mezi kastami. „Bílé límečky“ měly zakázáno chodit do jídelny pro „negry“, chodit společně s nimi do přístavu nebo s nimi pářit v baru. Pamatuju se, jak přijela jedna houslistka z Minsku. Normální holka. Kašlala na tuhle hierarchii. Jednou jsme spolu šli na pláž. Někdo to prásknul, pozvali ji do kanceláře a půl hodiny do ní hučeli, že se prý s takovou chátrou nesmí zahazovat. Nebo jsem se seznámil s jedním pankáčem z Kanady, audio inženýrem. Zahráli jsme si stolní fotbal a už za hodinu se to doneslo nahoru. Šílenství, ale tak to fungovalo. Rozděl a panuj. Byl to naprostý marasmus. Lidi přijeli na loď spolu, ale jeden z nich měl nižší status než druhý. Zpravidla se pár rozpadl. Co neudělal samotný systém, to dokončilo propracované podlézání, závist, přetvářka, donášení, pohrdání, škodolibost. I jednou se vyspat s někým z jiné kasty znamenalo v takové atmosféře protest proti zdejší „morálce“. Po těchhle otrockých podmínkách a strašných vztazích mi nezůstaly nejmenší iluze o kapitalismu. Úroveň demokracie, která je v západních zemích, není dána trhem, ale odhodláním lidí bránit svoje zájmy a vyjít do ulic.

V tomhle ohledu jsem si hodně začal vážit Američanů i Evropanů. Pocit vlastní důstojnosti a třídního uvědomění jsou u nich o řád vyšší. Ovšem byla a je tam pořád vládnoucí třída a pracující třída. Jich je jedno procento, nás devadesát devět procent. Bělorusko se svou smíšenou ekonomikou a diktaturou byrokracie do sebe dřív nebo později vstřebá současné metody řízení, zavedené v korporacích (v oblasti IT a některých obchodních odvětvích už to funguje). Nic dobrého nám to ale nepřinese. Žádné osvobození, leda propracovanější vykořisťování a závislost (tak podobnou narkomanii) na bankách prostřednictvím dluhů.

Krátil jsem si čas čtením *Hodiny býka* od Ivana Jefremova. Pomalé, hloubavé čtení. Jako bratři Strugačtí. Na Zemi zvítězilo solidární společenství. Realizovaly se vyšší svobodné ideály. Stát přestal existovat. Lidé byli zabezpečeni a žili zajímavě. Správa fungovala v horizontálních strukturách, které sloužily ke koordinaci všeobecného prospěchu. Všestranný rozvoj, harmonický a morální člověk byl centrem tohoto systému. Jednou se takové společenské zřízení stane tím nejběžnějším jevem. Ale dnes nám nezbý-

vá než žít ve světě, kde je všude kolem neštěstí a bída, ale kde se výhonky rozumu a radosti prodírají navzdory chmurným podmínkám.

Marcelev dostal podmínku. Prokuratura vrátila Maxův případ a jeho okamžitě převezli na Volodarku. Denise přemístili, už jsem o něm nikdy neslyšel.

Mě dali do sousední páté cely. Květen začínal čekáním na soud...

16.

Nová cela se od ostatních čtyřmístných lišila tím, že v ní nebylo jedno okno, ale dvě. Nevidaný přepych! Ale mnohem zajímavější se ukázala zdejší společnost. Zase jsem se sešel s Vladimírem, s kterým jsme zpočátku byli v jedné cele. Překvapilo mě, jak se změnil: za čtyři měsíce se z boдрého chlápka stal šedivý schoulený stařík. Dejme tomu, že by ho zprostili viny. Ale jak můžou kompenzovat tohle?

Dva další kolegové z cely byli pracovníci justice, kteří se stali obětí systému, jemuž sloužili. První, Sergej Jelin, byl zástupcem prokurátora Grodněnské oblasti. Byl obviněn z toho, že vzal úplatek. Zajímavé podrobnosti: člověk, který mu dal úplatek, se nějakou dobu snažil řešit svoje problémy Sergejovým prostřednictvím, ale ten ho pak už odmítl a dotyčný šel na KGB nabídnout jim, že „potopí“ nesmlouvavého vyšetřovatele. Poprvé zkusil dát Jelinovi pět tisíc dolarů, ale bez úspěchu. Druhý den svůj manévř zopakoval, a když to zase nevyšlo, snížil částku na pět set dolarů „za právnícké služby a ztracený čas“. Jelin je vzal – a už mu byl zavázán. První epizoda v případě chyběla úplně, jako by se to nestalo. Audionahrávka rozhovoru při předání peněz byla poskytnuta samotným provokatérem, i když zatčení provedla KGB. Zvláštní, že nahrávku měli jen na CD, ale na diktafonu ne (prý byla smazána kvůli nedostatku místa). Podle Jelinových slov v nahrávce chyběly části rozhovoru svědčící v jeho prospěch. KGB neměla schválený tajný odposlech a nemohla materiál poskytnout soudu. Proto si podle všeho vymysleli historku s diktafonem. Ve skutečnosti všechno nahrávali, na CD dali jen to, co se jim hodilo, a měli případ. Shodou „podivných“ okolností právě Jelin zavřel v minulosti jednoho z šéfů mlynářského komplexu Lida, kterého KGB tajně sledovala.

Druhý muž zákona, Zachar Džilavdari, se stihnul stát vyšetřovatelem v Odboru pro boj s hospodářskou kriminalitou (OBEP), Úřadu pro boj s organizovaným zločinem (UBOP) a Úřadu finančního vyšetřování (DFR). Účastnil se vyšetřování exploze v Minsku v roce 2008. Vyšetřoval posledního bě-

loruského mafiánského kmotra Vladimira Birjukova, zvaného Birja. Ale nejzajímavější v jeho kariéře bylo uvěznění místopředsedy KGB. Jestli se nepletu, případ souvisel s kauzou celnice, tj. Zachar byl v operativně-vyšetřovací skupině Bajkové³⁵, prokurátorky, která také upadla v nemilost. Zachara obvinili na základě svědectví z pokusu o přijetí úplatku. U soudu si svědek spletl částku předpokládaného úplatku a neuměl ani konkrétně určit měnu (dolary, eura, rubly). Obvinění ovšem nezmizelo a případ byl překvalifikován podle paragrafu „nečinnost“ (trest do tří let). Řeklo by se, že je to trivialita, ale člověk (i když je to fízl) sedí už devět měsíců v téhle betonové šachtě. Zajímavá maličkost: Zachar narazil během týdne na chodbě třikrát na Bajkovou. Vtip je v tom, že v KGB obvykle není možné někoho jen tak potkat. Dozorci doprovázející zatčeného pískají, aby se případná skupina v protisměru včas zastavila. V krajním případě nařídí otočit se ke zdi, což se mi i párkrát stalo. A jednou k nám do cely omylem přivedli člověka, který tam nepatřil (spletli číslo cely). Bylo vidět, jak se dozorcí lekli a okamžitě ho vytáhli ven. Zřejmě z toho můžou mít velký průšvih.

Zacharovi takhle dali vědět, za co ho systém doopravdy trestá. Jde o to, že v zemi ještě v roce 2009 probíhala skutečná válka mezi silovými strukturami a zavírat se navzájem byla otázka prestiže. Po přijetí rozhodnutí povolujícího prodloužení vazby na dva měsíce bez schválení od prokurátora (stejně jako odposlouchávání), dosáhla válka vskutku velkolepých rozměrů. Teď teprve ministerstvo vnitra (několik jeho odborů), KGB a Úřad finančního vyšetřování dostaly možnost otevřít ty případy a strčit do vyšetřovací vazby KGB ty lidi, co by dřív neprošli skrz prokuraturu. Navíc jestliže dřív mezi strukturami existovala specializace, tj. konkrétní seznam paragrafů v trestním zákoníku, které vyšetřovaly určité odbory nebo úřady, teď tohle rozlišení přestalo platit. A pustili se do sebe samozřejmě s vervou. Srovnávací statistika za roky 2009 a 2010 ukazuje... dvojnásobný nárůst případů korupce! Případ Bajkové indikoval konec prokuratury

³⁴ *Světlana Bajková, vedoucí vyšetřovatelka Generální prokuratury Běloruské republiky, byla zatčena KGB v únoru 2010 a byla obviněna podle pěti paragrafů trestního zákoníku. Příklad měl velký veřejný ohlas; Bajková byla uznána vinnou ze zneužití pravomoci a odsouzena ke dvěma letům odnětí svobody (dostala „domácí chemii“).*

jako reálného orgánu. DFR se taky stal obětí KGB: nejdřív tam dosadili svého ředitele (bývalého agenta KGB), potom zavírali jednoho za druhým ty nejvíc nezávislé pracovníky (například případ Adamoviče³⁶, který seděl současně s námi). Tady se hodí zároveň opět připomenout Alexandra Kiselěva. Ironií osudu stejný vyšetřovatel DFR, který otevřel jeho případ, nejenže přijel do Amerikanky hned po něm, ale ještě skončil ve stejné cele s Kiselěvem. Svět je k zešílení malý! Vyprávěl Sašovi, jak to všechno bylo. Jak jednou k tomuhle vyšetřovateli přišli kágébáci s prosbou, aby zahájil případ, kde se pořádně nedalo najít žádné porušení zákona. Vyšetřovatel začal namítat, že to na prokuratuře neprojde, ale agenti na to, že si prokuraturu vezmou na starost. A tak skončil Kiselěv v Amerikance. Soudy kontrolují částečně, především některé obvodní soudy Minsku a městský soud. Nejvyšší soud zatím pod kontrolou nemají, ale pravděpodobně je to jen otázka času. Zdolat ministerstvo vnitra je už o dost těžší. Zaprvé je tu početní převaha 100 tisíc proti 5 tisícům. Zadruhé má ministerstvo vlastní policii pro boj s organizovaným zločinem (GUBOP), podřízenou přímo jemu. A přestože má KGB technickou a kádrovou převahu, když se člověk podívá na vězně Amerikanky, zabývají se všichni tím samým. A jak známo, dva kozlové na jednu zahradu je moc. Gubopovci to vědí a jsou sami připraveni poslat nějakého agenta KGB odpočívat na Volodarku. Jelin si postěžoval, že za téhle války se výrazně snížila profesionalita vyšetřovatelů: už nejsou schopni připravit správně případ, pořád víc jsou odkázáni na loajalitu prokurátorů a soudců.

Takový stav v bezpečnostních silách povzbuzovaný vládnoucí klikou, ale ani sama metoda nejsou nové: v historii byl jeden ruský Gruzínek, který rád míchal personální karty. Metoda se jmenuje „odchov krysího krále“. Aparátčící se mezi sebou rvou, ve výsledku dominantní postavení zaujímá ten nejvíc bezcharakterní, ale nejefektivnější („krysí král“). Nejvyšší moc zůstává sama nedostupná: v případech pochybností o loajalitě „krysího krále“ na něj vládce vytáhne připravený kompromitující materiál.

³⁴ *Dmitrij Adamovič byl vedoucím odboru vyšetřování Výboru pro státní kontrolu DFR. Byl zatčen KGB v srpnu 2010, obviněn ze spáchání zločinů proti zájmům úřadu a odsouzen na tři roky odnětí svobody spojené s konfiskací majetku.*

Zachar vyprávěl, jak v Drozdach odhalili bordel pro VIP klienty z nejvyšších kruhů. Ale jak se rozhodli udělat tam razii, telefonem z vedení přišel jasný příkaz: „Okamžitě odtud kurva vypadněte!“ Nebo vyprávěl, jak nový ředitel DFR ještě nezdomácněl a tak mu úspěšně podstrčili k podpisu seznam podniků k plánované kontrole. Nic by se nestalo, ale v seznamu se náhodou ocitl Triple³⁷. Když přišel čas kontroly, ředitel se chytil za hlavu a řekl Zacharovi: „Víš, co to je?“

Probírali jsme i téma opozice. Je třeba říct, že kolovala spousta fám s různými podrobnostmi o politických případech. Nebylo možné se v tom vyznat, proto tyhle věci vynechávám. I když nakonec po epizodách se všemi těmi Romančuky a Rymaševskými³⁸ a první reakci opozičních médií stejně nemá opozice žádné valné renomé. Jedna historka se ale stala přímo s Džilavdarim a Jelinem. Ať ji tedy všichni znají. Bylo to 31. prosince 2010 v cele č. 1, kde v té době seděl Dmitrijev, šéf Někljajevova volebního štábu. Večer Dmitrijeva vytáhli do kanceláře, kde ukecal propuštění neznámo za co. Potom ho přivedli zpátky do cely, aby si sbalil věci. Kolegům v cele ale Dmitrijev řekl, že mu prý slíbili Nový rok ve společnosti kukláčů. Chlapi mu sbalili s sebou dva balíčky jídla a rozloučili se. A občan Dmitrijev mazal rovnou domů... V rozhovoru pak bez ostychu vyprávěl, jak si postavil byt a nhrabal peníze na prezidentské kampani a jak je mu politika demokratických sil volná. Je pravděpodobné, že Dmitrijev donesl balíky s jídlem do nejbližší popelnice, i když kdoví, možná k novoročnímu stolu, vždyť všežravý politik si nic neoškliví³⁹.

³⁷ *Obchodní skupina Triple*, fungující od roku 1992, patří Juriji Čižovi, běloruskému oligarchovi a předsedovi fotbalového klubu Dinamo Minsk. Čižovy úzké vztahy s prezidentem Lukašenkem a podpora jeho režimu vedly v roce 2012 k uvalení sankcí na jeho společnost Evropskou unií.

³⁸ *Jaroslav Česlavovič Romančuk* byl v roce 2010 prezidentským kandidátem za Sjedenocenu občanskou stranu. Po událostech 19. prosince veřejně odsoudil ostatní kandidáty za organizaci nepokojů. Byl za to ostře kritizován opozicí.

Vitalij Anatoljevič Rymaševskij kandidoval na prezidenta za Běloruskou křesťanskou demokracii. Byl zatčen po rozeznání shromáždění proti zfalšovaným výsledkům prezidentských voleb. 20. května 2011 byl uznán vinným podle paragrafu 342 Trestního zákoníku Běloruska („organizování masových akcí, které narušují veřejný pořádek, a aktivní účast na nich“) a odsouzen na dva roky odnětí svobody s odkladem na dva roky. Někteří představitelé opozice ho podezírají ze spolupráce s tajnými službami.

³⁹ *Andrej Dmitrijev* byl propuštěn až 3. ledna 2011 pod podmínkou, že nevycestuje ze země. 20. května 2011 byl podmínečně odsouzen na dva roky za „organizování a přípravu akcí hrubě narušujících veřejný pořádek“.

17.

Celé dny jsme besedovali na téma uspořádání vyšetřovacího a soudního systému, zvláštností různých struktur, i o fungování operativních pracovníků policie a na ně navazujících vyšetřovatelů. Hodně jsme polemizovali o politice. V každém případě jsme se ale shodli na tom, že bez aktivní účasti národa, bez reálné společenské kontroly správních struktur jakákoli republika upadá do fáze diktatury. Může se to zdát zvláštní, ale sami policajti tohle moc dobře chápou, když každý den vidí situaci zevnitř a nemají iluze týkající se skutečné povahy moci.

Samotný soudní a vyšetřovací systém je jednoduchý a hrůzný. Klíčový moment: reálnou moc mají operativci. To oni provádějí veškerou předběžnou přípravu, sbírají materiál pro zahájení trestního případu. Nic je neomezuje. Všechno je postaveno na osobní zkušenosti, logice a intuici. Používají se libovolné důkazy, jejich právní platnost není důležitá. Pro operativce je důležité vytvořit obraz událostí, který odpovídá konvenčním zločinům. Jeho nadřizený na základě subjektivních pocitů rozhoduje o zahájení případu. Určujícím kritériem úspěšné kariéry operativce je množství zahájených případů. Je pro něj výhodné vykládat situaci jako zločin a dokázat účast podezřelého na něm. Základem podezření je subjektivní názor operativce. *Jakéhokoli* člověka je možné zadržet v tzv. policejní vazbě na tři dny jen proto, že se operativci zachtělo.

Tady přichází okamžik pravdy. Na základě jakékoli aspoň nepřímé záminky můžou vznést obvinění. Obyčejný oharek cigarety se stopami DNA (slina, pot), signál mobilního telefonu někde poblíž, prázdná lahev s otisky nebo nepřejčná výpověď jsou dostatečným základem uvěznění a umístění člověka do vyšetřovací vazby KGB, tj. věznice. Dřív uvěznění schvalovala prokuratura a k pozitivnímu rozhodnutí se v nejednoznačné situaci užívaly sítě osobních vztahů, bral se v úvahu faktor zájmu vlivných osob apod. Teď k dvouměsíčnímu uvěznění stačí podpis náčelníka jednoho trestního orgánu. Jakmile je člověk jednou uvězněn, sklouzne přímo k odsouzení.

Od té chvíle jsou všechny ostatní fáze systému čím dál tím větší formalitou. Je-li případ zahájen, je předán vyšetřovateli. I když se téhle fázi říká „předběžné vyšetřování“, vyšetřovatel už na případ jen dohlíží a upravuje materiály získané operativcem, aby vyhovovaly právním normám. Ukazatelem kariérního úspěchu vyšetřovatele je poměr případů dovedených k odsuzujícímu rozsudku a celkového množství vyšetřovaných případů, tj. jednoduše koeficient odsouzených. Druhým důležitým ukazatelem je závažnost paragrafu trestního zákoníku v souladu s klasifikací trestního procesního řádu (méně závažné, závažné, velmi závažné). Proto je pro každého vyšetřovatele výhodné, aby člověk a) seděl, b) za co nejtěžší paragrafy.

Nejděsivější je to, že uvedené ukazatele úspěšnosti operativce a vyšetřovatele nemají nějaký skrytý, neformální charakter, ale že jsou zavedeny oficiálně: konkrétně podle těchto ukazatelů zaměstnanci dostávají odměny a funkce a je jim umožněn služební postup. Vyšetřovatel nemůže zažít větší katastrofu než osvobozující rozsudek. Ten může vést k nejtvrdějším postihům, včetně propuštění. V případě, že v době předběžného vyšetřování pochopí vyšetřovatel, že podle žádoucího paragrafu se člověka nepodaří zavřít, může navrhnout překvalifikování podle jiného, mírnějšího paragrafu, dokonce za cenu podmíněného trestu nebo aspoň trestu rovnajícího se délce vazby. Pro obviněného je to už vítězství: vyjít čistý z tohohle masomlejnu je prakticky nemožné. Takto uspořádaný systém vede k následující statistice: koeficient účinnosti odsuzujících rozsudků v Bělorusku je více než 99,7 procent! V Evropě je toto číslo na 80 procentech, přičemž většina odsouzených u nás by nikdy nebyla odsouzená tam. Vždyť i v roce 1937, s jeho „trojkami“⁴⁰ a distančními soudy, bylo 10 procent osvobozujících rozsudků.

Když vyšetřovatel dokončí případ, předá ho prokuratuře. Jen v této chvíli se obviněný a advokát můžou seznámit s materiály ve spisu. Do té doby jim můžou vyšetřovatel a operativci ukazovat jen některé části. Advokát

⁴⁰ V tehdejším Sovětském svazu se v rámci politických čistek zavedly tzv. „trojky“, tříčlenné komise složené z důstojníků tajné policie NKVD, které rozhodovaly o trestu pro obviněného (aniž by bylo třeba vyjádření soudu, které zaručoval tehdejší platný právní řád).

je ve skutečnosti nerovnoprávná osoba a může toho udělat jen velmi málo. Prokuratura musí zkontrolovat případ jen z hlediska jeho možného předložení soudu. Podle toho, co je výsledkem soudních jednání, to prokuratura docela fláká.

Nakonec tedy nastává poslední etapa: soud. Soudní jednání je fraška, představení. Soudce nikdy nevidí nejasnosti a procesní prohřešky. Pro něj je proces dávno jen rutinní záležitostí. Dokonce i v očividných případech, kdy jsou nad slunce jasné logické rozpory, bude soudce předstírat, že je všechno v pořádku. Soudce nechce jít proti proudu, vždyť mu už všechno připravili, předžvýkali a naservírovali. Pro soudce je jednodušší odsoudit obviněného i při pochybných okolnostech případu a přenést tak odpovědnost za osud člověka na soud vyšší instance (městský, vrchní), kam se podávají další odvolání a stížnosti.

Takže rozsudek vlastně vynáší operativec. Dál jde všechno jako na běžícím pásu, přesněji řečeno podle uzavřeného systému: začíná se s málem, podle zavedených mechanismů celého systému se malé přeměnění na střední a to na velké, podrobné a závažné.

Otázka je, jak najít počáteční záminku, která se stane „důkazem“. Pokud operativec nenajde žádné důkazy (protože sherlockové skončí práci nebo skončí ve vězení), podrbe se za uchem a sáhne ke staré osvědčené metodě – svědectví.

Svědákům vyhrožují tím, že se z nich můžou stát „podezřelí“, a kde je podezřelý, tam je i obviněný. Klasické schéma: poskytněš výpověď – budeš svědek, neposkytněš – budeš spolupachatel. Jestliže okolnosti případu vylučují spolupachatelství, pak je tu ještě možnost obvinění ze zatajování nebo výhrůžka, že vám způsobí problémy v práci, ve škole a v rodině.

Jiné schéma, trochu složitější, předpokládá použití svědectví jiného obviněného výměnou za slib menšího trestu. Funguje spolehlivě u paragrafu 328 (narkotika). Předpokládá se, že narkomani tvoří jednotné sociální

prostředí, takže každý z nich kupuje nebo prodává drogy tomu druhému. Vzniká svérázný síťový marketing.

Tak například zatknou tři narkomany s několika gramy trávy nebo amfetaminů. To se kvalifikuje podle paragrafu 328, odst. 1 (přechovávání, do tří let, méně závažný trestný čin). Dva dostanou podmínku, omezenou na délku vazby, nebo dostanou pár let. To když budou mít štěstí, protože vyšetřovatel nemusí dodržet slovo. A taky se můžou sami stát obětními beránky, následovat třetího a dostat osm (když se přiznají) nebo devět (když se nepřiznají) let. Takhle ten kolotoč funguje.

Nejhodnotnějšími materiály pro vyšetřovatele jsou samozřejmě vlastní svědectví obviněného. Ideální je doznání. V takovém případě bude vyšetřovatel beze spěchu sestavovat případ s jistotou, že se nic nezvrtne. Pro získání svědectví se používají různé prostředky. Obvykle zkoušejí člověka vystrašit. Když budeš vypovídat, prý se ti uleví. Nebo lžou, že chápou tvoji situaci, sami věří v tvoji nevinu a udělají všechno, aby případ nešel před soud, jenže potřebujou tvoje svědectví: „Abychom ti mohli pomoci, chlapče. Vždyť jsi fajn kluk.“ Nebo straší hrůzami věznice, konkrétně že vás zavřou do nátlakové cely, k mazákům a násilníkům, nebo k nemocným tuberkulózou, k bezděákům. Můžou vyhrožovat i tím, že budou dělat potíže rodině a příbuzným, což vám možná opravdu předvedou. Hlavní důraz je kladen na psychické zlomení vyslýchaného. Metody se střídají, oblbují vás dlouhým výslechem, nátlakem, křikem, nadáváním, ponižováním, omezováním pohybu, žízni, ostrým světlem.

Když se díky tomu výslech nezdaří, strčí vás podusit do cely. Vězeňská atmosféra je v prvních dnech hodně nepříjemná. Anonymita a strohost vyvolávají paniku a strach. Stává se, že člověk v sobě našel odvahu vydržet, ale cela, kde ho přepadá nejistota a noční můry, pocit odtržení od všeho, mu bere sílu i odvahu. Při dalším výslechu se tváří, že vám chtějí pomoci, nebo můžou přejít k násilí. Začnou výhrůžkami a končí nepatrnými údery (facka, pohlavek, rány do hrudníku, přes nohu). Na skutečné násilí a mučení ani na splnění výhrůžek, že vás sejmou v cele, zpravidla nedojde. Ale

v zásadě dojít může. Takové metody jsou už ovšem jednoznačnými trestnými činy a o práci (tím spíš o svobodu) nikdo přijít nechce. I když výjimka potvrzuje pravidlo, jak lze snadno zjistit. A lidé trpí, nevzdávají se a vítězí.

I negativní svědectví už je pro ně aspoň něco. Vždyť v případě popření viny už mají z čeho vyjít. Na svědectvích získaných v době předběžného vyšetřování stojí 80 procent případů. Systém si zvykl, že to tak probíhá. A je to jeho hlavní slabina: vyšetřovatelé se nejvíc ze všeho bojí odmítnutí poskytnout svědectví. Vždyť by pak všechno museli dělat sami a hledat pořádné důkazy, nemluvě o tom, že nemají záruku, že jejich padělky by se využily. Například vyšetřovatel připravil falešné svědectví, na kterém je případ postaven. Ale obviněný najednou u soudu vypovídá tak, že je lež svědka naprosto zřejmá. Vyšetřovatel se může dostat do maléru. Takže odmítnutí svědčit je nejučinnější způsob, nejvýhodnější pozice.

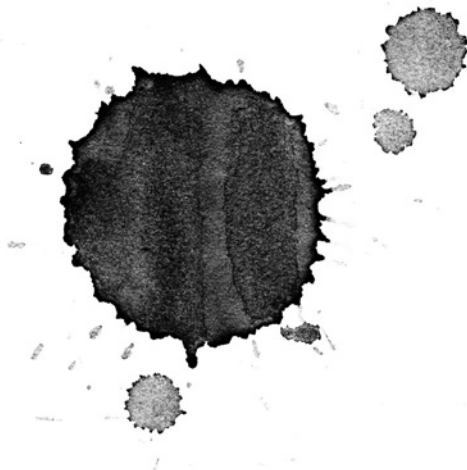
Tak jako tak, když je člověk zavřený, jeho šance na osvobození jsou mizivé. Vyvážnout z toho lehce je už vítězství. Ale dokonce i když to jde dobře, je to vítězství Pyrrhovo.

Tři měsíce ve vyšetřovací vazbě jsou dlouhá doba podobající se trestu samotnému. Ti, co doufají ve zproštění viny a bojují za něj, můžou strávit ve vazbě rok, dva nebo i víc. Za tu dobu se v životě hodně změní, ztratí, rozpadne, zmaří, zapomene. Je to stejně tvrdý trest, trest za to, že jsi měl odvahu jít proti proudu, drzost zpochybnit autoritu moci.

Aby bylo úplně jasné, *jak* funguje mechanismus vyšetřování, je třeba říct něco o jeho klíčové součásti, která uvádí systém do pohybu, určuje konkrétní čísla a odpovídá na otázku, proč právě tolik. Jméno téhle součásti je *plán*. Neexistuje oficiálně, ale ve skutečnosti definuje veškerou kvantitativní stránku vyšetřování. Podstata plánu vyplývá z formule: kolik případů týkajících se zločinů všech stupňů závažnosti bylo zahájeno v loňském roce, tolik (ne méně) jich musí být i letos. Analogicky koeficientu odhalování zločinů. Jinak řečeno, operatívec a vyšetřovatel se řídí nejen povzbudivými (kariéerními) motivy: můžou se taky přetrhnout, aby plnili normy.

Nezvládáš – přenech své místo jinému, i kdyby byl horší odborník, hlavně že bude hbitější a amornálnější.

Presumpce viny je základní krédo trestního (jinak se to nedá nazvat) systému běloruského režimu. To je morálka a spravedlnost běloruského státu!

18.

Už brzy bude první jednání u soudu. Čekám na něj jak na smilování. Když předali případ soudu, povolili mi krátkou návštěvu otce. Sklo, sluchátko... Je těžké být metr od tak blízkého člověka a nemít možnost obejmout ho. Otec mi dává najevo, že chápe, že mě zavřou. Jsem rád, že tomu rozumí a je na to připravený. Vždyť všechna ta ujištění v dopisech, podle kterých mě „na sto procent osvobodí“ apod., u mě vyvolávaly jen hořké pousmání. Pravda je vždycky lepší. Dávám otcí najevo, že jsem silný a rozsudek přijmu s klidem.

Poslední noc před soudem... Tolik se mi chce být v úplně jiné situaci, vidět rodiče, příbuzné, kamarády, známé, soudruhy, sympatizanty. Nakonec zvládnou aspoň trochu si pokecat se svými spolubojovníky. Kolik let společných nadějí, tužeb, zkoušek, chyb, zklamání, úspěchů, schůzí, debat. Všichni jsme začínali od nuly, s nejasnou potřebou svobody, pravdy, spravedlnosti, bratrství. Hranice mládežnického hnutí pro nás byly moc úzké, protože náš intuitivní sklon ke svobodě neuznával polovičatost. Lidská osobnost nepotřebuje žádná omezení. První texty o anarchismu na disketách, první Kropotkinova kniha. Nebyla větší vzácnost, protože se tam otvíraly touhy. Od té chvíle nás už nemohly zastavit ani mocenské autority, ani poslušnost lidí, ani lhostejnost měšťáků. Od rozhovorů na lavičce s lahváčem jsme se dostali k prvnímu zinu. První skupinka v sousedství, potom na univerzitě. Účast na demonstracích, seznámení se stejnými nadšenci, DIY subkultura, schůze, veřejné akce, samolepky, brožury, časopisy... Pouliční válka s nácky, koncerty, výlety... S odchodem prvních lidí odešla i počáteční romantika. Ti, co zůstali, se o to víc semkli... Krize v osobním životě kosily naše řady jako výstřely ostřelovače... Bezstarostné dětství skončilo: zaměstnání, vyřešit bydlení, platby otevírají z nového úhlu otázku „sociální spravedlnosti“, „ekonomického vykořisťování“. Tímhle žijeme každý den... Míň slov a víc zodpovědnosti, tohle pojetí se začalo prosazovat. Všude je cítit růst, početní i kvalitativní. Začalo to v roce 2008. Anarchismus, definitivně zničený v gulagu, se zno-

vu zrodil za perestrojky⁴¹, ale uběhlo ještě dvacet mučivých let, než se vystřídalo několik generací aktivistů hledajících metody a organizační formy. My teď máme plnohodnotné hnutí a jsme připraveni bít se za úplné uskutečnění humanistických ideálů.

Moc prahne po našem pokání, po tom, abychom na sebe navzájem háze-
li špínu, zkouší nás ukázat jako zlomené lidi, trápící se ztraceným životem.
Mocní chtějí potvrzení své moci, chtějí vidět ukázkový proces a zastrašit
další lidi. Ale to se nestane! Nevyměníme podstatu našeho života za lí-
stost a milost. Nedáme kamarádům důvod pochybovat o naší životní vol-
bě! Na to příliš milujeme svobodu, abychom o ni prosili. Naši blízcí uvidí
na našich tvářích odhodlání a vytrvalost. Hrdost příbuzných a uznání přátel –
víc toho nepotřebujeme. Odjedeme do lágrů, ale zůstaneme sami se-
bou, stejnými lidmi...

⁴¹ **Perestrojka** (*перестройка*) – rus. přestavba, označení ekonomických a vládních reforem prosazovaných v Sovětském svazu Michailem Gorbačovem od poloviny 80. let.

19.

... ráno. Eskorta, pouta, anton, v něm ajnclík s nesnesitelnou tmou. Auto se žene se zapnutým majáčkem, na semaforech mu automaticky naskakuje zelená. Abych nespádl ze sedadla, musím se opírat hlavou o stěnu. Dojeli jsme přímo k zadnímu vchodu. U dveří je dvojité ulička policajtů. Po jednom nás vedou do suterénu. Rozdělují nás do cel, tentokrát betonových, půl metru na metr. Prohlídka: důkladně kontrolují oblečení. V tu chvíli se naše pohledy setkají. Saňa, Kolja... Tolik se mi chce promluvit, obejmout je, potřást jim rukou. Ale zatímco se zdravíme, pečlivě se navzájem hodnotíme. Je znát, že se každý chceme zbavit i těch nejmenších vnitřních pochybností: „Nevzdali to?“ Pevný hlas, způsob chování vůči policajtům, z toho všeho je jasné, že se nikdo nedal zlomit. Mluvíme odvážněji, bez ohledu na neustálé napomínání eskorty, a od prvních slov je nám dobře. Vetkin se zkusí přidat, ale nikdo s ním nemluví. V očích má jen zvědavost. Mohl být čímkoli, a stal se nikým. Je to smutné. Čekání v cele. Zdi jsou popsány: přezdívkami, paragrafy, tresty, přání. Nejvíce je tu dvě stě pětka a tři sta dvacet osmiček, krádeže a drogy. Přidávám sebe, kreslím symboly a hesla. Ať vědí, že se nesedí jen kvůli prospěchu nebo zbytečností. Čas se neuvěřitelně vleče.

Nakonec jsme na řadě. Řadí nás a vedou do soudní síně. Je tam spousta lidí, fotoaparáty blyškají. Všechno to otupuje. U vchodu kontrolují s detektorem kovu, všude spousta policajtů v uniformách i v civilu, pěkná pitomost. V kleci nám sundají pouta. Zkoušíme se spolu bavit, ale vechtrové jsou ve střehu, nedovolí nám to. Říkají, že zvenčí soud hlídají robokopové. Zkrátka cirkus na druhou. Přicházejí advokáti, jeden za druhým, známé i neznámé tváře. Za ty dlouhé měsíce ve vyšetřovací vazbě člověk odvykne společnosti a tady v té záplavě lidí se cítí nesvůj. Rodiče, příbuzní, kamarádi, přátelé, soudruzi. Jejich podpora je obrovskou posilou. Očima se ujišťujeme, že můžeme spoléhat nejen na sebe, ale i na všechny ty lidi, kterým není osud druhých lhostejný. Izolace praská ve švech.

Soudce a dva kývači⁴² dělají dojem, že si nevšimli absurdity řady důkazů a svědectví, nátlaku operativců atd. Zombíci. Svědkové jeden za druhým popírají předchozí výpovědi. Prokurátor se snaží, ale bezvýsledně. Dlouhé nudné hodiny absolutně zbytečných slov zbytečných lidí. Dívám se z okna. Nikdy jsem si nemyslel, že budu někdy tak rád pozorovat zeleň stromů a čisté modré nebe. Tady bez mřížovaného vzorku.

Prokurátor, který dostal přezdívku „kámoš bohr“, prohlásil, že uznáváme jen zákony fyziky a chemie. Přesně tak, jako všechny přirozené zákony života: zákony biologie, historie a taky ten nejhlavnější mravní zákon, potvrzený vši podstatou lidské přírody a sociálního rozvoje.

Poslední slovo. Nepřipravil jsem se, myslel jsem, že to bude až zítra. Rozhodl jsem se mluvit o Dimovi Dubovském, našem pomlouvaném a stíhaném soudruhovi. Vetkin a Konofalskij, chátara, na něj hodili zodpovědnost za některé věci, ale tak se do toho zamotali, že to u soudu bylo pěkně vidět. Z nás čtyř čelil nejhorším zkouškám. I když se mu povedlo zachránit to, co se v téhle ubohé společnosti nazývá „svoboda“, zkusili na něj ty nejpodlejší a nejodpornější metody operativního rozpracování. A Dima všechno vydržel a překoná jakékoli potíže. Takoví lidé – navždy. A roky v mučírňách nejsou překážkou našeho bratrského soudružství. Saňa a Kolja mluvili velmi důstojně. Před svým svědomím nejsme vinni, takže jakékoli tresty jsou pro nás uznáním. Rozsudek. No co, Machno seděl a my budeme taky. Osm let dýchat stejný vzduch! Poslední pohled na lidi, co jsou mi blízcí. Kromě rodičů je neuvídím moc brzy. Loučím se s advokátem. Když se objevil ve vyšetřovací vazbě, bylo to jako doušek čerstvého vzduchu. A v té beznadějně situaci mi dokázal pomoci. Tiskneme si ruce a objímáme se s Koljou. Je pro mě čest sdílet osud s takovými lidmi.

Vetkin si vysloužil dobrodiní: čtyři roky chemie. On, Zacharčik, Arsenčik, Buročka budou žít ubohý, opovrženíhodný život. Zrada se nedá prominout. Jestli budou mít děti, co je naučí *takoví* otcové?

Znova anton; zastávka „KGB“. Když vystupuju, křičím: „Soudruzí, na shledanou!“

⁴² *Kývač* – orig. *кывач* (*kivala*) – slangový výraz pro soudce/porotce z lidu (u nás dnes označované jako přisedící soudci).

20.

Shledání s rodiči. Tentokrát pustili i matku. Naše drahé matky... Jestli je někdo hodně nešťastný, tak ony. Otcové taky trpí, ale přirozeně chápou, že kruté zkušenosti budou jejich dítkám k užítku. Jenže matka nepřijímá žádné důvody, když je její syn za mřížemi. Uvěznění jsou vždycky oba. Matka nemůže prožít ani den bez starosti o své dítě. Stání ve frontách kvůli balíčku, čekání na dopis, hledání novinek o věznici, kde si odpykáváme trest – to je rozsudek nad nimi, ze dne na den, z roku na rok. A proto jsou pravými hrdinkami a trpítkami matky uvězněných. Vím a vidím, co kvůli mně rodiče prožívají. Ale mám radost, když je vidím čilé a hrdé. Probíráme soud. Dozvíme se názory různých lidí, vyřizují jejich pozdravy a přání. Takhle porážka je ve skutečnosti naším vítězstvím. Takovými procesy si režim kope hrob. Nepoučili se stalinskými represemi, nepoučili.

Poslední dny v Amerikance. Cítím, jak tohle místo ztrácí svou moc. Je krásné dívat se na sluneční paprsky na hrubé stěně, ale zůstává v nich něco znepokojivého. Ten půlrok nebyl zbytečný. Na duši navždy zůstane otisk tohoto domu, rudého domu. Nikdy nezapomenu na tu dimenzi, kdy se vnější svět rozpadá, kdy umírá i naděje, kdy neexistuje ani čas, ani prostor. A v téhle sklíčené neměnnosti se život zamotává do klubka čistého strachu a čisté vůle. Naposled si prohlížím ty masivní a strohé zdi, chodby, schodiště, zábradlí, kontrolní věž, spirály ostnatého drátu, železné dveře. Stovky detailů a všechny tvoří monolit, který má jediný cíl – rozdupat osobnost. Ale v tomhle pekle, díky těm hrůzám jsem mohl nahlédnout do sebe a hodně toho pochopit. Výborný materiál pro antiutopické filmy, muziku ve stylu industriálního ambientu. Škoda, že umění nerozumím, jinak bych odhalil tyhle významy skrze formu.

Třikrát během týdne jsem se srazil se sympatickou dívkou se světlými copy. Z obsluhy. Proč jsou dozorcí tak laxní? I když je to stejně jedno. Morálně tu už nejsem. Ze dne na den čekám na stadiu Volodarka. V cele se každý uzavřel do sebe. Všichni jezdí na soud. Vladimirovi zamítli žádost o mi-

lost. Zachar řekl, že „strýček Vova“ (Vladimir) hodně spoléhá na uplatnění paragrafu 70 (méně než minimální trest), ale takovou shovívavost je třeba si zasloužit. A já si najednou vzpomenu, jak našel Molčanov při seznamování se spisem uvnitř papír o bezvýsledném vyšetřování v naší cele. Podle data jsme zrekonstruovali ten den a vzpomněli jsme si, že za pár dní Vladimira přemístili. To byly ty jeho průzkumy, kdo je u anarchistů důležitým člověkem, kdo mi dává instrukce. A pokusy zjistit recept na koktejl molotov a ponoukání k akcím ve stylu atentátů z knihy Borise Akunina⁴³ *Státní rada*. Pokud jde o mě, dělal jsem blbce a věšel mu na nos všelijaké bulíky...

Byl to jeden z mých posledních dnů, když se otevřely dveře a do cely vešel... plukovník Orlov osobně! Vážně, na mou duši. Konala se beseda. Náčelník se zajímal, jakou mám náladu, jak se dívám na nadcházející trest. Do konce mi vyjádřil podporu. Nevěřím na sentimentální agenty, a tak jsem čekal, kam tím míří. Ale stejně mě to zaskočilo. Orlov najednou vypálil: „Pojďte pro nás dělat hackera. Víte, jak se Číňani roztahují. Dáme vám vlastní notebook.“ Musím říct, že jsem byl naprosto zmatený. A Orlov pokračoval: „Jestli nechcete být hackerem, pojdte sem dělat k servisní službě. Jsou tu dobré podmínky, řada výhod.“ Skládanka se rozpadla, nic nechápu, jsem v šoku... Kde, kdy a co jsem udělal, že si mohli myslet, že mi nabídnou *tohle*? Kolik lidí padlo v boji s tímhle úřadem? Kolik milionů skvělých lidí zničili? A jak se vysmívají lidem teď? A ještě si myslí, že můžu vyměnit svědomí za jejich ubohou almužnu? Pohodlí, možnosti... To jsem všechno měl a téhle ztráty nelituju. Odpověděl jsem:

„Radši vezmu trest ve věznici.“

„Osm let, to není málo.“

„Délka není důležitá, budu na sobě pracovat.“

„To říkají všichni. První tři roky to ještě snášejí, ale pak...“

„Budu mít možnost všechno to poznat v praxi. Náš humánní stát mi tuhle možnost poskytl.“

Čestné slovo, nepochopím tyhle plukovníky KGB. Umějí mluvit hodně

⁴³ *Boris Akunin je současný gruzínský autor historických detektivních románů (v románu Státní rada je revoluční skupina zapletena do bombových atentátů v carském Rusku v roce 1891).*

přesvědčivě, když lžou. Ale lhát je jejich profesionální povinnost, a proto doteď nevím, kdy to byla pragmatická vypočítavost a kdy skutečný názor. Všechno znělo stejně. Orlov nejednou řekl, že jeho cílem je donutit nás k pochybnostem. No, tohohle cíle rozhodně dosáhl. Pokud jde o Orlova, zdá se mi, že nás litoval. Ale tenhle pocit nejde zaměňovat s obyčejným lidským soucitem. Tohle je něco jiného. Něčím se podobal Kramerovi, tomu polomaniakovi z filmu *Saw*. Ale ne úplně přesně. Jigsaw Killer se řídil etickými zřeteli. Toužil po humánní proměně osobnosti v extrémních podmínkách. A tady o humanismu nemůže být ani řeči. Nejvhodnější postavou pro srovnání bude O'Brien z *Orwellova 1984*: přesvědčený, systematický, nelítostný.

Odjezd na Volodarku. Stalo se! Loučím se se spoluvězni, беру si věci, prohlídka, formální procedury. Vedou mě k dodávce. Otáčím se, prohlížím si to místo, naskrz prosáklé utrpením, smutkem, beznadějí. Amerikanka... Jednou tu bude muzeum.

21.

Volodarka jsou velké temné klenby a dlouhé chodby. Ale z nenuceného chování fízlů i muklů je okamžitě jasné, že to nevlídné ticho je jen fasáda. Je to tu mraveniště, prostoupené tisíci vláken a kypící životem. Dostávám matraci, potom studenou sprchu, čekám v místnosti určené k prohlídkám, nakonec můžu odejít do cely. Dojmy jsou naprosto opačné, než jsem měl, když se přede mnou poprvé otevřely dveře cely v Amerikance... Zdá se, jako by člověk vstupoval do maringotky gastarbajtrů. Upřou se na něj pohledy z horních i spodních pater paland, od stolu i z podlahy. Patnáct zpočených chlapů v trenýrkách, vedro a smrad, neproniknutelná clona tabákového dýmu. Konečně pořádná věznice!

4. červen je můj šťastný den. V cele je deset postelí a šestnáct lidí: polovina je tu kvůli hospodářské kriminalitě, tři jsou narkomani, pak zloděj aut, podvodník, poslanec parlamentu, neplatič výživného, vrah, lupič, politický (Kazakov)... prostě Noemova archa. Je tu živo čtyřiaadvacet hodin denně, vzduch je prosycený jakousi nezávislostí, nejen cigaretami a potem. Nabídl mi čaj, noviny, kde byla reportáž o mém soudním procesu, hodnotili, jestli jsem si na fotce z novin podobný. Nový rytmus a atmosféra svobody měly zvláštní efekt: tři dny jako bych měl kocovinu. Odvyknul jsem si být mezi tolika lidmi a tak jsem se stáhnul do sebe za toho půl roku! Chlapi si toho všímali, cítili se mnou, zajímali se o podmínky v Amerikance a o to, jak nás tam dusili. Snažil jsem se vyprávět všechno tak, jak to bylo, ale cítil jsem, že spoustu věcí neumím slovy vyjádřit. Jak popsat každý den sílící pocit, kdy čekáte na další a další týrání? Nebo pocit permanentního sledování? Tady byla v cele slepá místa, kam nebylo vidět špehýrkou, byl tu oddělený záchod, kde měl člověk trochu soukromí. Tohle je třeba ztratit, aby člověku došlo, co znamená absence autonomního prostoru.

Uřčili mě na noční směnu: od osmi ráno do osmi večer byla postel moje, zbylých dvanáct hodin někoho jiného. Tak tu plynuly dny: přes den jsem spal, v noci si povídal, hrál kostky a šachy, dělal si pořádek ve věcech. Mu-

klovská vynalézavost mi umožnila být v kontaktu se Sašou – nový dárek! Maximálně jsme tuhle možnost využívali. V hodnocení událostí jsme se naprosto shodli. Je to super, když existuje shoda a porozumění bez ohledu na izolaci a tíhu na duši. Vždyť venku zdaleka nebylo všechno tak, jak bychom chtěli: tam jsme zažili i ztráty i zklamání. Ale co se dá dělat, jak říkali legionáři: March or die.

Krátké setkání s matkou. Konečně jsme si mohli povídat bez věčné ostražitosti kvůli agentům KGB. Dověděl jsem se poměrně dost o tom, co se dělo těch posledních šest měsíců. Jako by se otvíral nový svět. Vakuum vytvořilo iluzi klidu, ale ve skutečnosti byl venku čilý provoz. Hráz se prolomila. Vyvalila se vlna dopisů se slovy podpory a solidarity od nejrůznějších, známých i neznámých lidí, občas takových, u kterých bych to vůbec nečekal. Taková situace člověku zase dobije energii. Hodně ho posílí.

Za deset dní jsem jakžtakž poznal principy vězeňského života. Různí lidé, různé cesty, různé životní styly, ale potvora osud svedl všechny sem do jedné bídy. Podle toho, co jsme navzájem zjistili o svých případech, situaci ve věznicích a v trestních koloniích, taktice chování obžalovaných a vyšetřovatelů, propracované tisíce a tisíce opakováními, a podle dřívějších zkušeností, tradovaných mezi vězni, byla podstata systému „prosazování zákona“ zřejmá: trestní systém je organickou součástí běloruské společnosti. Informace, které mám, jsem shromáždil bez anarchismu, na základě rozhovorů v solidární důvěrné atmosféře, vznikající v těžkých a extrémních podmínkách vězení. Jsou to názory politiků, byznysmenů, vzdělavců, úředníků, představitelů silových orgánů i kriminálního světa.

22.

Transport. Ani nevím kam. Ráno mě sebrali a do večera drželi v „tranzitní“ cele s desítkami dalších nebožáků. Samá mládež ze všech koutů země, bezradné a vyplašené tváře. Nejdřív udělali prohlídku bachaři, potom eskorta, ta měla gumové rukavice a detektory kovu. V tranzitní cele potkávám Kirkeviče, politického, co seděl ve stejnou dobu v Amerikance, nepřestal mluvit výhradně bělorusky a tady ve Volodarce seděl s Koljou. Dostali jsme ponorný vaříč a hrnek, tak pijeme čaj. Znova přesun do jiné cely, kde už není voda. Konečně nás vedou ven. Řadíme se podél zdi na dvoře pod klenbou. Vyvolávají příjmení, nastupujeme s věcmi do antonu. S pytlí se štosujeme do jednotlivých oddělení v antonu jako sardinky. Vezou nás na nádraží. Přestupní místo je uzavřené: jdeme po jednom koridorem tvořeným eskortou, nasedáme do vagonu. To je on, legendární stolypin⁴⁴. Třípatrový lehátkový vůz bez oken, ulička oddělená mříží. Patra jsou uzavřená: na další se člověk dostane jen průlezem. Čínský expres.

A to je všechno. Předě mnou je nové stadium. Co jsem za tu dobu poznal? Opravdové bohatství jsou lidé, kteří s tebou zůstanou bez ohledu na všechny nesnáze. Jistý si můžeš být jen těmi, co s tebou sdílejí bídu, blízko i daleko. Ti zbývající jsou moc křehcí.

Minulost existuje ve tvých vzpomínkách, budoucnost ve tvé fantazii, ale opravdu důležitá je jen současnost, konkrétní okamžik. Minulost vybledne, překrouť ji a zfalšuj, očekávaná budoucnost nemusí vůbec přijít, ale pohled zpátky a cesta dopředu naplňují smyslem ono Tady a Teď.

Dneska není svoboda. Dokud existuje stát, nemůžeme být svobodní. Ale můžeme se jí dotknout, cítit její dech, když za ni bojujeme. Boj přináší do života všechny ty pocity a myšlenky, které jsou potlačované státní dis-

⁴⁴ *Stolypin se říkalo vězeňským vagonům, ve kterých byli odvázeni odsouzení do vyhnanství na Sibiř. Název se vžil podle předsedy ruské vlády v letech 1906 až 1911 Petra Stolypina, který proslul tvrdými zákroky proti radikálům (tisíce lidí nechal popravit, ostatní poslal do vyhnanství). Po bolševické revoluci se vagony dál využívali k transportům na Sibiř.*

ciplínou. V boji za svobodu nejen přibližujeme vysněný den triumfu spravedlnosti, ale taky zachraňujeme svoji osobnost před fádností bytí a před degradací. Jakýkoli osvobozující čin má smysl Tady a Teď.

Přede mnou jsou roky tmy a strádání, ale nejsem z toho smutný. Čím hůř, tím líp, vždyť co nás nezabije, to nás posílí. Obrátit všechno trápení ve svůj prospěch je jediné správné řešení. Mám poznat zevnitř celý tenhle svět, zrozený prastarým koloběhem milionů lidských osudů ve vězeňských kobkách a lágrech.

Vlak uhání někam na sever. Všichni spí, jen dva zkušeni vězni probírají život v lochu a člen eskorty v neprůstřelné vestě pomalu prochází uličkou stolyšina. V hlavě se mi usadil motiv známé písničky *Jedu do Magadanu*⁴⁵ a je mi lehký na duši.

Vězeň Igor Oliněvič, léto 2011

⁴⁵ *Jedu do Magadanu* – název originální verze deníku je převzat ze současné ruské populární písně *Еды в Магадан (Jedu v Magadan)*, která se sarkasmem odkazuje ke specifikům novodobé ruské kultury a historie nedílně spjaté s vězněním a gulagy, z nichž jeden fungoval právě v Magadanské oblasti na Dálném východě (Magadan je nejvýchodnější místo Ruské federace).

Tlak na systém je třeba vytvářet nepřetržitě. Náš boj jednou ukáže, že boj těch, kteří jsou teď za mřížemi, nebyl zbytečný.

Dodatek

Bělorusko je rodinná korporace s ročním příjmem několika desítek miliard dolarů (pro srovnání roční příjem firmy Intel je 15 miliard dolarů, firmy Apple 45 miliard dolarů). V čele korporace stojí rada ředitelů složená z premiéra, jeho místopředsedů, ministrů, vedoucích republikových výborů a dalších státních orgánů tvořících Radu ministrů. Nejsou to vlastníci, jenom top manažeři. Kdokoli z nich se zítra může stát bezvýznamným. Reálný vlastník je jen jeden – Rodina. Střední článek korporátního managementu (na úrovni realizátorů projektů) čítá kolem tisíce lidí. Jsou to lidé, v jejichž rukou se soustředí jakákoli podstatná moc. Nejnižší úroveň tvoří výkonný personál, ti, kdo zajišťují místní politiku korporace. Celkem má aparát korporace zhruba devadesát tisíc funkcionářů. Je to vládnoucí třída v zemi. Aparát má plnit dva nejdůležitější úkoly korporace:

1. evidenci, kontrolu a výběr daní z veškeré hospodářské činnosti v zemi;
2. zajištění bezpečnosti korporace a sociálního útlatku.

Nejvýnosnějšími odvětvími korporace jsou zpracování a prodej ruské ropy a ropných produktů, draselných hnojiv, strojírenská výroba, produkce masa a mléka, produkty chemického průmyslu.

Stát je osmdesátiprocentním vlastníkem, dvacet procent vlastní jednotlivci. Soukromý obchod by efektivitou porazil ten státní, ale Rodina mu všemožně brání v růstu. Zaprvé, státní vlastnictví je snazší vykrádat. Největší sousta dostává osobně Rodina. Zadruhé jsou tu zájmy korporátního aparátu. Spolu s korporátními výsadami a privilegii vedoucích si personál přeje dostávat svoji část příjmu jako odměnu za loajalitu. Do pohybu se dávájí zákonné i nezákonné krádeže, omezení, dodatečné smlouvy, kmotrovství atd. Schémata krádeží jsou do detailu propracována. Rodina se s tím musí smířit. Zatřetí privatizace, třebaže slibuje okamžité výhody, vede k růstu počtu buržoazie, tj. jednotlivých právnických osob a podnikatelů.

Ohrožení korporace spočívá v tom, že buržoazie si nepřeje (v souladu se svou přirozeností) s kýmkoli se dělit, a proto se chce zbavit břemene rodné korporace. Buržoazie je velká, disponuje schopnostmi, vůlí a prostředky, a tak se snaží spojit s liberálními politickými hnutími (opozicí) a/nebo částí korporátního aparátu. Cílem je svrhnout Rodinu a ustavit kolegiální orgán k řízení aparátu – parlament. Likvidovat soukromý sektor úplně si Rodina nemůže dovolit, protože komerce je tažný kůň, s jehož pomocí se ucpávají díry v ekonomice.

Úplně dole pod korporátním aparátem a hospodářskými subjekty se nachází obyvatelstvo nazývané Bělorusové. Nedisponuje vůbec ničím, je závislé na rozpočtu a státních podnicích. Obyvatelstvo je stálá bolest korporace, protože požaduje zabezpečení v podobě mezd, úlev, zdravotnictví, dopravy, vzdělávání, volného času. Problémy začínají tehdy, když masy projeví nespokojenost. Celkově vzato nejsou pro korporaci nespokojenost a neklid obyvatel nebezpečné. Snadno je může potlačit pomocí bezpečnostních sil. Jen samotné ministerstvo vnitra má 14,5 zaměstnance na 1000 obyvatel. Nicméně nespokojenost může využít buržoazie a liberální politické síly. Proto Rodina všemožně dusí všechny projevy obyvatelstva, nedovolí zformování stabilnějších liberálních sil a tajně pronásleduje aktivní činitele z řad buržoazie a opozice (například vylučováním a propouštěním, kontrolami apod.).

Neklid obyvatel je trvalý. Z logiky věci vypadá řetězec takto: nespokojenost – neklid – stávky – vzpoura – revoluce. Nejvíce ze všeho se korporace nebojí liberálního vlivu na masy, ale frustrace mas obecně. Jestliže obyvatelstvo pochopí, že všechno kolem vytvořilo, že bez obyčejných pracujících se z šéfů stávají bezvýznamné figurky, jestliže pocítí svoji sílu, v tu chvíli se obyvatelstvo promění v národ. Národ je společenství, které poznalo sebe, svá práva a své zájmy. A pak běda každé moci!

Všichni politikové v každé době hledí s obavou na „národní kartu“, která se objeví v jejich hře. Rubem této karty je sociální revoluce. A nelze ji usměrnit ničím kromě ještě silnějšího teroru. Na to narazili bonapartisté za Francouzské revoluce, stejně jako ruští bolševici. Ne nadarmo Lenin

s Trockým říkali, že pro ně byla národní povstání nebezpečnější než celá bílá armáda.

Korporace tedy dělá všechno pro to, aby obyvatelstvo zůstalo k politice lhostejné. Kvůli tomu je druhou funkcí korporace vlastní bezpečnost a sociální útlak.

V korporaci existují zvláštní instituce, které na nejmodernějším vědeckém základu sledují možný vliv kolísání ekonomiky na smýšlení mas. Způsobem efektivní manipulace s čísly v oblasti sociální politiky se korporaci daří každý rok zajišťovat relativní lhostejnost. Jedním z takových mechanismů je Výbor státní kontroly, který dostává konkrétní instrukce shora. Ale to jsou detaily. Obecně systém sociálního útlaku vnucuje obyvatelstvu:

1. hodnotu konformismu, kdy se lidé bojí a stydí myslet jinak než všichni ostatní;
2. hodnotu konzumerismu, kdy se osobní růst pojí s úrovní použitelného materiálního blahobytu;
3. hodnotu nacionál-patriotismu, kdy se prostřednictvím hyperbolizace kolektivního vědomí vnucuje láska k symbolům korporace, pocit jednoty s ní, ztotožnění s vládoucí třídou, chápání obyvatel jiných zemí jako nepřátel (zjevných i skrytých).

Sociální útlak zahrnuje umělé udržování trvalého deficitu (aby sotva stačil), pocitu vnějšího i vnitřního nebezpečí, který lidi odvrátí od pochopení skutečných problémů a příčin, jež je způsobují.

Kromě vnucování destruktivních hodnot, kromě každodenního vymývání mozků a lží prostřednictvím masmédií provádí korporace aktivní politiku alkoholizace a narkomanizace obyvatelstva. To první legálně prostřednictvím monopolu na prodej alkoholu a tabáku. To druhé nelegálně

prostřednictvím výpalného od výroben, řetězců dodavatelů a sítě dealerů (ano, je to přesně tak!). Znamená to víc peněz i výhodný sociální nástroj.

Ideálně by Rodina chtěla disponovat:

1. absolutně loajálním a spolehlivým korporátním aparátem;
2. pokornou buržoazií, vždy připravenou nechat se odírat;
3. formální opozicí neschopnou života jako vývěsním štítem pro „civilizovaný“ svět;
4. poslušnou lůzou namísto národa, nacházející se ve stavu úplného rozkladu.

Lidé jsou pro korporaci spotřební materiál. Vždycky se najde potřebné množství bezzásadových kariéristů připravených jít nahoru přes mrtvolu a naplňovat vládnoucí třídu, když k tomu dostanou nutné školení a vzdají se svědomí. Ostatní ať se propadnou, emigrují...

Ale bez ohledu na mazanost sociální manipulace, kulturní odlidštění, svázanost se státním sektorem je klíčovým nástrojem útlaku obyvatelstva trestní systém, tj. operativní příprava, vyšetřování, prokuratura, soudy, „nápravná“ zařízení. Už jsme podrobně předvedli soudně-vyšetřovací mechanismy. Jejich logika vyžaduje stále nové a nové případy, což jim pak zajišťuje vlastní nepřetržité fungování. Penitenciární systém¹ má (minimálně) 45% recidivu. Systém tedy zjevně kriminalitu reprodukuje za účelem ochrany své existence. Naše osudy jsou pohonem trestních orgánů. Uvedená tvrzení objasňují principy fungování a sebeobnovy tohoto mechanismu. Ale v čem spočívá útlak, jímž se sociálního účinku dosahuje? Zdálo by se, že pro instituce by bylo výhodné mít „rychlý koloběh“ od občana ke statutu vězně a znova a znova, tj. bylo by výhodné zavírat recidivisty s nepatrnými tresty, aby byli rychleji venku, spáchali nový zločin (nebo se jim nějaký přihlí) a byli znovu stíháni. A skutečně, profesionální zločinci nebo ti, kdo přijali zločinný způsob života (tj. nejsou odborníci), a blbci a idioti dostávají poměrně mírné tresty. Ale přitom obrovský počet poprvé uvězněných, jejichž zločin není spojen s krimina-

¹ *Nápravný systém*; státní instituce odpovědná za provádění trestních sankcí vůči občanům v souladu se zákonem.

litou jako takovou, dostává obrovské tresty, což v rámci samotného trestního systému není možné pochopit. Proč? Odpověď bude jasná, jestliže složíme obraz sociální politiky korporace s obrazem psychologických typů tzv. „těžkých“ zločinců (od 3–6 let a více až do 20–25 let odnětí svobody). Jako celek – a toho si musí všimnout každý – jsou tihle lidé aktivnější, iniciativnější, rozumnější, originálnější, a co je nejdůležitější, i zásadovější než běžný průměrný obyvatel země. Maličkosti dělají odborníka (je jich hodně málo, objevují se zřídka), nebo (a to je absolutní většina téhle kategorie) duševního invalidu, prostáčka, který do toho spadne z hlouposti, nedorozumění nebo nespravedlivě. Jinak řečeno, „těžcí“ jsou lidé obecně schopní jednat, riskovat, znající svoji cenu a připravení bojovat za lepší pozici a uznání, třeba jen pro sebe samé. Je to pasionární², vášnivá část společnosti, která by v dané společnosti zaujala důležité místo.

Výběrově potlačovat uvědomělé občany, potenciální buržoazii, sociální aktivisty, politické aktivisty, dělnické lídry je namáhavý a nejistý proces. Mnohem efektivnější je z hlediska cíle sociálního útlaku dusit aktivní síly společnosti vcelku, masově. Toho se dosahuje prostřednictvím mikrovýjimky (odsouzení člověka k dlouhému trestu pod přitažlivou záminkou), individuí aktivních v širokém slova smyslu. Spadá sem i korupce, ekonomické zlodějny, i proslulé OPG (organizované zločinecké skupiny) a vraždy. Všichni tito lidé jsou potenciálně nebezpeční pro samotnou korporaci, protože disponují silnějšími intelektuálními i volnými kvalitami. Díky dlouhodobé izolaci v nápravném zařízení ztratí člověk kontakt s běžným děním a obtížně dosahuje toho, čeho mohl: někoho to zlomí, někdo odjede, někomu to podlomí zdraví. Existuje termín „potlačení inteligence“, který se užívá pro označení genocidy národa. Beru to v úvahu, jen to chápu trochu šířeji: jako celkové potlačení aktivních sil ve společnosti.

Nyní k masovosti takové metody. Za dvacet let v zemi sedělo ve věznicích a tzv. nápravných zařízeních (koloniích) více než půl milionu mužů! Penitenciárním systémem, včetně „chemie“ (tj. domácí vězení a nápravné ústavy otevřeného typu), trestních kolonií apod., prošlo více než 1,2 milionu lidí, v převážné většině mužů, tj. 60–70 tisíc odsouzených ročně.

² *Pasionarita* označuje přebytek biochemické energie živých organismů, který se projevuje zvýšenou schopností jednat.

A to při celkovém množství práceschopných mužů 2 až 2,5 milionu v zemi! Takže každý druhý muž měl konflikt s režimem a každý pátý (20 %) byl vystaven vězeňské převýchově. Nacisti počítali, že při likvidaci 15 procent obyvatelstva reprodukčního věku národ degraduje. Trockij při potlačení kozáckých povstání na Donu navrhoval zničit stejné procento dospělé mužské populace. Jak jinak je možné brát takovou „náhodnou shodu“? Nebo korporace nechápe, co dělá? Všechno moc dobře chápou, protože pro udržení moci jsou schopni všeho!

Říká se, že Bělorus je „budižkničemu“, nic normálně nefunguje, nic se nehne z místa. A jak jinak, když je zavírají a zavírají? Vidíme, k čemu za dvacet let vedly tyto mikrovýjimky: rozvoj společnosti se zastavil, chatrná kultura, upadající morálka, mizející slušnost, všeobecná lhostejnost, žádný vzdor vůči moci. To je ona duchovní genocida. Ale stačí jen na chvíli uvolnit sevření, a vidíte, jak se duch obrozuje.

Za dobu existence korporace trestní systém prodělal určitý vývoj. V současnosti jsou plně obnoveny techniky a zkušenosti VČK-OGPU-NKVD³ na úroveň počátku 30. let, tj. krátce před nejnámějšími stalinskými represemi. Obdivuhodná podobnost tolika etap vývoje represivních orgánů tehdy a dnes nás nenechává na pochybách, že základem politiky Rodiny jsou Stalinovy zkušenosti a metody. Obdiv k tomuhle politikovi (stejně jako k Hitlerovi) ostatně nikdy neskrývala.

Stalin začal tím, že zničil své přímé protivníky, v první řadě Trockého a jeho okruh. O trochu později byla zahájena kolektivizace a zabavení majetku kulaků. Takzvané kulaky odsuzovali k smrti v sibiřské zvláštní internaci a jejich obilí se prodávalo do zahraničí za valuty. Ve stejné době probíhala štvance na politické oponenty, bývalé trockisty, frakcionáře, úchylkáře apod. Přesto to v danou chvíli končilo mírně: deportace na tři roky byla maximálním trestem, což nebylo možné srovnávat s reálným zacházením s rolníky, které se realizovalo souběžně. Zhruba v polovi-

³ **VČK (Čeka)** – Všeruská mimořádná komise pro boj s kontrarevolucí a sabotáží, založená 20. prosince 1917; **OGPU** – Sjednocená státní politická správa (sovětská tajná policie), nahradila Čeku, fungovala v letech 1922–1934; **NKVD** – Lidový komisariát vnitra (sovětská tajná policie, zaměřená na politickou trestnou činnost), od roku 1934 nahradil OGPU, od r. 1953 byl převeden pod KGB.

ně 30. let začala moc aktivně objeovat záškodníky, s procesem industrializace bylo stále více lidí souzeno za „poškození majetku v socialistickém vlastnictví“. Potom se ze „záškodníků“ plynule stali „sabotéři“, setrvačnick se začal točit. Charakteristický rys sabotáže měl kolektivní případ technických odborníků. Zbýval jen krok, aby „sabotéry“, „diverzanty“, „teroristy“ někdo „našel“ v politice. Vražda Kirova⁴ byla takovým pověstným neobvyklým krokem. Začaly represe, které jsou známé pod označením „rok 1937“: proces s tzv. průmyslovou stranou, poté Zinověv – Kameněv, Pjatakov – Radek, čistka v samotných represivních orgánech (Jagoda, Ježov), potom ve vojenských (Tuchačevskij ad.).⁵ Nejpoužívanější nálepky spojované s obviněnými byly „agenti světového imperialismu“, „nepřátelé národa“, „pátá kolona“ atd.

Rodina začala likvidací přímých a skutečně nebezpečných protivníků (Zacharenko, Gončar, Krasovskij)⁶ a rozbitím parlamentu. O něco málo později byl zničen svět organizovaného zločinu. Jeden z významných vysoko postavených mafiánských kmostrů v Bělorusku Ščavlik byl zabit, ostatní dostali ultimátum, aby opustili zemi do čtyřiaadvaceti hodin. Byla provedena velmi rozsáhlá operace proti zločineckým bandám, tzv. „svetlogor-

⁴ *Sergej Mironovič Kirov* byl významný ruský bolševik, ve 30. letech populárnější než Stalin; 1. prosince 1934 byl zavražděn, což se pro Stalina stalo záminkou k zahájení tzv. velké čistky (která zahrnovala i samotnou komunistickou stranu).

⁵ *Proces proti tzv. průmyslové straně* (skupině vysoce postavených hospodářských činitelů obviněných z kontrarevoluce) proběhl koncem roku 1930 a byl součástí kampaně proti vlivným odborníkům, kteří se podíleli na realizaci programu Nové ekonomické politiky. Ostatní zmíněné procesy jsou součástí tzv. velké čistky, kam spadá první moskevský proces s tzv. „trockisticko-zinověvským centrem“ ze srpna 1936 (hlavními obžalovanými byli komunističtí vůdci Grigorij Jevsejevič Zinověv a Lev Borisovič Kameněv); druhý moskevský proces s tzv. „paralelním antisovětským trockistickým centrem“ z ledna 1937 (mezi hlavní obviněné patřili vlivní politici Georgij Leonidovič Pjatakov a Karl Bernardovič Radek); třetí moskevský proces z března 1938, v němž byl souzen i někdejší šéf tajné policie NKVD Genrich Jagoda. (Nikolaj Ivanovič Ježov, šéf NKVD v letech 1936–38, byl zbaven funkce a zastřelen až v roce 1940.) Mezitím proběhl v červnu 1937 ještě tajný proces, kde byli obžalováni vysoce postavení příslušníci Rudé armády včetně náčelníka generálního štábu Michaila Tuchačevského. Všichni tito „nepřátelé“ režimu byli odsouzeni k trestu smrti a popraveni, s výjimkou Karla Radeka, který byl odsouzen k 10 letům nucených prací a byl zabit při pokusu o útek z gulagu.

⁶ *Politici Jurij Nikolajevič Zacharenko, Viktor Josifovič Gončar a podnikatel Anatolij Stěpanovič Krasovskij* byli ve volebním týmu Alexandra Lukašenka při historicky prvních běloruských prezidentských volbách v roce 1994. Následně každý z nich přešel do otevřené opozice vůči Lukašenkovi. V květnu 1999 v Minsku beze stopy zmizel Zacharenko, v září Gončar a Krasovskij.

ský případ“. Pozoruhodné je, že počet osob zapojených do skutečně široké kriminální struktury se ukázal dost malý – patnáct lidí. Maximální trest obnášel patnáct let.

První desetiletí 21. století bylo ve znamení varování a štvance na opozici, postupného omezování svobody slova a tisku, vylučování účastníků demonstrací z univerzit. Podnikatelům slíbili „potřást pravici v roce 2010“ a obrali je o poslední korunu. V roce 2006 se objevili význační političtí vězni a možnost dostat se přinejmenším do nápravného zařízení s nejmírnější ostrahou se pro ně stala zcela reálnou. Nejdřív byli odsouzeni lidé za činnost v nezaregistrovaných organizacích. Zatím jako jednorázové případy. Ve stejnou dobu se trestní orgány pilně věnovaly kriminalitě. Není jen jasné, kde se vzala na takové úrovni po rozbití v devadesátých letech. Toto období můžeme směle nazvat „érou zločineckých skupin“. Je třeba vysvětlit, že je tím míněna mafie, tj. struktura sestávající z různých jednotek podle specializace, od pěšáků po právníky a úředníky. KGB a UBOP jich našly desítky, čímž překonaly dokonce ty ruské. Množství případů převážilo. Jen v Gomelské oblasti „odhalili“ nejméně patnáct zločineckých band za deset let! Chojnická, umanovská, rečinská, morozovská banda a další. Jestliže první zločinecké bandy tvořilo pouhých pět až patnáct lidí, v roce 2006 už sedělo na lavičce obžalovaných od sedmdesáti (skupina hasiči) do sto třiceti (morozovci) lidí. Kde se vzali? Tresty byly neuvěřitelné: 10 až 25 let. V souladu s technologií stalinských procesů bylo vybráno několik lidí jako centrum, pak narůstaly jejich kontakty jednorázové nebo zcela náhodné tak, aby případ zřetelně nabýval na rozsahu a významu, až bylo možné použít mnohem závažnější paragrafy. Lze pospojovat lidi, kteří nemají nic společného, a časem zneprátelené zločinecké skupiny do jedné organizace a potvrdit tezi o organizovaném zločinu. Kohokoli z okruhu cílové skupiny mohou začít vyšetřovat. Praktikuje se následné otevírání údajně nesouvisejících případů, aby vznikl tlak a byla získána svědectví. Třeba v případě MTZ⁷, kdy kvůli nejistotě hlavního technologa zahájili ještě dva případy proti úplně jiným lidem, kteří mohli díky své profesionální činnosti potenciálně poskytnout to, co bylo zapotřebí.

⁷ Případ stíhání šéfa Minského traktorového závodu kvůli hospodářské kriminalitě.

Takový přístup funguje i obráceně: skutečné zločince záměrně rozdělí na zvlášť vyšetřované skupiny a samostatné události. Například kauza celníků, zpracovávaná vyšetřovací skupinou Bajkové. Prokurátorku zavřeli a celý případ se rozpadl na řadu samostatných. Předávání rozhodovacích pravomocí mezi bezpečnostními orgány určitě funguje velmi snadno. A všichni jsou rádi, že se zakryjí vazby vedoucí na samotný vrchol. Za pozornost stojí fakt, že obrovský počet vyšetřovatelů a operativců, zaneprázdněných zločineckými bandami, později sám usedne na lavici obžalovaných. Ještě víc vyšetřovatelů žádá o uvolnění a od případů odchází, aby se vyhnuli publicitě.

To znamená, že bezpečnostní síly jsou zapojeny do kriminality, od obchodování s drogami a se zbraněmi přes prostituci až po vydírání. Kmotry rozehnali, vztahy zničili, a tím se zbavili konkurence.

Výsledek let 2010–2011 je zákonitý: masové politické procesy a halasné korupční případy. Bývalí kandidáti na prezidenta, ministerští náměstkové, generálové – je jedno, o koho šlo, trestní systém je už v pohybu. Nebylo by to možné najednou, byly třeba všechny ty roky, aby se v jednom případě za druhým vylepšovalo použití metody, podle které je obvinění postaveno na přiznání a svědectví. Dříve nebo později jsme museli dospět k současnému stavu: bezpráví a policejní zvůle.

Dnes v tzv. koloniích a věznicích strádá na čtyřicet sedm tisíc lidí (v roce 1937 jich bylo pětadvacet tisíc). Desítky tisíc jich jsou v nápravných zařízeních a nápravných ústavech otevřeného typu. Podmínky jsou tam horší než v pracovních táborech. Je čas nazvat věci pravým jménem: žijeme v okupačním režimu, který vede boj proti národu za účelem vlastního obohacování a neomezené moci.

Na mezinárodní scéně se Rodina hlásí k ruskému režimu. Rusko v čele s čestistou Putinem je budováno na koncepci „petroleum state“, tj. palivového státu. Sází na export uhlovodíků, rozvíjejí se jenom odpovídající odvětví a úzký segment infrastruktury. Několik velkých finančních center

zajišťuje potřeby elit a kvalifikovaných kádrů, tam je garantována vysoká životní úroveň, volný čas, zábava, trh. Zbytek Ruska není pro režim podstatný. Zájmy Rodiny spočívají v tom, aby dostala část tranzitu uhlovodíků na západ a měla přístup k samostatnému zpracování a dalšímu prodeji. Ruská elita je silně zainteresována na stabilitě strategického tranzitu, a proto je pro ni nejpříjemnější taková vláda v Bělorusku, která je jí podobná – vláda politických zlatokopů, které nezajímá, co bude, až odejdou.

Tento stav se může uchovat až do vyčerpání exportního potenciálu. V roce 2023 se očekává vyčerpání zhruba osmdesáti procent světových zásob ropy. Samozřejmě že rentabilita se sníží ještě dřív. V Evropě proto aktivně pracují na rozvoji alternativní energetiky, založené na využití obnovitelných zdrojů energie. Takový průmyslový gigant jako Německo už teď jen větrnou energií pokrývá 20 procent spotřeby elektrické energie. Pracuje se na nahrazení benzinových a naftových motorů vodíkovými. Tato tendence znamená zánik vlády zlatokopů, jejichž obzor končí tam co jejich moc – ti odejdou společně s nakradeným kapitálem. A Ruskem otřesou sociálně-politické změny, což pravděpodobně povede k částečnému územnímu rozvratu. Proto se ruská elita sblíží s Evropskou unií.

Navzdory rozšířenému názoru se Bělorusko nenachází na rozhraní vlivu Ruska a Západu, Bělorusko chová respekt k ruské zóně, tak jako během celé své novější historie. Existuje jeden prostý důvod: Bělorusko ekonomicky plní roli primární, nejvíc ekologicky znečištěné země díky zpracování ropy a plynu, výrobě plastů, potravinových doplňků, hnojiv, papíru, cementu atd. Obecně může Evropa po libosti přijímat rezoluce a provádět dekorativní manévry ohledně demokracie, ale fakticky jí takový stav věcí vůbec nevádí. „Kšeftovat je možné i s kanibaly“ – to je podstata evropské politiky. Ale Evropa se snaží „civilizovat“ Rusko, přidat ho ke svým procesům jako partnera a podle toho se staví i k Bělorusku. Jasným dokladem je fakt, že EU má minimálně dva účinné mechanismy vlivu na Bělorusko – vízový režim a sankce na běloruský export. Kdyby tak stála o demokratické zemi, proč nepoužije tyto rozhodující páky? To jsou ty národní zájmy v celé své kráse!

Nemáme odkud očekávat pomoc, nikdo nás nezachrání kromě nás samotných. Musíme si uvědomit, že spravedlivý společensko-politický systém vznikne jen cestou sebeurčení. Jinak to bude otroctví, tyranie, bída, degradace. Vláda může bezmezně terorizovat národ celou plejádou represivních prostředků a technik. Ale má slabé místo – lidi. Rodina a celá korporace jsou přece lidé, mají tytéž slabosti a neřesti jako obyčejní smrtelníci. Je to strach, panika, beznaděj, iracionalita. Kulometry a tanky jsou bezmocné, když není vůle, když tělo a rozum ovládá strach o vlastní budoucnost. Uvědomění si vlastní pravdy a odhodlání bojovat bez kompromisů odzbrojí protivníka, zvyklého na převahu a beztrčnost.

V Amerikance jsem byl svědkem scény, kterou si budu pamatovat do konce života. V posledních dnech prosince 2010, když začala politika nátlaku, k nám do cely při jedné z pochůzek přišel dozorce. Kukláči stáli ve dveřích a všemožně nám dávali najevo nenávisť a opovržení. V tu chvíli se Anatolij Lebedko zahleděl do dálky, jakoby skrz ně, vypadalo to, že si přes masky prohlíží jejich obličej. Dozorce se zarazil v půlce slova, kukláči znejistěli a... ustoupili stranou. Když dozorce vyšel, zavírali dveře a nikdo z nich k nám nevzhlédl. Byli všemocní, mohli dělat, co chtěli (a dělali to), ale stejně se lekli. Čím vyšší šéf, tím víc na něj okolnosti dolehnou. Takže všechno není tak zlé, jak se zdá. Režimy se nečekaně hrouťí, jak dokládá historie. Vůle je hmotnější než ekonomické spory. Vidíme, jak Libyjci berou do rukou zbraně, i když jejich podpora dělá 750 \$. Vidíme, jak se Syřané každý den nechávají střílet, aby odstranili nenávislného tyrana. Vůle vítězí, když se člověk neřídí okamžitými zájmy, ale vysokými ideály, hodnotami svobody a spravedlnosti, důstojnosti a laskavosti. Všechno může být jinak, není žádná přímá historická cesta, všechno je možné změnit!

Zima 2011

Otevřený dopis anarchistickým kruhům

Milí soudruzi,

v první řadě chci moc poděkovat všem těm, kteří nás v těžké době podpořili. Zvláště chci vyjádřit díky lidem, kteří nám pomáhají v době našeho uvěznění. Vaše solidarita nám pomohla vydržet všechny nesnáze.

Represe

Nejdřív nejdůležitější věc, kterou vám chci říct: polemika mezi legalisty a ilegály⁸ ztratila aktuálnost. Situace jasně svědčí o tom, že spoléhat na zákon, na liberální almužnu v žádném případě nelze. Trestní orgány se řídí vlastním vnitřním rozhodnutím, kdo je vinen a jak se musí postupovat. V zájmu těchto rozhodnutí je moc připravena opovrhovat lidmi a zákony. To je základní princip jejího fungování. Zachovává se jen dojem, že je dodržován právní postup. Když se vláda cítí ohrožena nebo má zjištěné zájmy, pak se i onen dojem stává iluzorním. Sebrat člověka, odsoudit ho a zavřít prakticky nic nestojí. Nepotvrzuji to ani tak na základě našeho případu, jako spíše na základě obecné praxe vyšetřovacích orgánů. Trestní kauzy po 19. prosinci jasně dokládají, že vláda je připravena k otevřenému bezpráví dokonce i tehdy, když je středem pozornosti veřejnosti tady i na Západě. Stejnými metodami vláda účtuje se všemi nepohodlnými: korupce, ekonomika, zločin – to není důležité. Slepí případ z jednoho svědectví, a jedem – na pryčnu! Právě tohle se pokoušel ve své závěrečné řeči u soudu vysvětlit Saša⁹, ale novináři všechno zkreslili.

Je zkratka čas skončit s legalistickými iluzemi: vzdoruješ vládě – buď připraven nést odpovědnost na základě bezpráví, ne zákona. Žádné právní garance nemáš, pokud jsi vzbudil pozornost státu.

Nejde o radikální akce, ale o jakékoli anarchistické akce, které vláda vyhodnotí jako podvrtné. Konkrétní příklad – manifestace u generálního

⁸ *Legalisté* jsou zastánci zákonných metod (shromáždění, pochody apod.) při vzdorování státu. Ilegálové používají takové prostředky, jako je sabotáž techniky, oheň, výbuchy apod. Jeden z důvodů polemiky byl názor legalistů, že pokud by se neprováděly radikální akce, vláda by se neuchylovala k represím proti hnutí.

⁹ *Alexandr Franckevič.*

štábu¹⁰. Označili ji za výtržnictví a podle toho udělili tresty, přičemž o dýmovníci nakonec nešlo. Kolik podobných pochodů se dělalo předtím! A teď nemáme žádnou jistotu, že za nějaké graffiti nebude zahájeno trestní řízení kvůli výtržnictví nebo dokonce poškození majetku. A co teprve kdyby šlo o vážné věci, jako je stávka. Celý náš boj se odehrává pod napřaženým srpem trestního stíhání.

Zrádci a zrada

Ideje žel nejsou garantem čestného jednání. A dokud se člověk sám nedostal do situace, kdy si musí zvolit, nedá se o něm jednoznačně nic tvrdit. Každý si musí položit otázky: „Jsem připraven skončit ve vězení? Jsem připraven sedět za své přesvědčení a ne za to, co jsem udělal? Jsem připraven neprozradit své kamarády i za cenu vlastního uvěznění? Co je pro mě důležitější: svoboda, nebo čest?“ Kdo nemůže jednoznačně odpovědět, ať odejde a potichu žije svůj život: není nutné obětovat sebe ani druhé.

Ze všech lidí, kteří prošli výslechy, jsou známi čtyři zjevné zrádci: Zachar, Arsen, Vetkin, Bura¹¹ (jestli ještě dokazuje svoji nevinu, ať už drží hubu). Veřejné odmítnutí je samozřejmé, ale je to málo. Problém spočívá v tom, že kromě očividných mizerů tu byli i takoví, kteří „jen“ odpovídali na otázky policajtů a určitě podepsali papír o spolupráci. Při předběžném šetření předvedli operativci dostatečně široký přehled. Podepsat spolupráci je přípustné jen v jediném případě: kvůli získání času k útěku za hranice.

¹⁰ *Antimilitaristický pochod zorganizovaný anarchisty u budovy Generálního armádního štábu v září 2009 s transparenty a jednou dýmovníci.*

¹¹ *Zachar Konofalskij svědčil proti Nikolaji Dědkovi ve věci antimilitaristického pochodu ze září 2009 i proti Dmitriji Dubovskému a Alexandru Franckevičovi (demonstrace před Domem odborů z dubna 2010), dále poskytl KGB jména členů běloruské Autonomní akce a další podrobnosti o nich. Svědčil u soudu a o jeho informace se opíral rozsudek nad Nikolajem Dědkem. Arsen (Juněs Akdij) poskytl KGB svědectví proti Nikolaji Dědkovi, Dmitriji Dubovskému a Igoru Oliněvičovi v souvislosti s akcí proti kasinu Šangri La a jména členů běloruské Autonomní akce. K soudu se nedostavil, jeho svědectví bylo využito namísto chybějících důkazů. Maxim Vetkin byl zatčen v listopadu 2010 v souvislosti s vyšetřováním akce proti ruskému velvyslanectví v Minsku, několik dní o něm pak rodiče ani advokát neměli žádné zprávy. Později vyšlo najevo, že kromě přiznání poskytl svědectví proti Denisu Bystrikovovi, Igoru Oliněvičovi a Dmitriji Dubovskému. Dostal čtyři roky tzv. domácí „chemie“ (policie kontroluje vlastně jen to, jestli podle nařízení přespává doma). Bura (Anton Laptěnok) byl zatčen spolu s dalšími anarchisty 3. září 2010, propustili ho za devět dní, aniž by byl obviněn. V listopadu si v Moskvě domluvil schůzku s Igorem Oliněvičem, při které byl Igor zatčen. Laptěnok v roce 2011 dokončil strojní fakultu Běloruské národní technické univerzity; podle svědectví dál udržuje kontakty s ruskými antifašisty.*

To udělal Denis a nedá se tomu nic vytknout. Ty, kteří podepsali a tají to, nelze omluvit. Skryté se stane zjevným dřív nebo později a bude třeba se zodpovídat.

„Indy“media

Ani represe, ani upřednostňování sebe nemůžou omluvit zřeknutí se základních principů anarchismu: pluralismu a demokratičnosti. Jednání Indymedií bylo podlým činem odpadlictví v těžkých časech. Pro mě to znamenalo první tak velkou zradu důvěry uvnitř hnutí. Paradoxní situace: na jedné straně kolektiv Indymedií pranýřoval „provokatéry a radikály“, na druhé straně se pokoušel vést solidární kampaň. Vždyť o nic nejde. Ještě žalostnější bylo, že velká část anarchistů přijala tuhle politiku a dokonce takové jednání vřele podpořila. Byli i takoví, co to Indymediím vytkli, ale pokračovali v jejich používání jako základní platformy v kampani solidarity. Mnozí se úplně odmlčeli. A našli se i ti, co si ve svých textech zatančili na hrobech radikálů.

Ještě na podzim 2010 vyšel na avtonom.org velmi poučný článek¹² týkající se Indymedií obecně. Je tam přesvědčivě ukázán jejich hlavní nedostatek: uzavřený kolektiv, odpovědný jen sám sobě a přitom vystupující jako zpravodajská platforma pro celé hnutí – jak anarchistické, tak neautoritářských sociálních iniciativ. Nakonec to vede k tomu, že Indymedia se cítí oprávněna vést vlastní redakční politiku ku prospěchu jednotlivých částí anarchistického hnutí, které jim konvenují. Zdálo by se, že je možné nahradit celý redakční kolektiv, ale to naráží na potřebu technické podpory zdrojů. Proto nad tímhle problémem většina lidí zavírá oči. Ale tak to dělat nejde. Když je problém v samé podstatě, je nutná změna tady a teď.

Platforma svobodných informací představovaná organizací (Autonomní akcí) nemusí být ideální, ale je mnohem lepší, protože redakční skupina se zodpovídá členům organizace. A Indymedia nejsou zodpovědná nikomu.

¹² *Miněn text dostupný na <http://avtonom.org/news/borba-v-novyh-usloviyah-cto-izmenilos-v-xxi-veke> (převzatý z <http://www.crimethinc.com/texts/atoz/terrain.php>).*

Jsem přesvědčen (stejně jako Saša a Kolja), že Indymedia se stala autoritativní strukturou, vzdálenou anarchistickému hnutí. Jejich další vývoj je dovede do sociálně-liberálního tábora, stanou se módním spotřebním zbožím typu Pirátské strany apod. Nejsou to naši soudruzi, stejně jako ti, kteří je podpořili a omlouvali, stejně jako ti, kteří se veřejně zřekli radikálů a povstalců. Bojkot.

System

Seznámení se soudním a vyšetřovacím systémem nás poučilo, že nejvhodnější model chování pro obviněného je odmítnutí svědectví, pro svědka „nepamatuju se, nedokážu odpovědět“. Jde o to, že vypovídat lze u soudu už po všech ostatních svědectvích. Zůstává tak manévrovací prostor. Ale dokonce ani negativní svědectví při předběžném vyšetřování nejsou zase takovou oporou vyšetřovatelů, když chtějí stvořit případ. Můžou posbírat nebo zfalšovat důkazy tak, aby byly výpovědi obviněného nepravděpodobné. Jakákoli informace je pro operativce materiálem využitelným pro rozsudek. Hlavně proto policajti tolik tlačí v prvních dnech po zatčení. Ani slovo! I kdyby všechno věděli. Kašlat na ně! Bez protokolu jejich informace nic neznamenaají. V krajním případě, pokud je možné, že bude člověk z podezřelého překlasifikován na obviněného, je lepší odmítnout vypovídat, ale nelhat. I kdyby z toho byla pokuta, administrativní trest, i kdyby šlo o několikaměsíční podmínku, pořád je to lepší než jít natvrdo sedět nebo pomáhat zavřít ještě někoho jiného. Pokud na vás vyvíjejí tlak, abyste si „vzpomněli“, dá se přejít do protiútok: „nenuťte mě k vědomě lživé výpovědi“. Tím se nadšení policistů trochu zmírní, budou mít větší strach z kontroly a dvakrát si to rozmyslí. V našem případě byly některé identifikace zbytečné. Není to ode mě výtka, kdo to mohl vědět, ale je to poučení do budoucna. Jakákoli slova, jakékoli protokoly dají policajtům šanci a berou šance našim kamarádům. V krajním případě je vždycky možné být v tom sám – a s čistým svědomím. Jde o to, aby si ti, kdo nás trestají, zvykli, že bez pořádných důkazů za námi vůbec nemají chodit. Napravit chybu už není možné. U soudu všichni viděli, že dokonce veřejné odvolání předchází výpovědi nic neznamenal. Soud to kvalifikuje, jak chce, a chce samozřejmě tak, jak chtějí policajti.

Bezpečnost

Jak se ukázalo, úroveň informační bezpečnosti už není tak špatná. Přínejmenším ve srovnání s lidmi z opozice. Ta byla podle mě jako otevřená kniha. Pokud jde o nás, kritické bylo to, co zjistili tradiční metodou – díky lidskému faktoru (zradě). Přesto je situace ještě na hony vzdálená ideálu.

Klíčové je mobilní spojení. Prostřednictvím historie hovorů operativci rozmotávají klubko sociálních vztahů. Tak věděli, koho zatknout v první řadě. Díky telefonům nenajdou jen síť, ale i polohu. Jediný telefonát nebo zpráva mohou přijít draho. Jako příklad lze uvést Vetkina, který – jak se ukázalo – zapínal telefon v bezprostřední blízkosti velvyslanectví i banky.

Mobilů musí být několik pro různé druhy kontaktů. SIM karty nesmí být registrované ani na známé, musí být na úplně cizí lidi. Má smysl, aby si celá skupina paralelně měnila simky a aparáty (nebo kódy). Když se scházíte na konspirativních místech, vypínejte telefon. S předstihem, aby se tam nezvýšila koncentrace „podezřelých“ čísel. A vždycky pamatujte na to, že každé zapnutí telefonu znamená sledování!

Při používání internetu nezapomínejte na Tor nejen u některých webů, ale i u vyhledávačů. Nejlepší je mít pořad rozdělený přístup na běžný a politický. Pro politický je možné mít zvláštní tablet s Wi-Fi připojením nebo s 3G čipy pro bezdrátové připojení. Tím pádem budete mít pojistku i mobilitu komunikace.

Po prvních zatčeních bylo nutné zamést stopy v počítačích, na fleškách, pevných discích. A třebaže většinou bylo všechno odstraněno, na spoustu maličkostí se zapomnělo. Například registrační údaje na YouTube, kde bylo video z generálního štábu, video samo má dobrou kvalitu (poznali z něj mimochodem řadu lidí), pevný disk s obnovenými informacemi s drobnými stopami přístupu k webové stránce nešťastné novopolské správy (bylo třeba projít nízkourovňovým formátováním, program Elasek).

Archivy TrueCrypt neprolomili. V materiálech případu specialista nařikal, že dokonce osmimístné heslo vytvoří více než 32 trilionů kombinací,

což je moc i na vysoce výkonný systém. Ale vyšetřovatel přece jen naznačil, že ty archivy neprolomili jen oficiálně. Možná chtěl vyzkoušet, jaká bude reakce, a možná ne. Ohledně skype se nic věrohodného zjistit nepodařilo: ani ze spisu, ani z toho, co řekli operativci. Podle mě historie skype chatů ve vyšetřování figuruje často, někdo potvrdil, že historii mazal. Zdá se mi, že by bylo lepší přejít na alternativní IP telefonii bez centrálních serverů.

I tak spoustu hesel k e-mailům zjistili. Někdy byla hesla slabá, někdy to byl autoinput. Ani jedno není v principu nezbytné. Totéž se týká softwaru na přijímání a odesílání pošty. Korespondenci není nutné ukládat na pevném disku. Nejdůležitější korespondenci je třeba vést ze zvlášť vytvořeného účtu, o jehož existenci nikdo neví.

Vždy a všude mažte historii návštěv, cookies apod. Podle možností použijte virtuální klávesnici. To neutralizuje špiónský keylogger trojan, který si pamatuje mačkání kláves. Pro zajištění je možné používat zvláštní prohlížeče a vyhledávače, které nenechávají stopy.

Vyjmenoval jsem hodně známých věcí. Hodně lidí jimi opovrhují, i když mají dost času. Sehrálo to ovšem svou roli v našem případě. Ať na to tedy nezapomínáme.

Teď chci něco poznamenat o jiných kriminálních aspektech. Otisky prstů, to je už minulé století. Teď dělají identifikaci podle DNA ze slin, z výměšků potních žláz, z epitelu (kožní buňky), nemluvě o krvi a vlasech. Vetkin se spálil kvůli rukavicím se zbytky potu a epitelu, které nechal někde na dvoře nedaleko velvyslanectví. K tomu se přidaly signály z jeho mobilu. Zkoumaly se předměty z míst akcí: nedopalky, lahve, sklo, zapalovače. Po akci u vazební věznice našli stopy potu Dimy, ale žádné otisky, žádný epitel. Zkrátka dokonce náhodný vlas nebo plivanec se může ukázat jako fatální. A aby toho nebylo málo, i vzduch v místnosti berou na analýzu, protože pot se přece vypařuje.

V nejbližší budoucnosti plynule přecházející v přítomnost narazíme na

mnohem vážnější výzvy. S růstem významu sociálních sítí a interaktivního internetu vůbec se stále aktivněji rozvíjejí programy automatického shromažďování dat. Paralelně dosahují velkého úspěchu programy na rozeznávání tváří. Tyto programy můžou z náhodných záběrů z kamerových systémů najít člověka podle fotografie například v otevřených profilech ve stejných sociálních sítích. Vzhledem k prudkému růstu množství i kvality městských kamerových sledovacích systémů (plus cílené natáčení) je perspektiva následující: v blízké době budou policejní sledovací systémy a analýzy schopny s vysokou pravděpodobností udělat jmenný seznam účastníků masových akcí s plnými profily každého jednotlivce. Základní data, sociální vazby, místa schůzek, trasy pohybu, účty v síti, zájmy atd. Už existují skupiny specializující se na vytváření profilů uchazečů o zaměstnání v korporacích. To už není sci-fi námět.

Struktura a lidský faktor

Když jsem analyzoval vyšetřovací systém, došel jsem k závěru, že důkazy, vyšetřovatelé a soud jsou až druhořadé. Hlavní nepřítel je operativce a stopy, které může využít pro své závěry. Když operativci něco vyslídili, pak je jen technickou otázkou, že člověka seberou. Záminku si najdou nebo vymyslí. Jediný způsob jak uniknout jejich pozornosti je anonymita. Můj návrh se omezuje na tři body:

Aktivista anarchistického hnutí musí brát pravidla bezpečnosti jako samozřejmou součást svého chování. Politické alter ego nemusí být spojeno s konkrétní fyzickou osobou. Úspěch našeho boje přímo závisí na fungování našich informačních sítí a bezpečného pobytu v nepřátelských i neutrálních systémech, musíme se chtít nechtě přibližovat úrovni hackerských skupin. Odolnost hackerských kolektivů včetně Anonymous je přesvědčivým dokladem.

Pro šíření našich idejí je životně důležité na jedné straně vytvářet kvalitní mediální obsah, na druhé straně se učit a používat zákony kvalitního serვისu a efektivního vnímání informací. Měl jsem příležitost komunikovat s profesionálními politickými technology a popravdě řečeno, chybí nám

poučený přístup k těmhle věcem. Nevíme dokonce ani to, jak se dělá obyčejný plakát. Je nutné učit se tyto techniky a vybírat z nich to, co bude vyhovovat anarchistickým principům.

Struktura hnutí se musí opírat o autonomní skupiny. Většina účastníků hnutí se nemusí navzájem znát do takových podrobností, jako je adresa nebo zaměstnání. Tak se sníží riziko dané lidským faktorem (zrada) na úroveň jedné skupiny. Otevřená velká část hnutí nebo polootevřený status organizace je trojským koněm. Není pak možné zajistit normální fungování v případě represí. Otevřenost nevyhnutelně vede k zásahu „přímo do černého“, takový stav nelze brát jako životaschopný. Zkušenost z našeho případu zřetelně ukazuje, jak se policajtům dvakrát povedlo dostat se do vnitřní pošty, což potom úplně paralyzovalo hnutí.

Osobní volba

Všichni se chceme někým stát, něčeho dosáhnout – a je nutné vyvinout snahu. Ale současně se celý náš život může v jediném okamžiku změnit. Perspektiva vězení je stále nadosah. Jestliže takový okamžik nastane, nezapte se. Něco ztratíte, ale získáte něco jiného včetně cenné zkušenosti. Ve vězení život nekončí, jen probíhá jinak. Dříve nebo později trest skončí a před vámi budou nové možnosti a plány, které by možná bez vězení nepřišly.

Ničeho nelítovat a kráčet kupředu, bez kompromisů.

Ať žije sociální revoluce!

Ať nastane anarchie!

Jaro 2012

Kontext

(A. Žiněvič)

„Případ běloruských anarchistů“ úzce souvisí s útokem na ruské velvyslance v Minsku 30. srpna 2010, kdy neznámá skupina „Přátelé svobody“ (PS) hodila molotovы na auto zaparkované u sídla diplomatů Ruské federace. Podle prohlášení PS to byla samostatná akce solidarity s ruskými politickými vězni, protest proti represím v Rusku. Akce sama nevedla k osvobození, ale k pronásledování – tentokrát už běloruských anarchistů. Dalším důsledkem byl nárůst, i když povrchní, zájmu o anarchistické hnutí ze strany masmédií, a to jak opozičních, tak oficiálních. Nehledě na lidskoprávní aspekt odráží vývoj tohoto politického hnutí obecné tendence společensko-politického aktivismu v Bělorusku.

Západní společnost si už zvykla na zprávy o střetech mezi anarchisty a policií, těžkooděnci apod. Vzpourey mladých, radikální studentské protesty, obrana squatů, protesty proti politice světových korporací – to vše se pro Evropu stalo prakticky všední věcí. Dnes, v kontextu krize kapitalistické ekonomiky a radikalizace sociálních hnutí, se pro neoliberalní propagandu stávají anarchisté vhodným objektem démonizace.

V roce 1999 v Seattlu při zasedání Světové obchodní organizace (WTO) byla použita taktika radikální konfrontace. Od té doby je každá podobná událost provázena blokádami, pochody, shromážděními, kempy, na nichž se plánují pouliční protesty zaměřené na symboly a představitele moci a korporací.

Všechny tyto akce měly pro anarchistické hnutí zvláštní význam. Zprvce to byly akce, které otočily vektor opoziční politické aktivity z poraženeckého v útočný, demonstrovaly rozhodnost vzpoury, nejen pouhé prosby o nějaké změny. Častokrát vedly akce tzv. „černého bloku“ k reálnému neúspě-

chu zasedání vlivných mezivládních institucí, vládnoucích nad lidskými osudy. Navíc se černý blok stal školou pouličních bojů pro celou generaci anarchistů.

Taktika černého bloku na Západě začala ztrácet efektivnost tehdy, když se policie v zemích, ve kterých se konají všechny ty G8, G20, sjezdy MMF, NAFTA, WTO atd., naučila klást odpor i lépe organizovaným skupinám. V souvislosti s tím se oživily diskuse o metodách boje, v nichž byla klíčová myšlenka účelnosti „gerilového boje“: ztrácí se smysl útočit na nenáviděné struktury masově a s předpokladem presumpce nevinny, když policie prostě uvězní všechny lidi v černém a následně za každou cenu hledá důkazy viny každého z nich. Promyšlenější začíná být cesta nepřetržité konfrontace, kdy město není tak zaplněné policií a útoky nikdo nečeká. Gerilové metody mají mnoho předností, jako například bezprostřednost a téměř stoprocentní pravděpodobnost doručení „vzkazu“ adresátovi, možnost monitoringu a díky tomu plánování škod i menší pravděpodobnost konfrontace s policií, ale hlavně jsou použitelné i při absenci rozsáhlých nepokojů a protestů. Je i řada podmínek, jako nutnost anonymity, důkladně promýšlet důsledky akcí v bezprostředním politickém kontextu a reálně zhodnotit možnosti jak čelit represím ze strany moci vůči už odhaleným soudruhům.

Anarchistické hnutí východní Evropy se v mnohém pokouší přebírat zkušenost západních anarchistů, ale místní podmínky jsou pozadu za celoevropskými tendencemi. Není tu ve skutečnosti žádná podpora dokonce ani nenásilných anarchistických iniciativ ze strany celkem konzervativního obyvatelstva. Pokud jde o Bělorusko, obyvatelstvo je ještě příliš těžkopádné, co se týče možnosti hájit svá práva a svobody, které se pomalu, ale jistě zmenšují nejen za pomoci zákonů, ale i rozhodnutími prezidenta nebo veřejnými vyhlášeními představitelů moci.

Část běloruské mládeže nicméně připouští myšlenky na nevyhnutelnost zásadních sociálních změn a někteří jsou jakžtakž schopni přijmout anarchistické ideje. Přitom je povědomí mládeže často omezeno obvyklým

axiome, že na jednotlivci nezáleží a že všechno se už řeší za něj – za téměř osmnáct let Lukašenkova paternalismu vyrostly celé generace... Současně neexistuje žádná možnost vyjádřit vlastní politický názor. Při absenci jakéhokoli dialogu moci a společnosti se aktivistům, kteří jsou rozhodnuti stát si za svým, zdá obhajoba vlastních názorů možná jen cestou konfrontace.

Instituce, které mají korigovat spolupráci státu a občanské společnosti, jsou v Bělorusku v počátečním stadiu. Nemohou se podílet na správě společnosti ani na místní, ani na republikové úrovni. Takové struktury jako Federace běloruských odborových svazů (FPB) už dávno nehájí práva pracujících a založit v zemi nezávislé odbory je nereálné. A čemu slouží kontrolované běloruské odbory? Aby kontrolovaly své členy a pomáhaly uzavřít „dohodu“ mezi pracovníkem a zaměstnavatelem, přičemž zájmy pracovníka jsou vždy na posledním místě.

Z těchto důvodů si 1. května 2010, při mezinárodním dni solidarity pracujících, skupina anarchistů vybrala za cíl právě budovu FPB. Ve vstupních dveřích do budovy bylo rozbito několik skel a dovnitř vhozena světlice. Vedle byl umístěn nápis: „Pryč s byrokraty!“ Tisková zpráva byla zveřejněna na webu belarus.indymedia.org, na němž se zveřejňování zpráv realizuje (podle otevřeného principu) bez cenzury. Na tomtéž webu byla pozvánka od úplně jiné skupiny na otevřený seminář vzdělávací iniciativy „Nestranická škola“, kam však přišli nejen zájemci o rozšíření svých obzorů, ale i oddíl zvláštních policejních jednotek a tajná policie. „Nestranická škola“ a její návštěvníci neměli žádný vztah k útoku na FPB a za několik hodin byli všichni propuštěni. Ale jejich seminář byl poslední. Zcela mírumilovná iniciativa, kde se sešlo vždy 20 až 50 návštěvníků, nebyla připravena na takové zákroky. Presumpce nevinny v Bělorusku nechrání před výpraskem, snímáním otisků prstů, fotografováním.

Další utahování šroubů vedlo k tomu, že ani ve svém subkulturním prostředí se anarchisticky naladěná část mládeže nemohla realizovat, dokonce i na koncerty byly znovu zahájeny útoky represivních orgánů.

Na pozadí aktuálního dění se argumenty stoupců „gerilové taktiky“ ukazovaly jako správnější, s následujícími závěry: zaprvé zveřejňování jen vystavuje aktivisty represí, zadruhé za daných podmínek legální a pololegální činnost sotva plní svůj účel zapojit nové lidi, zatřetí vliv mírumilovných iniciativ na široké masy prostřednictvím masmédií zůstává minimální. Represe moci a netečnost mas zafungovaly jako výzva ke konfrontaci. Proto byly roky 2009 a 2010 zvlášť bohaté na radikální akce, za něž přijaly odpovědnost běloruské anarchistické skupiny.

„Počátečním bodem“ přechodu od shromáždění a rozdávání letáků k viditelnějším akcím byl antimilitaristický pochod proti společnému rusko-běloruskému vojenskému cvičení, který prošel blízko budovy Generálního armádního štábu v září 2009. Zprávy o důvodech drahých rozsáhlých cvičení se rozšířily mezi tou částí obyvatel, která sleduje, co se děje, ale skutečně protestovat se rozhodli vlastně jen anarchisté. Prošli poblíž generálního štábu s bannery a hesly „Národ hladoví – politici si hrají“, „Moc plodí parazity“ a „Armáda je otroctví“ a nakonec do prostor štábu přiletěla dýmavnice.

Po protivojenském pochodu se uskutečnily i další akce, kde nebyly použity jenom letáky, bannery a megafony, ale i pyrotechnika a molotovy: útok na kasino Šangri La v Minsku za použití žárovek s barvou a dýmavnic na znamení protestu proti masovému otevírání kasin v Bělorusku (což byl mimoděčný důsledek zákazu jejich provozu v Rusku); útok na policejní stanici v Soligorsku v rámci dnů společných akcí proti policejnímu bezpráví v Bělorusku (do rozbitého okna byla vhozena světlice); útok na FPB, o kterém už byla řeč; zapálení vchodu pobočky Belarusbanku v Minsku na znamení protestu proti existujícímu finančnímu systému.

Nehledě na užívání nových metod měly i tyto akce dál symbolický charakter – ztráty, které způsobily, nelze označit jako významné. Jejich hlavní plus byl mediální efekt. Tisková prohlášení přetiskovala aspoň jednotlivá opozičně laděná média. Ta oficiální se v lepším případě omezovala na konstatování faktů, v horším šířila dohady a soudy, které líčily anarchisty

jako agresory bez motivu a tupé chuligány, což je obecně jejich typická reakce na jakékoli opoziční hnutí v Bělorusku.

Útok molotovy na ruské velvyslanectví 30. srpna 2010, kdy bylo rozbito zadní sklo auta zaparkovaného v místě patřícím k velvyslanectví, posloužil jako spouštěcí záminka represí zaměřených na běloruské anarchisticke hnutí. Při výslechu to ostatně někteří zatčení slyšeli jasně: „Dlouho jsme vás tu trpěli, ale už si moc troufáte.“

Jak uvádí tiskové prohlášení, akce vyjadřovala nesouhlas s uvězněním aktivistů hnutí za záchranu vykáčeného lesa u města Chimki nedaleko Moskvy. Poprvé všichni slyšeli o existenci jakési radikální skupiny „Přátelé svobody“ v Bělorusku. Teoreticky to byl správný krok z hlediska dělení aktivistů: jestliže se předtím všichni označovali za anarchisty nezávisle na upřednostňovaných metodách práce, teď se vyčlenila samostatná radikální skupina, se kterou pokojně naladění aktivisté nebyli spojeni. Fungovalo by to, pokud by tato akce nezhoršila vztahy mezi vládami Ruska a Běloruska. Samotné tiskové prohlášení bylo zveřejněno opět na webu belarus.indymedia.org s třídním zpožděním, během nějž se vlády obou zemí stihly navzájem obvinít z provokace. Rusko požádalo o důkladné vyšetřování této akce – pro normalizaci vztahů bylo nezbytné objasnit dohady a teorii provokace.

Proto 3. září 2010 Úřad pro boj s organizovaným zločinem zatkl sedm lidí a umístil je do vazby. V té době se uskutečnila ještě jedna radikální akce: „Přátelé svobody“ zaútočili molotovy na policejní služebnu s celami pro zadržené, v tiskovém prohlášení oznámili, že byli zatčeni nesprávní lidé, a vzali na sebe odpovědnost za všechny radikální akce, kvůli nimž byli zadrženi aktivisté anarchistického hnutí.

Nicméně jeden ze zatčených Alexandr Franckevič, odsouzený na tři roky odnětí svobody v nápravném zařízení se zostřeným režimem, se přiznal, že natáčel útok na policejní stanici v Soligorsku na video. Byl obviněn z vloupání na oficiální web města Novopolock, kde byl umístěn pamflet

s názvem „Kdo nám ukradl štěstí?“. V něm se například psalo: „Proč žijeme? Proto, abychom třetinu života trávili v zaměstnání? Proto, abychom bezmyšlenkovitě dělali stále totéž každý týden, měsíc, rok...? Život naprosté většiny z nás je divadlo předepsané do poslední maličkosti a bez našeho přispění.“ V závěrečné promluvě u soudu Alexandr řekl: „Jediný kámen úrazu je podle mé zkušenosti pokora: pokora před prokurátorem, pokora před soudem, pokora k přiznání viny.“

Další zatčený Nikolaj Dědok byl každé tři dny obviněn z dalšího činu. Amórální taktika nepřetržitého zatýkání při absenci konkrétních důvodů k obvinění se stala zbraní i vůči dalším aktivistům; obhájci nemohli najít své svěřence několik dní, i když zákon zaručuje zatčenému obhájce v průběhu 24 hodin. Celkem bylo v zemi vyslýcháno, a to i neoficiálně, včetně prohlídek, kolem sta lidí. Nakonec Nikolajovi předložili obvinění z organizace akce proti vojenskému cvičení „Západ 2009“. Nikolaj jednoznačně popřel svou vinu. Vyhrožovali mu fyzickým násilím, tím, že bude mít problémy v cele i se spoluvězni tam, kde si bude odpykávat trest, ale neúčinkovalo to – nepřiznal se a jiné důkazy neměli. Vyšetřovatelé tedy později najdou svědky, kteří pod nátlakem potvrdí, že také organizoval akce proti kasinu a Domu odborů, což umožní odsoudit Nikolaje na čtyři a půl roku odnětí svobody v nápravném zařízení se zostřeným režimem. Svědkům vyhrožovali problémy v zaměstnání nebo ve škole včetně problémů pro rodiče, v policejní vazbě v ulici Okrestina vyhrožovali zadrženým sexuálním násilím, z dalších potřebná svědectví vymlátili.

Šířila se mezinárodní kampaň: Evropou a Ruskem proběhla vlna solidárních akcí, obvykle ve formě pokojných shromáždění, a podpora byla zorganizována dokonce až v Mexiku, kde proběhly útoky na banky.

Nicméně i v Bělorusku se pokračovalo v radikálních metodách boje. V říjnu proběhl na znamení solidarity útok molotovy na oddělení KGB v Bobrujsku. Zajímavé je, že skupina, kterou později odsoudí za tento incident, se také nazvala „Přítel svobody“, přestože obviněné minské anarchisty neznali. Jevgenij Vaskovič, který ve skutečnosti nebyl anarchista, ale člen

konzervativní (nezaregistrované) strany Běloruská křesťanská demokracie a místní buňky Mladé fronty, nebyl zadržen hned, ale až 19. prosince, v době masových protestů proti falšování výsledků prezidentských voleb. Stejně jako další obvinění v tomto případě – Pavel Syromolotov a Artěm Prokopenko – byl odsouzen na sedm let odnětí svobody v nápravném zařízení se ztřeštěným režimem. Důvody obvinění vycházely z toho, k čemu mohlo dojít, ale nedošlo: mluvilo se o 2 miliardách běloruských rublů možných škod, bez ohledu na 253 tisíc rublů škod skutečných. V závěrečné řeči u soudu řekl Jevgenij Vaskovič, že činu nelituje, že se snažil chránit dávné běloruské hodnoty a bude snášet všechny potíže, s kterými se bude muset vyrovnat ve vězení.

17. listopadu byl zadržen Denis Bystrik, kterému řekli, že už předtím zatčený Maxim Vetkin přiznal vinu na útoku na ruské velvyslanectví a na Belarusbank a svědčí proti němu. Denis přizná, že natáčel na video incident u velvyslanectví. Navrhnou mu, aby pomohl při vyšetřování najít dva uprchlíky obviněné v „případu anarchistů“: nebylo třeba nic dělat – jen se s nimi spojit a domluvit si schůzku. Ale to do plánů Denise nepatřilo: propustili ho díky písemnému prohlášení, že neodcestuje, a on opustil zemi. Později písemně odmítá své původní výpovědi a prohlašuje, že je podepsal pod nátlakem, ale na další průběh případu to už nemá žádný vliv.

Nicméně má plán, který připravuje s jiným ze zatčených, Antonem Laptěnkem. Souhlasí, že domluví schůzku s uprchlíky na dobu, kdy je sledován. Igor Oliněvič a Dmitrij Dubovskij přišli na schůzku s ním v Moskvě. Anton Laptěnok nepřišel – místo něj přišli pracovníci ruské tajné služby FSB. Dmitrij stihl utéct a dosud nebyl chycen díky své opatrnosti, Igor utéct nestihl. Podle jeho slov byl v průběhu 24 hodin při transportu spoután, část cesty jel s kuklou na hlavě a s hlavou na podlaze. Ve vězení běloruské KGB ho hned nevyslyšali, používali propracovaný psychologický nátlak, předstírali telefonáty nemocné babičce uprostřed noci, aby jí oznámili jeho zatčení. Dlouho byl v izolaci KGB, obviněn z útoků na ruské velvyslanectví a na vazební věznicí v ulici Okrestina, a také z organizování antimilitaristického pochodu. Igor přiznává, že se účastnil zmíněného po-

chodu, ale necítí se vinen. Obránci lidských práv jsou si také jisti, že toto obvinění vůbec nenaplňuje skutkovou podstatu trestného činu. Pokud jde o zbylé epizody, Igor vinu nepřiznává, přestože řada nepřímých důkazů a vynucených svědectví umožní soudu, aby ho odsoudil na osm let odnětí svobody v nápravném zařízení se ztřeštěným režimem. V závěrečné řeči u soudu řekl: „Činnost justičních orgánů, které mne pasovaly do role zločince, považuji za pokus o nátlak na anarchistické hnutí Běloruska, za pokus ukázat, že kdokoli může být obviněn, a je jedno, jestli je to aktivní účastník nebo sympatizant.“

Ostatní obviněné jejich svědectví, která měla být polehčující okolností, nezachránila: Maxim Vetkin byl odsouzen na čtyři, Jevgenij Silivončik na jeden a půl roku odnětí svobody v otevřeném nápravném zařízení. Hlavní svědci Zachar Konofalskij a Juněs Akdif jsou na svobodě bez ohledu na jejich bezprostřední účast na akcích.

Při soudním jednání státní zástupce oznámil, že nejde o politickou kauzu. Řekl doslova: „Obvinění se staví proti společnosti. Proti všem: proti ministerstvu, státu, velvyslanectvím. Neuznávají žádné zákony kromě zákonů fyziky a chemie.“

Lidskoprávní organizace nakonec konstatovala: v průběhu soudního jednání nebyl v plné míře respektován princip rovnosti stran pro předložení důkazů, a odůvodněné žádosti obhajoby, včetně těch o vyslechnutí svědků, nebyly soudem přijaty, což mělo negativní vliv na objektivní a všestranné posouzení případu soudem a svědčilo to o podjatosti soudního procesu jako takového.

Všechny tyto události proběhly na pozadí příprav znovuzvolení prezidenta A. G. Lukašenka a pak po volbách. Zčásti je tím možné vysvětlit odbytý a nestandardní průběh vyšetřování, součinnost ministerstva vnitra a tajných služeb, které jsou v Bělorusku odjakživa ve vzájemném konfliktu.

Anarchistické hnutí v Bělorusku bylo od podzimu do jara 2010–2011 nu-

ceno pozastavit své aktivity a zabývat se vnitřními otázkami a takovými iniciativami, jako je Anarchistický černý kříž – mezinárodní síť vzájemné pomoci a solidarity s vězňenými soudruhy. Bohužel se ukázalo jako nepřipravené na podobné represe kvůli malému počtu členů a relativní autonomnosti, díky níž mohlo zůstat nezávislým hnutím. Po všechny předchozí roky byli anarchisté dost opatrní: nerozhodovali se pro dlouhodobé akce v centru města, po kterých by následovalo zatčení s 95% jistotou, jaké mohla organizovat běloruská opozice díky finanční a právní podpoře ze Západu, a zřídka byli zatčeni „na místě události“. Odmítali jít vyšlapanou cestou a plnit seznamy úmyslných obětí režimu. Za to je časem zkoušeli usvědčit dokonce ze spolupráce s orgány státní bezpečnosti (sic!). Ale uniknout represím se nepodařilo, proto se rozběhly kampaně na podporu anarchistů, a to i za spolupráce s opozičními médii a ochránci práv, a někteří aktivisté museli vystoupit z anonymity. Být anarchistou v Bělorusku se jen zdá být snadné: ve skutečnosti je k tomu třeba velké odhodlání a trvalé intelektuální úsilí. Pro anarchisty neexistují nařízení ani garantovaní ochránci, pouze vlastní svědomí a trvalá nutnost produkce nových strategií, které postupně přebírají další opozičně naladěná hnutí.

Představitelé opozice – děkabriské (opoziční účastníci prosincových protestů proti prezidentským volbám) – mají velkou šanci na propuštění na svobodu (režim bude nucen osvobodit všechny politické vězně, protože bude chtít aspoň takto normalizovat vztahy s Evropou), zato pro odsouzené v „případu anarchistů“ se tato perspektiva tak jednoznačně nejeví. Mám-li uvažovat o nesouměřitelnosti „zločinů“ (k nimž se také nepřiznali) a trestů, bylo by naprosto logické zařadit je do seznamu politických vězňů. Ale najde se někdo, kdo by se jich zastal v evropských strukturách?

2011

Doslov

(ABC-Bělorusko)

Od chvíle, kdy Igora a další minské anarchisty zavřeli, uplynulo už pár let.

Za tu dobu se mnohé změnilo: organizace na ochranu lidských práv (a s nimi kupodivu i pár evropských poslanců) uznaly anarchisty politikými vězni; prezident omilostnil a osvobodil už více než třicet politických vězňů na nátlak Evropské unie...

Změnilo se snad všechno kromě jednoho – kromě smýšlení uvězněných kamarádů.

Podle všeho právě tohle přispívá k tomu, že je nepřestávají trápit vězením.

Představit si, jak funguje vězeňský systém, je možné právě díky Igorovu deníku. Igor strávil více než šest měsíců ve vazební věznici KGB a po potvrzení rozsudku byl převezen do věznice ve městě Novopolock na severu země. Věznice leží mezi dvěma továrnami (Naftan a Polimir), které jsou kvůli svému provozu nejedovatější v celé zemi. To se samozřejmě negativně projevuje na zdravotním stavu odsouzených, kteří už tak nejsou rozmazlování čerstvým vzduchem. Je těžké si představit, jak můžou vydržet ta léta trestu.

Dodejme, že všem vězněným anarchistům byla povolena částka na koupi nezbytného zboží ve věznici snížena na nejnižší možnou (asi 13 dolarů na měsíc). Pro představu – za tuto částku je možné koupit 10 balení kondenzovaného mléka nebo sto obálek.

Některým vězňům (prokazatelně Nikolaji Dědkovi a Igoru Oliněvičovi) zakazují návštěvy příbuzných.

Často se za formální přestupek považuje odmítnutí úklidu samotky, zácho-

dů, vnitřních dvorů apod. V takových případech správa věznice využívá tradiční sociální hierarchie vězňů, podle které konají podobnou práci pouze „holky“ a „pampelišky“. Vězni jsou tak postaveni před volbu: buď být potrestán za nesplnění úkolu, nebo se dostat do nejnižší věžeňské kasty.

Rozšířeným způsobem trestání je také zrušení balíků. Obvykle vězni náleží tři až čtyři balíky po 30 kg za rok. Můžeme si představit, jak se projeví zákaz už tak mizivého množství věcí, navíc v kombinaci s omezeným přídelem.

Jinou efektivní metodou působení na anarchisty jsou provokace prostřednictvím jiných vězňů. Je známo, že správa věznice poštvala vězně proti Alexandru Franckevičovi, zakazovala komunikaci s ním, šířila fámy o tom, že donáší bachařům.

Všichni političtí vězni byli v jistém okamžiku označeni za nebezpečné narušitele pořádku. Některým anarchistům, konkrétně Igoru Oliněvičovi a Nikolaji Dědkovi, zapsali do osobního spisu „sklony k útěku“, „sklony k sebevraždě“, „sklony k braní rukojmí“. Na první pohled takové nálepky nemají vliv na každodenní život vězně, kromě omezeného pohybu ve věznici. Jenže v krajních situacích se dozorcům hodí: například když zemře vězeň, který měl v osobním spisu „sklon k sebevraždě“, je možné úspěšně inscenovat sebevraždu, nebo inscenovat provokační akce za pomoci dalších „charakteristik“.

„Titul“ nebezpečného narušitele pořádku má vliv nejen na podmínky života vězněného – s takovou charakteristikou lze dokonce ztratit možnost zmírnění trestu nebo podmínečného propuštění.

Když jsou různé metody trestů a negativních charakteristik vyčerpány, přichází na řadu izolace vězňů. Všichni anarchisté už byli aspoň jednou na samotce, Nikolaj Dědok šest měsíců (potom byl převezen do věznice se zostřeným režimem).

Tak vypadá praxe nátlaku na politické vězně. Většinou je nařízena shora. Přesto všichni anarchisté prohlásili, že podobné metody se užívají také proti obyčejným vězňům, kteří se dožadují svých práv. Potvrzuje to i Igor ve svém deníku.

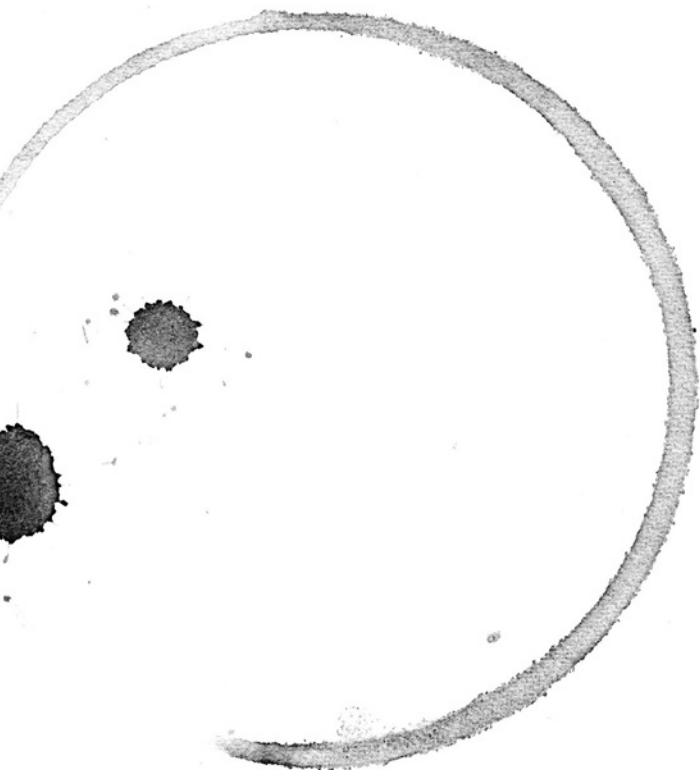
Zvlášť je třeba probrat případ útoku na KGB v Bobrujsku. Účastníky této akce lidskoprávní organizace neuznaly za politické vězně kvůli násilnému charakteru akce, ale souhlasily s tím, že rozsudek byl politicky motivován a měl by být revidován. Je zajímavé, že sama politická moc zařadila účastníky akce do seznamu politických vězňů a začala tlačit na „bobrujskou trojku“ s cílem přimět je k podání žádosti o milost. Souhlasil Pavel Syromolotov a byl osvobozen v září 2012. Artěm Prokopenko a Jevgenij Vaskovič odmítli žádat o milost bez ohledu na to, že je k tomu jejich rodiny přemlouvají. Jevgenij Vaskovič byl převezen do věznice se zostřeným režimem za to, že odmítal plnit nařízení vězeňské správy. Artěm Prokopenko nějakou dobu držel hladovku kvůli tomu, že si nesměl připravovat vegetariánskou stravu.

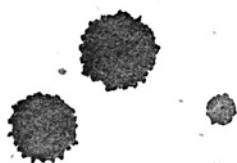
Běloruská věznice má za úkol „napravit“ zločince. Pokud se zločinec nevydá na cestu nápravy a má zhoubný vliv na jiné vězně, systematicky narušuje vnitřní řád a může proti němu být vedeno nové trestní řízení podle paragrafu 411 Trestního zákoníku Běloruské republiky (neuposlechnutí žádosti správy nápravného zařízení), při kterém hrozí dodatečný trest odnětí svobody až jeden rok. Precedens už existuje: v srpnu 2012 prodloužili o rok trest politickému vězni Dmitriji Daškevičovi. Stačí jeden rozkaz shora, aby se „nepohodlným“ donekonečna prodlužoval trest. Anarchisté nejenže nepřiznali vinu, ale ani se nedistancovali od svých názorů. Nemohou tudíž nastoupit cestu nápravy.

Právě proto není na místě si myslet, že boj našich soudruhů skončil jejich uvězněním – boj se systémem zevnitř vyžaduje obrovské úsilí a plnou mobilizaci sil. Jako vzduch potřebují naši podporu, jak morální, tak hmotnou. Fakt, že pod tlakem veřejnosti a EU byla osvobozena větší část politických vězňů v Bělorusku, dokládá, že nemá cenu se vzdávat v půli cesty – trvalý

tlak na systém je třeba vytvářet nepřetržitě. Náš boj jednou ukáže, že boj těch, kteří jsou teď za mřížemi, nebyl zbytečný.

2012

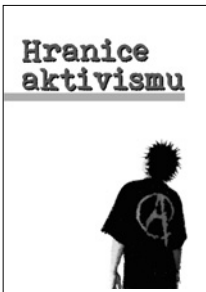
Nakladatelství Československé anarchistické federace

Okupační kuchařka

Tento manuál popisuje studentskou okupaci filozofické fakulty v Záhřebu na jaře 2009, která trvala 35 dní. Požadavkem studentů bylo „bezplatné, z veřejného rozpočtu financované školství na všech úrovních, dostupné všem“, tedy zrušení všech poplatků ve vzdělávacím systému. V průběhu těchto 35 dní došlo v Chorvatsku k obsazení zhruba dvaceti fakult v osmi městech.

(60 stran, 48 Kč)

Hranice aktivismu

Na konci 90. let vyšel v anglickém prostředí článek „Vykašlete se na aktivismus“, který tehdy vyvolal v mezinárodním alterglobalizačním hnutí značnou pozornost a velké debaty. V první části brožury jsou tři texty zachycující polemiku okolo článku, ve druhé části pak na tuto polemiku volně navazuje text britské skupiny Leeds May Day Group, který se zamýšlí nad antikapitalistickým hnutím přelomu tisíciletí, a článek Massima de Angelis analyzující stav hnutí po protestech v Janově v roce 2002.

(56 stran, 48 Kč)

Comunismo libertario

Publikaci tvoří zčásti překlad přednášky Yaacova Oveda, která se zabývá působením anarchistických myšlenek ve Španělsku a jejich následnou aplikací před občanskou válkou a v jejím průběhu, a to s přihlédnutím k tradičnímu komunismu venkovských oblastí. Oved zde zmiňuje jako jeden ze stěžejních příspěvků té doby také práci Isaaca Puenteho Comunismo libertario. Ta tvoří druhou část této brožury. Jde o návrh konkrétních organizačních struktur, na nichž by měla fungovat nová společnost. I když je text určen své době a místu vzniku, neztrácí ani dnes na síle, s níž je představen projekt svobodné a zdola organizované společnosti. *(56 stran, 48 Kč)*

Marikanský masakr

V srpnu 2012 obletěly svět záběry postřílených jihoafrických horníků. Odvážně se postavili nesnesitelnému vykořisťování v platinových dolech, odpovědi jim byly kulky policejních zbraní. Nezaznělo ale, že první střely do dělníků vypálili zkorumpovaní odboroví předáci propojení s vládou a korporacemi. Média nakonec udělala z obětí hlupáky, kteří se postavili s klacky střelným zbraním. Jak to ale bývá, realita je jiná. A když ji odkryjeme, ucítíme prohnitost politických a ekonomických elit. Vedle odhalení pozadí marikanského masakru zazní také slova o nutnosti budování protimoci a návrh, jaké kroky je v tomto směru třeba učinit. (2013, 48 stran, 45 Kč)

Sabaté – městská guerilla ve Španělsku

Kniha líčí bohatý životní příběh španělského anarchisty, který bral boj proti útlaku do všech důsledků a nikdy v něm nepolevil, jakkoli se mohly zdát vyhlídky na úspěch nedobré. Ve svém úsilí nebyl sám. Po vítězství fašistických sil ve Španělské občanské válce pro mnohé anarchisty boj neskončil. Jak jednotlivci, tak organizované partyzánské skupiny napadaly frankistický režim po celou dobu jeho existence. Francisco Sabaté je velkou inspirací. Ne nutně v otázce způsobu boje, který volil, ale zejména z pohledu osobního nasazení, zdravé drзости, neústupnosti a nepodvolení se kompromisům. Antonio Téllez Solá, který byl sám aktivně zapojen do hnutí odporu, vykonal při mapování Sabatéova života a akcí skvělou a obdivuhodnou práci. (2013, 124 stran, 100 Kč)

Bližší informace o dalších publikacích a přehled distribučních míst naleznete na stránkách nakladatelstvi.csaf.cz

